

ENONTEKIÖN LUKION OPETUSSUUNNITELMA

Hyväksytty 14.06.2005 § 43 / Enontekiön koulutuslautakunta

2. LUKIOKOULUTUKSEN TEHTÄVÄ JA ARVOPERUSTA

2.1. Lukiokoulutuksen tehtävä ja arvoperusta

3. OPETUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Oppimiskäsitys

3.2. Oppimisympäristö –menetelmät

3.3. Toimintakulttuuri

3.4. Opintojen rakenne

4. OPISKELIJAN OHJAUS JA TUKEMINEN

4.1. Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö

4.2. Ohjauksen järjestäminen

4.3 Opiskelijahuolto

4.4 Opiskelun erityinen tuki

4.5 Kieli- ja kulttuuriryhmien opetus

5. OPPIMISTAVOITTEET JA OPETUKSEN KESKEISET SISÄLLÖT

5.1. Opetuksen yleiset tavoitteet

5.2. Aihekokonaisuudet

5.3. Äidinkieli ja kirjallisuus, suomi

Äidinkieli ja kirjallisuus, saame

5.4 Toinen kotimainen kieli

Ruotsi

5.5. Vieraat kielet

Englanti

Saksan kieli

Saamen kieli

5.6. Matematiikka

5.7 Biologia

5.8 Maantiede

5.9 Fysiikka

5.10 Kemia

5.11 Uskonto

Evankelis-luterilainen uskonto

5.13 Filosofia

5.14 Historia

5.15 Yhteiskuntaoppi

5.16 Psykologia

5.17 Musiikki

5.18 Kuvataide

5.19 Liikunta

5.20 Terveystieto

5.21 Opinto-ohjaus

5.22 Tietotekniikka

5.23 Eräkurssit (siv.ltk. päätös v. 2012)

6. OPISKELIJAN OPPIMISEN ARVIOINTI

ENONTEKIÖN LUKION OPETUSSUUNNITELMA

YLEINEN OSA

2.1 LUKIOKOULUTUKSEN TEHTÄVÄ JA ARVOPERUSTA

Enontekiön lukion tehtävänä on olla luonteva jatke perusopetukselle Enontekiön kunnassa. Se on yleissivistävä koulu, joka takaa opiskelijoilleen jatko-opiskelu-kelpoisuuden kaikissa lukio-opintoja edellyttävissä opiskelupaikoissa. Tavoitteena on herättää laaja-alainen kiinnostus tieteisiin ja taiteisiin sekä tukea tieteellisen ajattelun ja ongelmanratkaisukyvyä kehittämistä.

Lukiokoulutus antaa valmiuksia vastata yhteiskunnan ja ympäristön haasteisiin sekä taitoa tarkastella asioita eri näkökulmista. Opetus kannustaa opiskelijaa elinikäiseen oppimiseen ja itsensä jatkuvaan kehittämiseen. Se tukee myös opiskelijan itsetunnon kehittämistä, kasvattaa heitä suvaitsevaisuuteen ja avarakatseisuuteen sekä vastuullisuuteen ympäröivästä maailmasta. Saamelaisalueen lukiona Enontekiön lukio edistää myös opiskelijoiden oman kulttuuriperinnön arvostusta ja vaalimista.

3.1 OPPIMISKÄSITYS

Enontekiön lukion opetussuunnitelma pohjautuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppiminen on seurausta opiskelijan aktiivisesta ja tavoitteellisesta toiminnasta, jossa hän vuorovaikutuksessa muiden opiskelijoiden, opettajan ja ympäristön kanssa ja aiempien tietorakenteidensa pohjalta käsittelee ja tulkitsee vastaanottamaansa informaatiota.

Opetuksessa otetaan huomioon se, että vaikka oppimisen yleiset periaatteet ovat kaikilla samat, niin se mitä opitaan, riippuu yksilön aikaisemmasta tiedosta ja hänen käyttämistään strategioista. Oppiminen on sidoksissa siihen toimintaan, tilanteeseen ja kulttuuriin, jossa se tapahtuu. Yhdessä tilanteessa opittu tieto tai taito ei automaattisesti siirry käytettäväksi toisenlaisissa tilanteissa.

3.2. OPPIMISYMPÄRISTÖ JA -MENETELMÄT

Opiskelijan omaa aktiivista tiedonrakentamisprosessia korostavasta oppimiskäsityksestä seuraa, että lukion on luotava sellaisia opiskeluympäristöjä, joissa opiskelijat voivat asettaa omia tavoitteitaan ja oppia työskentelemään itsenäisesti ja yhteistoiminnallisesti erilaisissa ryhmissä ja verkostoissa. Heille tulee antaa tilaisuuksia kokeilla ja löytää omalle oppimistyyliilleen sopivia työskentelymuotoja. Heitä tulee ohjata tiedostamaan, arvioimaan ja tarvittaessa korjaamaan omaa työskentelytapaansa. Opetuksessa on myös otettava huomioon, että opiskelijoiden kyky opiskella itsenäisesti vaihtelee ja että he tarvitsevat eri tavoin opettajaa opiskelunsa ohjaajana. Opiskelijoiden yksilöllisyyden ja erilaisuuden vuoksi opetus- ja opiskelumuotojen tulee olla monipuolisia.

Opiskelijoille tulee antaa välineitä tiedon hankkimiseen ja tuottamiseen sekä tiedon luotettavuuden arviointiin ohjaamalla heitä soveltamaan kullekin tiedon- ja taidonalalle luonteenomaisia tiedon- ja taidon hankkimis- ja tuottamistapoja. Opiskelijoita ohjataan käyttämään tieto- ja viestintäteknikkaa sekä kirjastojen tarjoamia palveluja. Opiskelutilanteita suunnitellaan siten, että opiskelija pystyy soveltamaan oppimaansa myös opiskelutilanteiden ulkopuolella. Osa opiskelusta voidaan järjestää etäopiskeluna tai itsenäisenä opiskeluna. Kurseja voi suorittaa myös lukion ulkopuolisena toisen asteen ja korkea-asteen oppilaitosten koulutuksena.

3.3. TOIMINTAKULTTUURI

Toimintakulttuuri on käytännön tulkinta lukion opetus- ja kasvatustehtävästä. Toimintakulttuuriin kuuluvat kaikki lukion viralliset ja epäviralliset säännöt, toiminta- ja käyttäytymismallit sekä arvot, periaatteet ja kriteerit, joihin koulutyön laatu perustuu. Toimintakulttuuri tulee esiin yksilö-, ryhmä- ja yhteisötasolla ja siinä otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon paikallinen kulttuuriperintö ja -tavat, sekä lukion merkitys niin paikalliselle kuin laajemmalla tasolla mahdollisten yhteistyökumppaneiden muodossa.

Lukiassa tavoitteena on opetussuunnitelmaan nojautuen toimintakulttuuri, joka korostaa koko yhteisön jäsenten vastuuta, on avoin yhteistyölle ja vuorovaikutukselle yhteiskunnan kanssa sekä maailmassa tapahtuville muutoksille. Opiskelijoille tulee olla mahdollisuus osallistua oman työyhteisönsä kehittämiseen muun muassa oppilaskuntatoiminnan kautta.

Opetussuunnitelma määrittelee tavoiteltavan toimintakulttuurin. Tavoitteena on, että lukion kaikki käytännöt rakennetaan johdonmukaisesti tukemaan kasvatusta ja opetustyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Myös aihekokonaisuuksien tulee konkretisoitua lukion toimintakulttuurissa. Tavoitellun ja toteutuneen toimintakulttuurin yhtäpitävyyden arviointi on perusedellytys lukion jatkuvalle kehittämiselle.

3.4. OPINTOJEN RAKENNE

Lukio-opinnot muodostuvat valtioneuvoston antaman asetuksen mukaisesti pakollisista, syventävistä ja soveltavista kursseista.

Syventävät kurssit ovat opiskelijalle valinnaisia, oppiaineen pakollisiin kursseihin liittyviä kursseja, joita opiskelijan on valittava opinto-ohjelmaansa vähintään kymmenen. Oppiaineiden pakollisten ja valtakunnallisten määriteltyjen syventävien kurssien keskeiset tavoitteet ja sisällöt on määritelty luvussa 5.

Valtioneuvoston asetuksessa lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta (955/2002) määrätyn syventävien kurssien vähimmäismäärän lisäksi lukiassa voi olla koulukohtaisia, lukion opetussuunnitelmassa määriteltyjä syventäviä kursseja.

Soveltavat kurssit ovat eheyttäviä kursseja, jotka sisältävät aineksia eri oppiaineista, menetelmäkursseja taikka saman tai muun koulutuksen järjestäjän järjestämiä ammatillisia opintoja tai lukion tehtävään soveltuvia muita opintoja. Soveltaviin kursseihin voivat kuulua myös taito- ja taideaineissa suoritettaviin lukiodiplomeihin kuuluvat kurssit. Lukiodiplomit suoritetaan Opetushallituksen ohjeiden mukaan. Kaikki soveltavat kurssit tulee määritellä lukion opetussuunnitelmassa. Kurssien suoritusjärjestyksestä päätetään lukion opetussuunnitelmassa.

4. OPISKELIJAN OHJAUS JA TUKEMINEN

4.1 KODIN JA OPPILAITOKSEN YHTEISTYÖ

Enontekiön lukion opiskelijoiden huoltajilla on mahdollisuus perehtyä lukion työhön. Ennen lukio-opintojen alkua opiskelijoiden huoltajia voidaan informoida lukio-opintoihin liittyvissä asioissa muun muassa siten, että lukion rehtori ja/tai opinto-ohjaaja käy 9. luokkien vanhempainillassa puhumassa. Lukion aikana järjestetään vuosittain vanhempainillat joka ikäluokalle. Yhteistyöstä kotien kanssa vastaavat erityisesti lukion rehtori, opinto-ohjaaja sekä ryhmänohjaaja oman ryhmänsä opiskelijoiden osalta. Jokainen aineenopettaja vastaa yhteistyöstä oman aineensa osalta. Lukion opinto-ohjaaja ja ryhmänohjaaja seuraavat opiskelijoiden opintojen etenemistä. Tarpeen vaatiessa opinto-ohjaaja ja/tai ryhmänohjaaja on yhteydessä alaikäisen opiskelijan huoltajiin. Mahdollisten opiskeluongelmien ilmaantuessa opinto-ohjaaja ja/tai ryhmänohjaaja keskustelee ensiksi opiskelijan kanssa ja on

sen jälkeen tarvittaessa yhteydessä hänen huoltajiinsa. Opiskelijan ollessa täysi-ikäinen yhteydenottoon tarvitaan opiskelijan lupa. Tarvittaessa järjestetään tapaamisia, joissa opiskelijan opintoihin liittyviä ongelmia voidaan yhdessä pohtia. Yleensä näissä tapaamisissa ovat läsnä rehtori ja/tai opinto-ohjaaja ja/tai ryhmänohjaaja, opiskelijan huoltaja sekä opiskelija itse. Opiskelijan opintojen etenemisestä huoltaja saa tiedon jaksotodistusten avulla. Opinto-opas ja muut koulun toimintaan liittyvät asiakirjat löytyvät myös koulun www-sivuilta www.enontekio.fi. Huoltajat voivat halutessaan tulla kouluun seuraamaan työskentelyä ja tapaamaan henkilökuntaa.

4.2 OHJAUKSEN JÄRJESTÄMINEN

Opetussuunnitelman perusteet edellyttävät lukioilta ohjaussuunnitelmaa. Ohjaussuunnitelman tulee sisältää kuvaukset koko lukioajan jatkuvasta psykososiaalisesta ohjauksesta, opiskelun ohjauksesta ja ammatillisen suuntautumisen ohjauksesta. Psykososiaalisen ohjauksen tulee edistää oppilaan itse-tuntemusta ja elämänhallintaa. Opiskelun ohjauksen tulee ohjata opiskelijaa ammatillisissa valintatilanteissa ja edistää opiskelijan itsearviointitaitoja. Ohjaussuunnitelman tulee edistää koulutuksellisen, etnisen ja sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista ja ehkäistä syrjäytymistä.

Ohjaussuunnitelmalla tulee pyrkiä vähentämään alisuoriutumista. Ohjaussuunnitelman sisältöä voidaan painottaa säännöllisestä koulutyöstä ulos jäävien opiskelijoiden ohjaukseen. Ohjaussuunnitelman tulee kuitenkin sisältää kuvaukset toimenpiteistä, joilla tuetaan ja ohjataan jokaista opiskelijaa opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Ohjaustehtävässä onnistuminen edellyttää lukiolta tasa-arvoista ja opiskelijan valmiuksia kehittävästä ohjauksesta sekä säännöllistä ja riittävän usein toistuvaa opintosaavutusten seuranta.

Opetussuunnitelman perusteet korostavat ennakoivan toiminnan merkitystä ja ongelmiin puuttumista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Runsaalla tiedottamisella kyetään vastaamaan myös tiedostamattomaan ohjaustarpeeseen ja siten ehkäisemään syrjäytymistä. Tiedottamisen painopisteen tulee olla lukion omissa toiminnoissa. Tiedottamisvelvoitteisiin sisältyy myös tiedottaminen yhteistyöstä muiden oppilaitosten, eri asiantuntijoiden ja lukion ulkopuolisten tahojen kanssa. Lukion tulee tarjota huoltajille ja muille sidosryhmilleen riittävät mahdollisuudet perehtyä toimintaansa. Nuorten lukiokoulutuksessa lukion tulee olla aloitteellinen opiskelijoiden vanhempien ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käynnistäjä.

Lukioille asetettujen ohjausvaatimusten täyttäminen edellyttää koko henkilökunnan osallistumista opiskelijoiden ohjaamiseen oman ammattinsa asiantuntemusta hyödyntäen. Opettajien ohjausvelvoite suuntautuu pääsääntöisesti oman oppiaineen kaikenlaisien kysymysten selvittämiseen; opettajien tulee pedagogisen ohjaustyönsä lisäksi opastaa opiskelijoita omassa oppiaineessaan esim. ylioppilaskirjoituksiin liittyvissä käytännön kysymyksissä. Lukion opetussuunnitelmassa tulee määritellä ohjauksen työn- ja vastuunjako opintojen-ohjaajan ja muiden tahojen, erityisesti opettajien välillä. Opiskelijan ohjaustoiminnalla tulee olla vastuullinen koordinoija. Luontevimmin tämä työ sopii opinto-ohjaajalle.

Lukion opinto-ohjauksen tarkoituksena on tukea opiskelijan lukio-opintoja ja antaa valmiuksia tehdä jatkokoulutukseen ja ammattiin liittyviä valintoja. Lukion opintojen ohjaus on jaettu kolmen opiskeluvuoden ajalle. Ohjaus järjestetään sekä luokkaopetuksena että henkilökohtaisena ohjauksena. Jokaisella lukiolaisella on mahdollisuus opinto-ohjaajan henkilökohtaiseen tapaamiseen.

Oppilaanohjauksessa tulee pyrkiä vähentämään alisuoriutumista. Jokaisen oppiaineen opettajan tulee tukea oppilasta saavuttamaan mahdollisimman korkeat oppimistulokset tämän omat edellytykset huomioon ottaen. Opettajan ohjausvelvoite suuntautuu pääsääntöisesti sen selvittämiseen, miten omaa oppiainetta opiskellaan, ja opiskelijoiden opastamiseen oman oppiaineen ylioppilaskirjoitukseen liittyvissä käytännön kysymyksissä.

Ohjaustehtävässä onnistuminen edellyttää riittävän usein tehtävää opintosaavutusten seuranta, jonka pääsääntöisesti hoitaa ryhmänohjaaja. Ohjauksen painopisteen pitää olla oppilaissa, joilla on vaikeuksia edistyä lukio-opinnoissa. Tiedottamisella ja opettajien, vanhempien ja asiantuntijoiden välisellä yhteistyöllä pyritään estämään syrjäytymistä. Ohjaustyöhön osallistuvien toimijoiden tehtävät ja työnjako on kuvattu seuraavassa taulukossa.

**ENONEKIÖN LUKION OPISKELUN
OHJAUS JA TUKEMINEN
TYÖNJAKO**

	opo	ro	kanslia	psykologi	terv. hoit.	aineen op.	rehtori
Oppilaanohjaustunnit	x						x
Ryhmänohjaustuokit / -tunnit	x	x					
Kurssijärjestyksen tekeminen							x
Työjärjestyksen tekeminen							x
Opiskelijan valintojen syöttö							x
Opinto-ohjelman muutokset							x
Ryhmiä muodostaminen							x
Opinto-ohjelman seuranta	x	x					x
Opintomenestyksen seuranta	x	x					x
Etenemisesteet	x	x				x	x
Kurssien itsenäinen suorittaminen	x					x	x
Uusintakuulustelut						x	x
Aineen oppimäärän seuranta						x	
Kokonaiskurssimäärän seuranta	x	x					x
Kurssien korvaaminen							x
Kurssiarvosanojen korottaminen						x	
Loppuarvosanan korottaminen						x	x
Suulliset tentit						x	x
Opintojen keskeyttäminen	x	x					x
Yo-tutkintoon ilmoittautuminen			x				x
Yo-tutkinnon hajauttaminen	x		x				x
Muualla suoritettavat kurssit							x
AmmatINVALINNAN ohjaus	x						
Jatko-opintojen ohjaus	x						
Vaihto-oppilaaksi ohjaaminen	x						
Tukiopetuksen järjestäminen						x	
Poissaolojen seuranta		x				x	x
Henkilökoht. ongelmien selvittäminen	x	x		x	x		x
Opintotukiasiat	x						
Ryhmäohjaajien konsultointi	x	x		x	x	x	x
Tiedottaminen ryhmään / ryhmästä	x	x					x
Tiedotustilaisuudet	x	x					x
Opiskelijan opinto-opas	x		x			x	x
Opiskelijan valintakortti	x		x				x
Kurssikuvaukset	x		x			x	x
Uusien opiskelijoitten perehdyttäminen	x	x				x	x
Vanhempainillat	x	x				x	x
Yhteydenpito koteihin	x	x				x	x
Yhteydet muihin oppilaitoksiin	x						x
Yhteydet kouluhallintoon							x
Yhteydet työelämään	x						
Yhteydet yliopistoon	x						x
Turvallisen työympäristön luominen	x	x	x	x	x	x	x
Erityinen tuki	x	x		x	x	x	x
Sosiaalinen toiminta		x				x	
Oppimisen ja opiskelun taidot	x					x	

4.3 OPISKELIJAHUOLTO

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijoiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimista. Opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti tulee havaittuihin epäkohtiin puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta perustavoite, yksilön ja yhteisön toimintakyky, voitaisiin fyysisistä ja psyykkistä turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa säilyttää.

Nuorten lukiokoulutuksen lukiokohtaisessa opetussuunnitelmassa tulee määritellä kodin ja lukion välisen yhteistyön periaatteet sekä alaikäiset että täysi-ikäiset opiskelijat huomioiden. Opiskelijan tai tarvittaessa huoltajan tulee tietää, kenen puoleen apua tarvitessaan voi kääntyä. Lukiolla on myös oltava valmiudet ohjata opiskelija muiden hallintokuntien tukiverkoston piiriin, mikäli lukion omin tukipalveluin ei voida kattaa opiskelijan tuen tarvetta.

Enontekiön lukion opiskelijahuollollisena tavoitteena on, että lukiolla on käytössään psykologi ja terveydenhoitopalvelut.

Opiskelijahuollon toteuttamisella kehitetään lukion ja perusopetuksen välistä opiskelijahuollollista tiedottamista. Opiskelijahuollon lukiokohtaiset yhteistyökumppanit ja toimintatavat tulee kuvata lukion opetussuunnitelmassa.

Lukiolla tulee olla opiskelijahuollon hyvän toimivuuden kannalta riittävän yksityiskohtainen suunnitelma toimintatavoista yhtä tai useampaa henkilöä kohtaavan onnettomuuden tai kriisin varalta. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi oppilaitosta suoraan koskettavat kuolemantapaukset, suuronnettomuudet kotimaassa tai ulkomailla, oppilaitoksen sisällä ilmennyt henkinen tai fyysinen väkivalta ja mielenterveysongelmat. Lukiolla on onnettomuus- ja kriisitilanteissa velvollisuus reagoida välittömästi joko henkilökohtaisella tasolla tai kollektiivisesti ja tarjota tilanteen vaatimusten mukaista psyykkistä kriisiapua. Lukion tulee nimetä kriisi- ja onnettomuustilanteiden hoitoa koordinoivat vastuuhenkilöt.

Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö koulualueella on lainsäädännön perusteella kielletty. Lukioiden tulee harjoittaa ennalta ehkäisevää tiedotustoimintaa edellä mainittujen valmisteiden käytön vähentämiseksi ja torjumiseksi.

Lukiolla tulee noudattaa Enontekiön yhtenäisen peruskoulun laatimaa palo- ja pelastussuunnitelmaa.

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijoiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimista. Havaittuihin epäkohtiin puututaan mahdollisimman varhain. Erityistilanteissa huoltaja voidaan kutsua lukiossa toimivan oppilashuoltotyöryhmän kokoukseen. Opiskelijan ja huoltajan tulee tietää, kenen puoleen koulussa apua tarvittaessa voi kääntyä. Ensisijaisesti voi ottaa yhteyttä lukion opinto-ohjaajaan tai rehtoriin, jotka mahdollisuuksien mukaan pyrkivät autamaan ja tarvittaessa ohjaavat oppilaan esimerkiksi terveydenhoitajan tai psykologin vastaanotolle. Lukiossa on valmiudet kriisiryhmän perustamiseen. Tukiopetusta annetaan tilapäisesti erityisen syyn takia.

4.4. OPISKELUN ERITYINEN TUKI

Erityistuen tarpeessa ovat tilapäisesti opinnoissaan jälkeen jääneet, vammautuneet ja sairauden tai toimintavajavuuden takia vaikeuksia kohdanneet opiskelijat. Erityisen tuen piiriin kuuluvat myös psyykkisistä tai sosiaalisista ongelmista kärsivät.

Lukion oppilashuoltotyöryhmään kuuluvat rehtori, opinto-ohjaaja, ryhmänohjaaja, kouluterveydenhoitaja ja tarvittaessa sosiaalityöntekijä. Oppilashuoltotyöryhmä yhdessä tukipalveluja tarjoavien

kanssa tekee yhteistyötä erityisistä syistä oppimisvaikeuksissa olevien opiskelijoiden auttamiseksi. Oppilashuoltotyöryhmä kokoontuu tarvittaessa.

Käytännössä erityistuki merkitsee usein sellaisten opiskelu- ja koeolosuhteiden opiskelijan tarpeiden mukaista järjestämistä, että opiskelijalla on tasavertaiset mahdolliset suorittaa lukio-opinnot. Lukiolla on velvollisuus toimia ennakoiden ja tiedottaen: opiskelijaa tulee informoida esimerkiksi vasta lukiossa havaitusta kielenkehityksen häiriöstä selvittämällä hänelle avunsaantimahdollisuudet ja ylioppilaskirjoituksiin liittyvät erityisoikeudet.

Lukiolla tulee olla valmiudet tukitoimien nopeaan käynnistämiseen. Tukitoimien opiskelijakohtainen suunnittelu ja toteuttaminen lukiossa tulee aloittaa välittömästi opiskelijan erityisen tuen tarpeen havaitsemisen jälkeen.

Enontekiön lukiossa opiskelun erityisen tuen järjestämisestä päävastuussa ovat rehtori ja opintojenohjaaja.

Lukio antaa tarvittaessa erityistukea opiskelijalle, jolla on oppimista haittaava fyysinen tai psyykinen vamma tai sosiaalisia ongelmia. Lukio tiedottaa opiskelijan mahdollisuudesta tutkituttaa esim. lukihäiriö ja siitä, miten se otetaan huomioon ylioppilaskirjoituksissa.

4.5 KIELI- JA KULTTUURIRYHMIEN OPETUS

Yleistä

Kieli- ja kulttuuriryhmillä tarkoitetaan tässä saamelaisia, romaneja, viittomakielisiä ja vieraskielisiä. Opetussuunnitelmassa määrätään opetuskielestä ja opetussuunnitelman perusteiden luvun 5 mukaan äidinkielen opetuksesta.

Lukiokoulutuksessa voi lukiolain 6 §:n 1 momentin mukaan opetuskielenä suomen ja ruotsin kielen lisäksi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Mikäli tätä mahdollisuutta käytetään, opetussuunnitelmaan tulee kirjata, missä oppiaineissa, missä määrin ja millä tavoin yllä mainittuja kieliä käytetään opetuksessa tai opiskelussa. Saamenkielisille voidaan opettaa jotakin ainetta tai joitakin kursseja saameksi, käyttää saamenkielisiä oppimateriaaleja tai käyttää saamen kieltä suullisesti oppimateriaalin ollessa suomenkielistä. Viittomakieltä voidaan käyttää sekä apukielenä että varsinaisena opetuskielenä. Jos osa opetuksesta halutaan edellä mainitun momentin mukaan antaa jollakin muulla kuin alussa mainitulla kielellä, siis toisella kotimaisella tai vieraalla kielellä, on tämäkin määriteltävä opetussuunnitelmassa ja samalla huolehdittava siitä, että osittainen muunkielinen opetus ei vaaranna oppimista.

Äidinkielen opetus noudattaa lukiolain 8 §:n mukaan opiskelijan opetuskieltä, joka voi olla suomi, ruotsi tai saame. Mikäli opetuskieli on pääasiallisesti saamen kieli, myös äidinkielen ja kirjallisuuden -oppiaineena opetetaan saamen kieltä. Saamen kieltä voidaan opettaa äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineena, vaikka koulu ei antaisikaan opetusta saamen kielellä. Saamea äidinkielenä opiskeleville annetaan suomen kielen opetus joko erillisen saamenkielisille tarkoitetun oppimäärän tai suomenkielisten äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärän mukaan. Myös viittomakielisille on näissä opetussuunnitelman perusteissa oma suomen kielen oppimäärä. Äidinkielenä voidaan lukiolain 8 §:n 2 momentin mukaan opettaa myös viittomakieltä, romanikieltä tai muuta opiskelijan äidinkieltä.

Vieraskieliset opiskelijat opiskelevat oppiainetta äidinkieli ja kirjallisuus joko suomi/ruotsi toisena kielenä -oppimäärän mukaan tai suomi/ruotsi äidinkielenä -oppimäärän mukaan.

Koulutuksen järjestäjä päättää mainittujen säännösten rajoissa, missä laajuudessa omakielistä opetusta, oman äidinkielen opetusta sekä suomi/ruotsi toisena kielenä –opetusta järjestetään, miten se organisoidaan ja milloin sitä on tarkoituksenmukaista toteuttaa useiden oppilaitosten yhteistyönä.

Kieli- ja kulttuuriryhmien erityispiirteitä

SAAMELAISET

Saamelaisopiskelijoiden opetuksessa tulee ottaa huomioon, että saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jolla on oma kieli ja kulttuuri. Saamelaisten luontosuhde, perinteiset elinkeinot ja saamelaisyhteisö muodostavat saamen kielen ja kulttuurin ytimen, jota lukiokoulutuksen tulee tukea. Lukio-opetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota perusopetuksesta tulevien opiskelijoiden erilaisiin kielellisiin valmiuksiin. Niille, jotka perusopetuksessa ovat saaneet saamenkielistä opetusta, jatketaan sitä lukiossa mahdollisuuksien mukaan.

Opetuksen tulee tukea opiskelijoiden alkuperäistä identiteettiä ja antaa mahdollisuudet oman kielen vahvistamiseen ja yleisten kielellisten valmiuksien kehittämiseen. Lukiokoulutuksen tulee edistää oman kulttuurin, historian ja pohjoismaisen saamelaisyhteisön tuntemusta ja tietoisuutta saamelaisista kansana ja yhtenä maailman alkuperäiskansoista. Opiskelun tavoitteena on, että saamelaisopiskelijat tulevat yhä tietoisemmiksi juuristaan, kulttuuriperinnöstään, eri saamenkielistä, kulttuurialueista ja saamelaisryhmistä. Lukion tulee antaa opiskelijoille edellytykset terveen itsetunnon kehittämiseen niin, että he voivat säilyttää saamelaisen identiteettinsä.

Saamenkielistä opetusta voidaan antaa pohjois-, inarin- ja koltansaamen kielillä. Saamenkielisten opiskelijoiden opetuksen keskeisenä tavoitteena on tukea kasvua aktiiviseen kaksikielisyteen ja monikulttuurisuuteen ja antaa valmiudet saamenkieliseen jatko-opiskeluun korkea-asteella. Saamenkielisessä opetuksessa kaikki oppiaineet tukevat opiskelijan äidinkielen taitojen kehittymistä.

Opetuksen ja opiskelun tulee tukea opiskelijoiden samastumista kansalliseen kulttuuriperintöönsä ja yhteenkuuluvuutta eri maissa asuvien saamelaisten kesken. Opetuksessa noudatetaan valtakunnallisia tavoitteita ja oppisisältöjä – kuitenkin siten, että saamelaisen kulttuurin ja saamen kielitilanteen erityispiirteet otetaan huomioon. Opetuksessa painotetaan erityisesti omaa historiaa, saamelaisen nyky-yhteisön, perinteisten elinkeinojen sekä musiikki-, kertoma- ja käsityöperinteen tuntemusta. Opetuksen ja opiskelun resurssina voidaan käyttää lähiympäristöä, sukuyhteisöä, saamenkielistä mediaa ja aktiivisia yhteyksiä muille saamelaisalueille. Lukion tulee opiskeluympäristönä tukea omalta osaltaan saamen kielellä annettavaa opetusta.

5.1. OPETUKSEN YLEISET TAVOITTEET

Lukion opetus ja muu toiminta tulee järjestää valtioneuvoston asetuksessa (955/2002) määriteltyjen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden mukaan siten, että opiskelijalla on mahdollisuus laaja-alaisen yleissivistyksen hankkimiseen ja jäsentyneen maailmankuvan muodostamiseen. Opiskelijan tulee saada olennaista luontoa, ihmistä, yhteiskuntaa ja kulttuureja koskevaa eri tieteen- ja taiteenalojen tuottamaa tietoa.

Opiskelijassa tulee vahvistaa tarvetta ja halua elinikäiseen opiskeluun. Hänen opiskelu-, tiedonhankinta- ja -hallinta- ja ongelmanratkaisutaitojaan sekä oma-aloitteisuuttaan tulee kehittää. Huomiota tulee kiinnittää tieto- ja viestintäteknikan monipuolisiin käyttötaitoihin. Opiskelutaidoissa tulee korostaa taitoa toimia yhdessä toisten kanssa erilaisissa ryhmissä ja verkostoissa. Yhteistyössä tarvittavina taitoina ja valmiuksina tulee edistää itsensä ilmaisemisen taitoja, myös toisella kotimaisella kielellä ja vierailta kielillä, valmiutta ottaa muut huomioon ja valmiutta muuttaa tarvittaessa omia käsityksiään ja omaa toimintaansa. Yhteistyö-, vuorovaikutus- ja viestintätaitoja tulee kehittää yhteisöllisen opiskelun erilaisten muotojen avulla.

Opiskelijan tietoisuutta ihmisten toiminnan vaikutuksesta maailman tilaan tulee kehittää. Lukion tulee kehittää opiskelijan taitoa tunnistaa ja käsitellä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä eettisiä kysymyksiä.

Opiskelijan tulee saada tilaisuuksia pohtia erilaisia vaihtoehtoja, tehdä valintoja ja tiedostaa valintojen välittömiä ja välillisiä seurauksia. Lukion tulee pyrkiä siihen, että opiskelijalle kehittyy halu ja kyky toimia demokraattisessa yhteiskunnassa vastuullisesti huomioiden oma ja muiden hyvinvointi. Opetuksen tulee lujittaa opiskelijan itsetuntoa ja auttaa häntä tunnistamaan persoonallinen erityislaatunsa. Opiskelijaa tulee rohkaista ilmaisemaan eri tavoin omia havaintojaan, tulkintojaan ja esteettisiä näkemyksiään. Lukio-opetuksen tulee kannustaa opiskelijoita taiteelliseen toimintaan, taide- ja kulttuurielämään osallistumiseen sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävään elämäntapaan. Lukio-opetuksen tulee antaa opiskelijalle valmiuksia suunnitella omaa tulevaisuuttaan, jatkokoulutustaan ja tulevaa ammattiaan. Opiskelijaa perehdytetään työ- ja elinkeinoelämään sekä yrittäjyyteen. Tavoitteena on, että lukion päätyttyä opiskelija pystyy kohtaamaan joustavasti muuttuvan maailman haasteet, tuntee vaikuttamisen keinoja ja hänellä on halua ja rohkeutta toimia. Hänen tulee saada edellytykset monipuoliseen ja täysipainoiseen elämään ihmisenä olemisen eri rooleissa.

5.2 AIHEKOKONAISUUDET

Aihekokonaisuudet ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä kasvatusta- ja koulutushaasteita. Samalla ne ovat ajankohtaisia arvokannanottoja. Käytännössä aihekokonaisuudet ovat lukion toimintakulttuuria jäsentäviä toimintaperiaatteita ja oppiainerajat ylittäviä, opetusta eheyttäviä painotuksia. Niissä on kysymys koko elämäntapaa koskevista asioista.

Kaikkia aihekokonaisuuksia yhdistävinä tavoitteina on, että opiskelija osaa

- havainnoida ja analysoida nykyajan ilmiöitä ja toimintaympäristöjä
- esittää perusteltuja käsityksiä tavoiteltavasta tulevaisuudesta
- arvioida omaa elämäntapaansa ja vallitsevia suuntauksia tulevaisuusnäkökulmasta sekä
- tehdä valintoja ja toimia tavoiteltavana pitämänsä tulevaisuuden puolesta.

Kaikille lukioille yhteisiä aihekokonaisuuksia ovat

- aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys
- hyvinvointi ja turvallisuus
- kestävä kehitys
- kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus
- teknologia ja yhteiskunta
- viestintä- ja mediaosaaminen.

Aihekokonaisuudet otetaan huomioon kaikkien oppiaineiden opetuksessa oppiaineeseen luontuvalla tavalla sekä lukion toimintakulttuurissa. Aihekokonaisuuksien pääasiat sisältyvät perusteiden ainekohtaisiin osiin.

Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys

Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys -aihekokonaisuuden tavoitteena on kasvattaa opiskelijoita osallistuviksi, vastuuta kantaviksi ja kriittisiksi kansalaisiksi. Se merkitsee osallistumista ja vaikuttamista yhteiskunnan eri alueilla poliittiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen toimintaan sekä kulttuurielämään. Osallistumisen tasot ovat paikallinen, valtakunnallinen, eurooppalainen sekä globaali.

Tavoitteena on, että opiskelija

- syventää demokraattisen yhteiskunnan toimintaperiaatteiden ja ihmisoikeuksien tuntemustaan
- osaa muodostaa oman perustellun mielipiteensä ja keskustella siitä kunnioittaen muiden mielipiteitä
- tuntee yhteiskunnan erilaisia osallistumisjärjestelmiä sekä niiden toimintatapoja
- haluaa osallistua lähiyhteisön, kotikunnan, yhteiskunnan ja elinympäristön yhteisen hyvän luomiseen yksilönä ja ryhmässä sekä vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon
- omaksuu aloitteellisuuden ja yritteliäisyyden toimintatavakseen

- tuntee yrittäjyyden eri muotoja, mahdollisuuksia ja toimintaperiaatteita
- ymmärtää työn merkityksen yksilölle ja yhteiskunnalle
- tuntee kuluttajan vaikuttamiskeinot ja osaa käyttää niitä.

Aihekokonaisuuden toteuttamisen pääpainon tulee olla käytännön harjoittelussa sekä omakohtaisten osallistumis- ja vaikuttamiskokemusten luomisessa. Koulun oman aktiivisen toiminnan lisäksi tällaista opiskeluympäristöä voidaan kehittää yhteistyössä muiden yhteiskunnan elimien, erilaisten järjestöjen ja yritysten kanssa.

Vastuunottoa ja osallistumista sekä yrittäjyyttä edistetään Enontekiön lukiossa käytännön koulutyön järjestelyillä:

- kaikessa koulutyössä kannustetaan sisäiseen yrittäjyyteen
- lukiolainen laatii oman opinto-ohjelmansa lukio-opintojensa alussa ja päivittää sitä tarvittaessa
- käytännön koulutyön järjestelyillä pyritään avoimuuteen ja demokraattisuuteen. Opiskelijoilla on matala kynnyksesi esittää omia näkemyksiään opettajille ja rehtorille
- koulussa toimii oppilaskuntatoimikunta
- lukion oppilaskunta osallistuu nuorisoneuvoston toimintaan

Hyvinvointi ja turvallisuus

Lukioyhteisössä tulee luoda edellytyksiä osallisuuden, keskinäisen tuen ja oikeudenmukaisuuden kokemiselle. Nämä ovat tärkeitä elämänilon, mielenterveyden ja jaksamisen lähteitä. Hyvinvointi ja turvallisuus -aihekokonaisuuden tarkoituksena on, että opiskelija ymmärtää oman ja yhteisönsä hyvinvoinnin perusedellytykset. Aihekokonaisuus kannustaa toimimaan hyvinvoinnin ja turvallisuuden puolesta perheessä, lähiyhteisöissä ja yhteiskunnan jäsenenä. Se vakiinnuttaa hyvinvointia ja turvallisuutta ylläpitävää arkiosaamista, jota jokainen tarvitsee kaikissa elämänvaiheissa ja erityisesti elämän kriisitilanteissa.

Tavoitteena on, että opiskelija

- osaa ilmaista tunteita ja näkemyksiä vuorovaikutustilanteissa yhteisödynamiikkaa kehittävällä tavalla sekä käsitellä myös pettymyksiä, ristiriitaisia kokemuksia ja konflikteja väkivallattomasti
- rohkaistuu ottamaan yksilöllistä vastuuta opiskeluyhteisön jäsenen hyvinvoinnista ja yhteisöllisyydestä sekä ottamaan itse vastaan yhteisön tukea
- osaa arvioida, mitkä yhteisölliset ja yhteiskunnalliset toimintatavat tai rakenteelliset tekijät edistävät hyvinvointia ja turvallisuutta ja mitkä voivat ne vaarantaa
- toimii niin, että hän vaikuttaa myönteisesti opiskeluyhteisönsä hyvinvointiin ja turvallisuuteen
- tunnistaa vakavat ongelmat sekä osaa niiden ilmaantuessa hakea apua ja käyttää hyvinvointipalveluita tai ryhtyä muihin tarkoituksenmukaisiin toimiin myös poikkeustilanteissa
- osaa kohdata muutoksia ja epävarmuutta sekä rakentaa pohjaa uusille mahdollisuuksille.

Fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia pyritään Enontekiön lukiossa edistämään seuraavin keinoin:

- kodin ja koulun yhteistyötä kehitetään esim. vanhempainilloilla
- koulussa on oppilashuoltotyöryhmä
- sosiaalityö ja muu tukitoiminta lisäävät turvallisuutta
- eri teemojen puitteissa kutsutaan asiantuntijavieraita
- lukiolainen joutuu ottamaan huomioon peruskoulun oppilaat arjen koulutyössä
- oppilaskuntatoiminta auttaa opiskelijoita näkemään verkostojen merkityksen oman hyvinvoinnin ja turvallisuudentunteen kannalta
- koulussa on kriisisuunnitelma sekä muita suunnitelmia ja harjoituksia hätätilanteiden varalta
- tietyissä oppiaineissa on erilliset työturvallisuusohjeet

Kestävä kehitys

Kestävän kehityksen päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvän elämän mahdollisuudet. Ihmisen tulee oppia kaikessa toiminnassaan sopeutumaan luonnon ehtoihin ja maapallon kestokyvyn rajoihin. Lukion tulee kannustaa opiskelijoita kestäväan elämäntapaan ja toimintaan kestäväan kehityksen puolesta.

Tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee perusasiat kestäväan kehityksen ekologisesta, taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta ulottuvuudesta sekä ymmärtää, että vasta niiden samanaikainen toteuttaminen tekee kehityksestä kestäväan
- osaa mitata, arvioida ja analysoida sekä luonnonympäristössä että kulttuuri- ja sosiaalisessa ympäristössä tapahtuvia muutoksia
- pohtii, millainen on kestävä elämäntapa, luontoa pilaamaton ja ekotehokas tuotanto ja yhdyskunta, sosiaalista pääomaansa vahvistava yhteisö ja yhteiskunta sekä luontoperustastaan ylisukupolisesti huolehtiva kulttuuri
- osaa ja tahtoo toimia kestäväan kehityksen puolesta omassa arjessaan, lukiolaisena, kuluttajana ja aktiivisena kansalaisena
- osaa tehdä yhteistyötä paremman tulevaisuuden puolesta paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Kestävän kehityksen haasteita tulee oppia tarkastelemaan monista näkökulmista: Selvitetään, miten ihmistoiminta on vaikuttanut ympäristöön ja miten ihmisen tapa muokata ympäristöjään on muuttanut kulttuurievoluution aikana. Analysoidaan maailmanlaajuisia ympäristöuhkia ja niiden syitä ja keinoja korjata kehityksen suuntaa. Tarkastellaan väestönkasvuun, köyhyyteen ja nälkään liittyviä ongelmia. Arvioidaan aineiden ja energian kiertokulkuja luonnossa ja tuotantojärjestelmissä sekä opetellaan säästämään energiaa ja raaka-aineita. Pohditaan, millaista voisi olla taloudellinen kasvu, joka ei perustu raaka-aineiden ja energian käytön lisäämiseen, ja mikä merkitys talouden vakaudella on ympäristönsuojelulle ja ihmisten hyvinvoinnille. Tutustutaan kestäväan kehityksen periaatteita toteuttaviin yrityksiin ja teknologioihin sekä opitaan käyttämään kuluttajan vaikutuskeinoja. Selvitetään, miten ihmisen toiminnot voivat sopeutua ympäristöihinsä kulttuuriperintöä arvostaen ja luonnon monimuotoisuutta vaarantamatta. Harjoitellaan kestäväan elämäntavan käytäntöjä ja selvitetään niiden rakenteellisia edellytyksiä. Opetukseen ja lukion arkeen tuodaan esimerkkejä onnistuneista käytännöistä.

Rohkaistuakseen aktiiviseksi kestäväan kehityksen edistäjäksi opiskelija tarvitsee kokemuksia siitä, että hänen omilla eettisillä, käytännöllisillä, taloudellisilla, yhteiskunnallisilla ja ammatillisilla valinnoillaan on merkitystä. Kestäväan kehityksen edistämisessä tulee luoda yleiskuva muutostarpeiden mittavuudesta ja siitä, että tarvittaviin tuloksiin päästään vain laajalla yhteistyöllä. Opetuksen lisäksi kestäväan elämäntapaan kannustavat mahdollinen lukion oma ympäristöohjelma tai kestäväan kehityksen ohjelma sekä ympäristötietoinen toimintakulttuuri.

Enontekiön lukiossa tuetaan opiskelijoiden kasvua kestävästä kehityksestä huolta kantaviksi ja sitä omassa elämässään toteuttaviksi ihmisiksi. Koulun toiminnassa ja eri oppiaineiden sisällä pyritään ottamaan huomioon kestäväan kehityksen periaatteet:

- paperia ja oppikirjoja kierrätetään
- vältetään roskaamista ja ruoan haaskausta

Kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus

Lukiokoulutuksen tulee tarjota opiskelijalle mahdollisuuksia rakentaa kulttuuri-identiteettiään äidinkielen, menneisyyden jäsentämisen, uskonnon, taide- ja luontokokemusten sekä muiden opiske-

lijalle merkityksellisten asioiden avulla. Opiskelijan tulee tietää, mitä yhteiset pohjoismaiset, eurooppalaiset ja yleisinhimilliset arvot ovat ja miten ne tai niiden puute näkyvät omassa arjessa, suomalaisessa yhteiskunnassa ja maailmassa. Lukion tulee tarjota opiskelijalle runsaasti mahdollisuuksia ymmärtää, miten kulttuuriperintömme on muodostunut ja mikä voi olla hänen tehtävänsä kulttuuriperinnön ylläpitäjänä ja uudistajana.

Lukion tulee vahvistaa opiskelijan myönteistä kulttuuri-identiteettiä sekä kulttuurien tuntemusta, joiden perustalta on mahdollista saavuttaa kulttuurien välisen toiminnan taito ja menestyä kansainvälisessä yhteistyössä.

Tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee kulttuurikäsitteen erilaisia tulkintoja ja osaa kuvata kulttuureiden erityispiirteitä
- tuntee henkistä ja aineellista kulttuuriperintöä
- on tietoinen omasta kulttuuri-identiteetistään, tietää mihin kulttuuriseen ryhmään hän tahtoo kuulua ja osaa toimia oman kulttuurinsa tulkkina,
- arvostaa kulttuureiden monimuotoisuutta elämän rikkautena ja luovuuden lähteenä sekä osaa pohtia tulevan kulttuurikehityksen vaihtoehtoja
- osaa kommunikoida monipuolisesti myös vierailta kielillä kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten kanssa
- pyrkii toimimaan aktiivisesti keskinäiseen kunnioittamiseen perustuvan monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamiseksi.

Enontekiön lukio pyrkii vahvistamaan opiskelijan kulttuuri-identiteettiä ja mm. saamelainen kulttuuriperintö näkyy lukion jokapäiväisessä toiminnassa. Opiskelijalle tarjotaan myös sekä tiedollisesti että kokemuksellisesti mahdollisuuksia tutustua muihin kulttuureihin sekä kannustetaan kansainväliseen yhteistyöhön:

- koulu ottaa vastaan kansainvälisiä vieraita
- kansalliset juhlapäivät huomioidaan päivänavauksissa tai teemapäivissä

Teknologia ja yhteiskunta

Teknologian kehittämisen lähtökohtana on ihmisen tarve parantaa elämänsä laatua ja helpottaa elämäänsä työ- ja vapaa-aikanaan. Teknologian perustana on luonnossa vallitsevien lainalaisuuksien tunteminen. Teknologia sisältää tiedon ja taidon suunnitella, valmistaa ja käyttää teknologisia tuotteita, prosesseja ja järjestelmiä. Opetuksessa korostetaan teknologian ja yhteiskunnan kehittymisen vuorovaikutteista prosessia.

Tavoitteena on, että opiskelija

- osaa käyttää luonnontieteiden ja muiden tieteenalojen tietoa pohtiessaan teknologian kehittämismahdollisuuksia
- ymmärtää ja osaa arvioida ihmisen suhdetta nykyteknologiaan sekä osaa arvioida teknologian vaikutuksia elämäntapaan, yhteiskuntaan ja luonnonympäristön tilaan
- osaa arvioida teknologian kehittämistä ohjaavia eettisiä, taloudellisia, hyvinvointi- ja tasa-arvonäkökohtia sekä ottaa perustellen kantaa teknologisiin vaihtoehtoihin
- ymmärtää teknologian ja talouden vuorovaikutusta sekä osaa arvioida teknologisten vaihtoehtojen vaikutusta työn sisältöön ja työllistymiseen
  - oppii yrittäjyyttä ja tutustuu paikalliseen työelämään.

Aihekokonaisuuden tulee ohjata opiskelija pohtimaan teknologian kehittämistä suhteessa yhteiskunnallisiin muutoksiin historiallisista, ajankohtaisista ja tulevaisuuden näkökulmista. Opiskelijaa ohjataan ymmärtämään, käyttämään ja hallitsemaan teknologiaa. Hänen on opittava teknologian kehittämistyöhön kuuluvaa innovatiivisuutta ja ongelmanratkaisutaitoja. Hänen tulee oppia tarkaste-

lemaan teknologian arvolähtökohtia ja seurannaisvaikutuksia. Nykyihmisen riippuvuutta teknologiasta tulee tutkia ja pohtia yksilön, työelämän ja vapaa-ajan kysymyksinä. Erityisesti kiinnitetään huomiota ihmisen perustarpeiden näkökulmasta välttämättömään ja ei-välttämättömään teknologiaan. Opiskelijaa kannustetaan ottamaan kantaa teknologian kehittämiseen sekä osallistumaan yksilönä ja kansalaisyhteiskunnan jäsenenä sitä koskevaan päätöksentekoon.

Enontekiön lukiossa opiskelija oppii teknologian perustiedot ja -taidot eri oppiaineissa. Hän oppii arvioimaan ja soveltamaan kuhunkin käyttötarkoitukseen sopivaa teknologiaa.

Viestintä ja mediaosaaminen

Lukio-opetuksen tulee tarjota opiskelijalle opetusta ja toimintamuotoja, joiden avulla hän syventää ymmärrystään median keskeisestä asemasta ja merkityksestä kulttuurissamme. Lukion tulee vahvistaa opiskelijan aktiivista suhdetta mediaan ja valmiutta vuorovaikutukseen sekä yhteistyötä paikallisen/alueellisen median kanssa. Opiskelijaa ohjataan ymmärtämään mediavaikutuksia, median roolia viihdyttäjänä ja elämysten antajana, tiedon välittäjänä ja yhteiskunnallisena vaikuttajana, käyttäytymismallien ja yhteisöllisyyden kokemusten tarjoajana sekä maailman- ja minäkuvaan muokkaajana. Opiskelija havainnoi ja erittelee kriittisesti median kuvaaman maailman suhdetta todellisuuteen. Opiskelija oppii huolehtimaan yksityisyyden suojastaan, turvallisuudestaan ja tietoturvastaan liikkeessään mediaympäristöissä.

Tavoitteena on, että opiskelija

- saa riittävät viestien tulkinta- ja vastaanottotaidot: hän oppii mediakriittisyyttä valinnoissa ja mediatekstien tulkinnoissa sekä kuluttajan tarvitsemia yhteiskunnallisia tietoja ja taitoja
- osaa käsitellä eettisiä ja esteettisiä kysymyksiä: hän oppii vastuuta median sisällöntuottamisessa, käytössä ja mediakäyttäytymisessään
- saa paremmat vuorovaikutus-, viestintä- ja vaikuttamistaidot
- pystyy tuottamaan mediatekstejä ja monipuolistamaan ilmaisullista osaamistaan tuottaessaan itse
- mediatekstien sisältöjä ja välittäessään niitä
- tottuu käyttämään mediaa opiskelun välineenä ja opiskeluympäristönä, harjaantuu käyttämään mediaa opiskeluun liittyvissä vuorovaikutustilanteissa sekä tiedonhankinnassa ja -välittämisessä
- tuntee median toimintaan vaikuttavia taloudellisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä
- saa tietoa viestintäalasta, mediatuotannosta ja tekijänoikeuksista.

Enontekiön lukiossa mediataitoja opiskellaan sekä viestien lähettämisessä että vastaanottamisessa. Eri oppiaineissa käytetään erilaisia viestintätekniikoita. Mediataitoja harjoitellaan mm. seuraavasti:

- opiskelijalla on mahdollisuus valita opinto-ohjelmaansa soveltavia tieto- ja viestintätekniikan kursseja
- eri oppiaineiden projektitöissä opiskelijat joutuvat valikoimaan ja arvioimaan tietoa kriittisesti sekä oppivat käyttämään saamaansa tietoa eettisesti oikein
- opiskelijalla on mahdollisuus käyttää internetiä ja sähköpostia myös oppituntien ulkopuolella

5.3. ÄIDINKIELI JA KIRJALLISUUS

Arviointi

Äidinkielen ja kirjallisuuden arviointi kohdistuu oppiaineen eri alueisiin. Arvioinnin pohjana on oppilaan tieto kurssin tavoitteista, niin että hän pystyy seuraamaan omaa edistymistään. Arvosanaan vaikuttavat kirjallinen ja suullinen tuotos sekä tuntiaktiivisuus. Opetuksen tulee kehittää oppilaan realistista itsearviointia, jonka avulla hän voi muodostaa terveen kuvan itsestään.

Opetuksen tavoitteet

Äidinkielen ja kirjallisuuden tavoitteena on, että opiskelija

- syventää tietojaan kielestä, kirjallisuudesta ja viestinnästä
- kehittää vuorovaikutustaitojaan
- oppii käyttämään kieltä tarkoituksenmukaisesti puhuessaan ja kirjoittaessaan
- oppii ymmärtämään ja analysoimaan tekstiä
- osaa eritellä ja arvioida erilaisia tekstejä ja hyödyntää niitä itse
- ymmärtää erilaisia tekstin keinoja, esimerkiksi argumentaatiota ja retoriikkaa
- syventää kirjallisuuden tuntemustaan, yleissivistystään ja maailmankuvaansa
- hallitsee kirjakielen normit ja ymmärtää niiden tarpeellisuuden
- ymmärtää lähdekritiikin tarpeellisuuden
- arvostaa kulttuuria ja nauttii siitä monipuolisesti

PAKOLLISET KURSSIT

1. KIELI, TEKSTIT JA VUOROVAIKUTUS (ÄI1)

Opiskelijan käsitys kielestä, teksteistä ja niiden tulkinnasta syvenee, ja hänen taitonsa lukea tekstejä kehittyy. Hän osaa jäsentää viestintäympäristöään sekä tunnistaa omia taitojaan puhujana, kuuntelijana, kirjoittajana, lukijana ja median käyttäjänä niin, että hänen viestijäkuvansa tarkentuu.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää tekstikäsitustään
- oppii tarkastelemaan monenlaisia tekstejä entistä tietoisempana tulkintaansa ohjaavista seikoista
- ymmärtää tekstin merkityskokonaisuutena ja tarkastelee sen piirteitä tavoitteen, viestintätilanteen ja -välineen kannalta
- oppii tarkastelemaan kielenkäyttöään, lukemistapojaan ja viestintäänsä entistä tietoisemmin
- tottuu huoltamaan tuottamiensa tekstien kieliasua
- syventää tietojaan ryhmäviestinnästä: hän kehittää ja oppii arvioimaan omia osallistumistapojaan ryhmän vuorovaikutuksen ja ilmapiirin sekä ryhmätyön tai keskustelun tuloksellisuuden kannalta.

Keskeiset sisällöt

- tekstien tulkintaa ja tuottamista ohjaavia perustekijöitä kuten tavoite, vastaanottaja, tekstilaji ja tekstityyppi
- viestintätilanteen ja -välineen vaikutus tekstiin
- tekstikäsitteen syventäminen, esimerkiksi puhutut ja kirjoitetut tekstit, mediatekstit, sähköiset ja graafiset tekstit, asia- ja kaunokirjalliset tekstit, julkiset ja yksityiset tekstit
- erilaisten tekstien kielen ja sisällön havainnointia ja harjoittelua: ymmärrettävyys, havainnollisuus ja eheys
- tekstien referointi ja kommentointi
- omien viestintätietojen, -taitojen, -asenteiden ja -motivaation arviointi lukio-opiskelun

näkökulmasta

- vuorovaikutustaidot ryhmässä

2. TEKSTIN RAKENTEITA JA MERKITYKSIÄ (ÄI 2)

Opiskelija harjaantuu erittelemään tekstejä ja näkemään tekstin yhteyden kontekstiin ja muihin teksteihin. Samalla hän syventää tekstilajituntemustaan ja oppii tuottamaan erilaisia omia tekstejä.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa arvioida tekstien sisältöä, tyyliä ja muotoa ja oppii tekstien erittelyssä tarvittavaa käsitteistöä
- oppii suunnittelemaan ja laatimaan puhuttuja ja kirjoitettuja asiatekstejä ja välittämään sanomansa kuulijoilla ja lukijoille
- tottuu työstämään tekstiään oman ja toisen arvion pohjalta
- oppii hankkimaan tietoa sähköisistä ja painetuista lähteistä ja löytää luotettavaa tietoa omien tekstien pohjaksi

Keskeiset sisällöt

- erilaiset lausetyypit, sananvalinnat, kuvallisuus, jaksotus, aiheen rajausta, näkökulma ja viittaus-suhteet
- kirjoittaminen prosessina: aineksen valinta, kriittinen valikointi, viittaus,
- tekstin ja kieliäsuu hiominen

3. KIRJALLISUUDEN KEINOJA JA TULKINTAA (ÄI 3)

Opiskelijan käsitys kaunokirjallisuudesta, kielen taiteellisesta käytöstä ja sen kulttuurimerkityksestä syvenee.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii ymmärtämään kielen kuvallisuutta ja monitulkintaisuutta
- oppii tuntemaan eri kirjallisuuden lajeja
- kehittyy fiktiivisten tekstien analyysoijana ja kirjallisten käsitteiden käyttäjänä
- oppii perustelemaan tulkintojaan sekä suullisesti että kirjallisesti
- harjaantuu käyttämään kurssilla opittuja kielen keinoja omassa ilmaisussaan

Keskeiset sisällöt

- kirjallisuuden erittelyä ja tulkintaa asiamukaista käsittelytapaa ja käsitteistöä käyttäen
- proosan kerrontatekniikkaa: kertoja, näkökulma, aihe, henkilö, aika, miljö, teema, motiivi
- lyriikka: runon puhuja, säe, säkeistö, rytmi, mitallisuus, toisto, kuvallisuus
- draama
- kirjallisuuden keinojen käyttöä omassa teksteissä

4. TEKSTIT JA VAIKUTTAMINEN (ÄI 4)

Opiskelija oppii tarkastelemaan kieltä vaikuttamisen näkökulmasta ja perehtyy argumentoinnin saloihin, niin että osaa tuottaa argumentoivaa tekstiä.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää medialukutaitoaan
- osaa perustella näkemyksiään ja arvioida vaikuttamispyrkimyksiä ja tekstin luotettavuutta
- ymmärtää tekstin yhteiskunnallisen vaikutuksen
- osaa arvioida tekstejä myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta

Keskeiset sisällöt

- vaikuttamiskeinot: suostuttelu, ohjailu, manipulointi, mainonta, propaganda, ironia, satiiri ja parodia
- mielipide, kolumni, pakina, arvostelu, pääkirjoitus, kommentti ja mainos
- argumentointitavat ja retoriikka
- tietoisesti vaikuttamaan pyrkivää kirjallisuutta ja kantaa ottavia tekstejä
- tekstien ideologisuus, lähdekritiikki ja mediakritiikki
- viestijän vastuu, mediavalinnat ja verkkoetiikka

5. TEKSTI, TYYLI JA KONTEKSTI (ÄI 5)

Opiskelija oppii tarkastelemaan tekstejä siten, että hän osaa ottaa huomioon kontekstin tulkinnassaan.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tarkastelemaan fiktiivisiä ja asiatekstejä niiden kulttuurikontekstissa ja suhteessa muihin teksteihin
- oppii erittelemään tyylin elementtejä ja niiden vaikutusta
- pystyy itsenäiseen kirjoitusprosessiin
- kehittää omaa ilmaisutapaansa ja kirjallista tyyliään

Keskeiset sisällöt

- eri aikakausien ja tyyliuuntien kaunokirjallisia ja muita tekstejä erityisesti kulttuurikontekstin kannalta
- tekstin ihmiskuva, maailmankuva, arvo- ja aatemaailma
- tyylin ainekset: sananvalinta, sävy, rytmi ja lausevalinta
- omasta näkökulmasta laadittu pohdiskelleva teksti
- oman tyylin hiontaa ja huoltoa

6. KIELI, KIRJALLISUUS JA IDENTITEETTI (ÄI 6)

Opiskelija saa yleiskuvan suomen kielen sekä suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin merkityksestä yksilölle ja yhteiskunnalle.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tuntemaan suomen kielen kehityksen vaiheita ja ymmärtää kulttuurikontaktien vaikutuksen suomalaisen kulttuurin muotoutumiseen ja jatkuvaan muutokseen
- arvostaa nyky-Suomen monikulttuurisuutta ja -kielisyyttä ja ymmärtää äidinkielen merkityksen
- tuntee suomalaisen kirjallisuuden keskeisiä teoksia ja teemoja ja osaa arvostaa niitä oman kulttuurin ja identiteetin vahvistajina

Keskeiset sisällöt

- suullinen ja kirjallinen traditio: kansanrunoudesta kirjallisuuteen ja nykyviestintään

- suomen kielen muuttuminen kansainvälisessä ympäristössä, kielenohjailun periaatteet
- kielen ja kirjallisuuden merkitys kansalliselle identiteetille
- suomalaista kaunokirjallisuutta, keskeisiä teoksia

SYVENTÄVÄT KURSSIT

7. PUHEVIESTINNÄN TAITOJEN SYVENTÄMINEN (ÄI7)

Opiskelija syventää ja monipuolistaa puheviestintään liittyviä tietojaan ja taitojaan sekä oppii arvioimaan puheviestinnän merkitystä ihmissuhteissa, opiskelussa ja työelämässä.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää tietojaan vuorovaikutuksen luonteesta, ominaispiirteistä ja puhekulttuurista
- kehittää puhumisrohkeuttaan ja ilmaisuvarmuuttaan sekä esiintymis- ja ryhmätaitojaan
- tunnistaa ja osaa analysoida sekä puhujan että sanoman luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä.

Keskeiset sisällöt

- vuorovaikutustilanteiden osatekijät ja ominaispiirteet
- verbaalinen ja nonverbaalinen viestintä
- esiintymisen, neuvottelujen, kokousten ja erilaisten keskustelujen ominaispiirteet ja menettelytavat
- esiintymis- ja ryhmätaitojen harjoittelua erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- puheviestinnän kulttuurisia piirteitä ja suomalaista puhekulttuuria

8. TEKSTITAITOJEN SYVENTÄMINEN (ÄI8)

Opiskelija syventää ja monipuolistaa taitojaan analysoida ja tuottaa tekstejä.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- vahvistaa taitoaan lukea analyttisesti ja kriittisesti erilaisia tekstejä
- varmentaa taitoaan kirjoittaa sisällöltään, rakenteeltaan ja tyyliältään ehyttä ja johdonmukaista tekstiä.

Keskeiset sisällöt

Kerrataan ja syvennetään seuraavia asioita:

- tekstityypit ja tekstilajit
- tekstianalyysi ja siinä tarvittavat käsitteet
- tekstin rakentaminen: ideointi, suunnittelu, näkökulman valinta, jäsentely, muokkaaminen, tyylin hionta, otsikointi ja ulkoasun viimeistely
- kielenhuoltoa

9. KIRJOITTAMINEN JA NYKYKULTTUURI (ÄI9)

Opiskelija perehtyy kulttuuri- ja yhteiskunnalliseen keskusteluun, median ajankohtaisaiheisiin ja nykykirjallisuuteen. Hänen kriittinen ja kulttuurinen lukutaitonsa syvenee, ajattelutaitonsa kehittyy ja kirjallinen ilmaisunsa kypsyy kohti lukion päättötason vaatimuksia.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- kykenee keskustellen ja kirjoittaen käsittelemään ajankohtaisia kielen, kirjallisuuden ja viestinnän teemoja
- oppii arvioimaan ja arvottamaan ajankohtaisia tekstejä eettisin ja esteettisin perustein ja

näkemään niiden merkityksen osana yhteiskunnallista keskustelua

- löytää nykykirjallisuudesta itseään kiinnostavia tekstejä ja osallistuu niistä käytävään keskusteluun
- osoittaa kypsyyttä oman tekstinsä näkökulman valinnassa, aiheen käsittelyssä, ajattelun itsenäisyydessä ja ilmaisun omaäänisyydessä.

Keskeiset sisällöt

- nykykirjallisuutta ja sen ilmiöitä
- ajankohtaisia suullisia ja kirjallisia puheenvuoroja kieltä ja kulttuuria käsittelevistä aiheista
- mediatekstien ajankohtaisaiheiden, ilmaisukeinojen ja vaikutusten tarkastelua
- osallistumista lukija- ja kirjoittajayhteisöön

5.3.3 ÄIDINKIELI JA KIRJALLISUUS POHJOISSAAME ÄIDINKIELENÄ

Äidinkielenä voidaan opettaa Suomessa puhuttuja saamen kieliä, joita ovat inarinsaame, koltansaame ja pohjoissaame. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetus korostaa ja vahvistaa kielen asemaa keskeisenä ja perustavaa laatua olevana tieto-, viestintä- ja kulttuuriaineena, joihin saamelaiskulttuuri antaa oman erityispiirteensä. Kielen ja kirjallisuuden opetus vahvistaa tietoaineena yleissivistävää tietämystä ja näkemystä äidinkielen kaikkien osa-alueiden kokonaisuudesta. Viestinnän välineenä äidinkieli vahvistaa kommunikointitaitoja suullisen, kirjallisen ja esittävän taidon osalta. Kulttuuriaineena äidinkielen ja kirjallisuuden opetus vahvistaa yksilöidentiteettiä ja tietämystä saamelaiskulttuurista korostaen sen erityispiirteitä ja ottaen huomioon sen yhteiskunnallisen, sosiaalisen ja historiallisen kehityksen.

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetusta ohjaa näkemys äidinkielestä käsitejärjestelmänä, jolla ihminen jäsentää maailmaa ja rakentaa sosiaalista todellisuutta: äidinkielen myötä opiskelija omaksuu yhteisönsä kulttuurin ja rakentaa omaa saamelaista identiteettiään. Oppiaine äidinkieli ja kirjallisuus mahdollistaa vuorovaikutuksen myös eri maissa asuvien saamelaisten kesken sekä kulttuurin jatkuvuuden ja sen kehittämisen.

Äidinkieli ja kirjallisuus oppiaineena on lukio-opetuksen keskeinen taito-, tieto- sekä kulttuuri- ja taideaine. Se saa sisältöjä kieli-, kirjallisuus- ja viestintätieteistä sekä kulttuurin tutkimuksesta. Kielen, kirjallisuuden ja viestinnän tietoja sekä lukemisen, kirjoittamisen ja puheviestinnän taitoja opitaan erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutus-tilanteissa.

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetus opastaa arvostamaan omaa kieltä, kulttuuria ja historiaa. Oppiaine ohjaa monikulttuurisuuden ja monikielisyyden ymmärtämiseen ja kielelliseen ja kulttuuriseen suvaitsevaisuuteen. Opetuksessa on otettava huomioon oppilaiden monikulttuurinen tausta sekä kaksi- ja monikielisuus.

Lukion kirjallisuuden opetuksen tavoitteena on sanataiteen ymmärtäminen, tekstien erittelemine ja tulkitseminen eri tulkintänäkökulmista. Kaunokirjallisuutta lukemalla saadaan aineksia eettiseen kasvuun, saamelaisen kulttuuri-identiteetin muodostumiseen, kielelliseen ja kulttuuriseen yleissivistykseen sekä omien ilmaisuvarojen monipuolistamiseen.

Äidinkielen ja kirjallisuuden saame äidinkielenä -opetus lisää tietoisuutta omasta kielestä ja kulttuurista. Se tähtää sellaisiin viestintä- ja vuorovaikutustaitoihin, jotka luovat riittävät edellytykset jatko-opinnoille, osallisuudelle työelämässä ja aktiiviselle kansalaisuudelle. Sosiaalinen vuorovaikutus ja oppiminen perustuvat monipuoliseen viestintäosaamiseen ja luku- ja kirjoitustaitoon sekä taitoon käyttää kieltä tilanteen vaatimalla tavalla. Oppiaine äidinkieli ja kirjallisuus ohjaa aktiiviseen tiedon hankkimiseen, tiedon kriittiseen käsittelyyn ja tulkintaan sekä erilaisten viestinten käyttöön. Ope-

tuksessa pyritään mahdollisimman pitkälle menevään oppiaineen sisäiseen integraatioon, sillä eri tieto- ja taitoalueet ovat toiminnallisessa yhteydessä toisiinsa. Niitä yhdistävänä tekijänä on kieli ja näkemys ihmisestä aktiivisesti merkityksiä hakevana ja tuottavana viestijänä.

Saamen kieltä tulee käyttää rikastuttajana myös niissä oppiaineissa, joita opiskelijalle opetetaan suomen kielellä. Saamen kielen ja suomen kielen läheinen sukulaisuus antaa mahdollisuuksia monenlaisiin opiskelijoita hyödyttäviin vertailuihin. Saamen kielen merkitystä tulee korostaa ja sitä tulee käyttää sellaisten aihekokonaisuuksien opetuksessa, jotka liittyvät saamelaiskulttuuriin, saamelaisten historiaan, luontoon, elinkeinoihin, uskontoon ja taiteisiin. Kirjallisuuden ja kielen opetuksessa tulee korostaa saamelaisen kulttuurin erityisasemaa. Opetuksessa tulee painottaa perinteistietämyksen ja suullisen tiedon asemaa ja sitä kautta saavutettavaa taitotietoa, koska kirjoitettu tieto on suhteellisen nuorta.

Opetuksen tavoitteet

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- vahvistaa omaa kulttuuri-identiteettiään ja lisää saamelaiskulttuurin tuntemustaan
- syventää tietojaan kielestä, saamenkielisestä kirjallisuudesta, muusta saamelaistaiteesta, kulttuurista ja viestinnästä sekä osaa hyödyntää niihin liittyviä käsitteitä lukijana ja kirjoittajana, puhujana ja kuuntelijana sekä median käyttäjänä
- syventää, täsmentää ja monipuolistaa viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan niin, että hän pystyy tavoitteelliseen ja tarkoituksenmukaiseen vuorovaikutukseen
- oppii ymmärtämään, mitä laaja tekstikäsitys tarkoittaa
- syventää tekstintaitojaan siten, että hän osaa eritellä, tulkita, arvioida ja tuottaa erilaisia tekstejä entistä tietoisempina tekstien tavoitteista ja konteksteista
- oppii arvioimaan kriittisesti tekstin ilmaisua, esimerkiksi retorisia keinoja ja argumentaatiota sekä soveltamaan tietojaan tekstien vastaanottajana ja tuottajana
- syventää kirjallisuuden tuntemustaan ja kehittää siten ajatteluaan, laajentaa kirjallista yleissivistystään, mielikuvitustaan ja eläytymiskykyään ja rakentaa maailmankuvaansa
- oppii käyttämään entistä tarkoituksenmukaisemmin sekä puhuttua että kirjoitettua kielimuotoa ja ymmärtää niiden eron
- hallitsee kirjoitetun kielen normit ja ymmärtää kirjakielen merkityksen
- osaa valikoida ja kriittisesti arvioida erilaisia tietolähteitä, tiedon luotettavuutta, käyttökelpoisuutta ja tarkoituksenperäiä sekä osaa hyödyntää tieto- ja viestintätekniikkaa oppiaineen opiskelussa
- osaa nauttia kulttuurista, arvostaa kulttuuritarjonnan monipuolisuutta ja kehittyy parhaimmillaan itsekin kulttuurin tekijäksi
- saa valmiuksia edistää saamelaisten keskinäistä vuorovaikutusta yli valtakuntien rajojen
- saa valmiuksia saamen kielen jatko-opiskeluun
- kasvaa kulttuuriyhteisönsä aktiiviseksi jäseneksi.

Arviointi

Äidinkielen ja kirjallisuuden kurssien arvioinnin tulee kohdistua monipuolisesti oppiaineen eri alueisiin. Kurssiarvosanaan vaikuttavat kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Henkilökohtainen palaute sekä vertaisryhmältä että opettajalta on opiskelijan puheviestinnän ja kirjoittamisen taitojen kehittymisessä tärkeää. Opetuksen tulee kehittää opiskelijan itsearviointitaitoja, joiden avulla voi rakentaa myönteistä mutta realistista käsitystä itsestään puhujana, lukijana ja kirjoittajana. Itsearvioinnin pohjana on opiskelijan tietoisuus kurssien tavoitteista ja sisällöistä niin, että hän pystyy seuraamaan omaa edistymistään. Päätösarvioinnissa otetaan huomioon opiskelijan saavuttama kypsyys lukijana ja kielenkäyttäjänä.

PAKOLLISET KURSSIT

Kursseilla toteutetaan aineen sisäistä integraatiota: lukeminen, kirjoittaminen, puheviestintä, kieli, kirjallisuus ja media kytkeytyvät jokaisen kurssin tavoitteisiin ja sisältöihin siten, että tietojen ja taitojen opiskelu on jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Kaikkien kurssien sisältöihin kuuluu

kirjallisuutta, puheviestintää ja kirjoittamista ja kielentuntemusta ja -huoltoa. Opiskelijaa ohjataan vaalimaan kielen puhtautta.

1. Kieli, tekstit ja vuorovaikutus (ÄIS 1)

Opiskelijan tekstikäsitys syvenee, ja hänen taitonsa lukea yhä moninaisempia tekstejä kehittyy. Hän osaa jäsentää ja arvioida viestintäympäristöään sekä omia taitojaan puhujana, kuuntelijana, kirjoittajana, lukijana ja median käyttäjänä niin, että hänen viestijäkuvansa tarkentuu.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää tekstikäsitystään
- oppii tarkastelemaan kielenkäyttöään, lukemistapojaan ja viestintäänsä entistä tietoisemmin
- perehtyy puhutun ja kirjoitetun kielimuodon tehtäviin ja ominaispiirteisiin, tulee tietoiseksi kielestä ja oppii arvioimaan itseään kielenkäyttäjänä sekä kirjallisen ilmaisunsa tueksi oppii käsittelemään omaa tekstiään kielioppaiden avulla
- tunnistaa tekstien havaitsemista ja tulkintaa ohjaavia tekijöitä
- ymmärtää tekstin merkityskokonaisuutena ja tarkastelee sen piirteitä tavoitteen, viestintä- tilanteen ja -välineen kannalta
- oppii tunnistamaan keskeisiä tekstityyppejä ja -lajeja
- tottuu huoltamaan tuottamiensa tekstien kieliasua
- oppii tarkastelemaan kaunokirjallisia tekstejä lukijalähtöisesti ja kommentoimaan niitä
- pohtii kaksi- ja monikielisyyttä ja monikulttuurisuutta sekä ymmärtää äidinkielen merkityksen jokaiselle ihmiselle
- syventää tietojaan ryhmäviestinnästä: hän kehittää ja oppii arvioimaan omia osallistumis- tapojaan ryhmän vuorovaikutuksen ja ilmapiirin sekä ryhmätyön tai keskustelun tuloksellisuuden kannalta.

Keskeiset sisällöt

- omien viestintätietojen, -taitojen, -asenteiden ja -motivaation tarkkailu ja erittely
- erilaisia tapoja luokitella tekstejä
- kirjakieli, puhekieli, oman kielen päämurteet, monikielisyys ja kielellinen identiteetti
- kielen varioivat piirteet
- media- ja verkkotekstit puhutun ja kirjoitetun kielen välimaastossa
- puheen ja kirjoituksen luonteenomaiset keinot
- viestintätavoitteen, -tilanteen ja -välineen vaikutus puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen
- tekstien tulkintaa ohjaavia perustekijöitä, esimerkiksi tavoite, tekijä, tekstilaji, tekstityyppi
- viestinnän tehtävät ja vuorovaikutuksen periaatteet
- vuorovaikutustaidot ryhmässä
- kaunokirjallisuuden, median ja tosielämän kertomuksia
- erilaisten lukijapositionien kokeilua
- oman lukukokemuksen kuvaaminen ja jakaminen
- referointi ja kommentointi

Työtavat: Tiivistäminen, referointi ja kommentointi. Lukupäiväkirja.

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Tekstitaitokoe.

2. Tekstien rakenteita ja merkityksiä (ÄIS 2)

Opiskelija harjaantuu erittelemään erityisesti asiatekstien rakenteita ja merkityksiä ja oppii tekemään havaintoja tekstin suhteesta kontekstiin ja muihin teksteihin. Opiskelija syventää erityisesti tekstilajituntemustaan ja kehittyy erilaisten tekstien tuottajana.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tiedonhankintastrategioita, käyttää painettuja ja sähköisiä tietolähteitä sekä löytää käyttökelpoista ja luotettavaa tietoa kirjoitelmansa tai puhe-esityksensä pohjaksi
- oppii erittelemään tekstiä temporaalisista, kausaalisista, kontrastiiivisista ja muista merkitys- suhteista koostuvana kokonaisuutena, oppii tekstin erittelyssä tarvittavaa käsitteistöä ja pystyy soveltamaan sitä myös tuottaessaan itse tekstiä
- harjaantuu työstämään tekstiään oman ja toisten arvioiden pohjalta
- osaa arvioida tekstien sisältöön, näkökulmaan, tyyliin ja muotoon liittyviä valintoja
- perehtyy puhe-esitysten ja kirjoitettujen tekstien tuottamiseen ja muokkaamiseen; oppii suunnittelemaan ja laatimaan puhuttuja tai kirjoitettuja asiatekstejä sekä kykenee välittämään sanomansa kuuntelijoille tai lukijoille tavoitteidensa mukaisesti.

Keskeiset sisällöt

- tiedonhankinta
- tekstuaaliset keinot: lausetyypit ja rakenteet, sanavalinnat, näkökulman valinta, nimeäminen, lauserakenteet
- teksti rakenteellisena kokonaisuutena: sidoksisuus, kytkennät ja muut viittaussuhteet
- kirjoittaminen prosessina: tarkoituksenmukaisen aineksen haku, kriittinen valikointi ja siihen viittaaminen ja sen hyödyntäminen omassa tekstissä sekä tekstin ja sen kieliasun hiominen erityisesti rakenteen ja tekstin eheyden kannalta
- kirjoitelmien ja puhe-esitysten analyysi ja palautteenanto
- informatiivisen puheenvuoron rakentaminen ja esiintymistaidot
- novellin erittelyä rakenteellisena kokonaisuutena ja kaunokirjallisuuden lajina
- kaunokirjallisen tekstin analysointiin liittyviä käsitteitä: kerronta, kertoja, näkökulma, aihe, teema, motiivi
- tekstinhuollon periaatteet

Työtavat: Analyysiharjoituksia. Essee ja artikkeli.

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Tekstitaitokoe.

3. Kaunokirjalliset tekstit (ÄIS 3)

Opiskelijoiden käsitys sanataiteesta, kielen taiteellisesta tehtävästä ja sen kulttuurisesta merkityksestä syvenee.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää tietojaan kirjallisuuden lajeista ja niiden ominaispiirteistä
- kehittyä fiktiivisten tekstien analyysoijana erilaisia tulkintalähtökohtia ja tarpeellisia kirjallisuustieteellisiä käsitteitä käyttäen siten, että hän pystyy tuottamaan myös kirjallisen tai suullisen tulkinnan tekstistä ja osallistuu kirjallisuudesta käytävään keskusteluun
- ymmärtää fiktion luonnetta ja osaa eritellä sen tapaa rakentaa kielen keinoin oma maailmansa sekä oppii vertailemaan fiktiivistä ja muuta kerrontaa
- rohkaistuu kirjoittamaan fiktiivisiä tekstejä
- harjaantuu sanoman kohdentamisen ja kontaktin taidoissa
- syventää ilmaisukeinojensa hallintaa.

Keskeiset sisällöt

- kaunokirjallisen proosan erittelyä ja tulkintaa tarvittavaa käsitteistöä hyödyntäen
- lyriikka kirjallisuudenlajina käsitteineen
- novelli- ja runoanalyysi
- omaa fiktiivistä ilmaisua eri lajeja kokeillen
- kielen kuvallisuus
- teatteri ja draama
- esityksen kielellinen ja äänellinen havainnollisuus

- kohdentamisen ja kontaktin taitojen harjoittelemista

Työtavat: Runon rakenteen erittelyä. Näytelmä. Analyysiharjoituksia. Teemakeskusteluja.

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Tekstitaitokoe.

4. Vaikuttamisen keinoja (ÄIS 4)

Opiskelija oppii tarkastelemaan tekstejä ja niiden kieltä erityisesti vaikuttamisen näkökulmasta. Hän perehtyy vaikuttamiseen ja argumentointiin ja syventää niihin liittyviä tietoja. Hän oppii analysoimaan ja tuottamaan erilaisia argumentatiivisia tekstejä.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa niin kirjoittajana kuin puhujanakin perustella monipuolisesti näkemyksiään sekä arvioida kriittisesti toisten näkemyksiä
- syventää medialukutaitoaan ja pystyy analysoimaan ja tulkitsemaan erilaisia mediatekstejä, niiden taustoja ja tavoitteita sekä kriittisesti arvioimaan median välittämää informaatiota ja sen vaikutuksia yksilöihin ja yhteiskuntaan
- osaa tarkastella saamelaisen kirjallisuuden yhteiskunnallista vaikutusta
- oppii tarkastelemaan ja arvioimaan tekstejä ja niiden välittämiä arvoja myös eettisistä lähtökohdista.

Keskeiset sisällöt

- suora ja epäsuora vaikuttaminen
- vaikuttamaan pyrkivien tekstien lajeja, graafisia ja sähköisiä tekstejä
- argumentointitavat, retoriikka ja vaikuttamisen keinot
- argumentoitujen tekstien rakenne ja kielenkäyttö
- vaikuttamaan pyrkiviä puheenvuoroja, keskusteluja, väittelyitä tai neuvotteluja
- tekstien ideologisuus, lähdekritiikki ja mediakritiikki
- viestijän vastuu; mediavalinnat ja verkkoetiikka
- tietoisesti vaikuttamaan pyrkivää kirjallisuutta ja muita kantaa ottavia tekstejä
- kirjallisuuden merkitys yhteiskuntakehitykselle

Työtavat: Argumentointitavat. Ohjelmapuhe. Lukijan mielipidekirjoitukset. Vastine.

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Tekstitaitokoe.

5. Teksti, tyyli ja konteksti (ÄIS 5)

Opiskelija oppii tarkastelemaan tekstejä ja niiden tyyliä siten, että hän osaa ottaa huomioon kontekstin merkityksen tulkinnassa, vastaanottamisessa ja myös omien tekstiensä tuottamisessa.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tarkastelemaan niin fiktiivisiä tekstejä kuin asiatekstejäkin niiden kulttuurikontekstissa ja hahmottamaan siten saamelaisen kirjallisuuden ja muun viestinnän ja yhteiskunnan ilmiöiden vuorovaikutusta suhteessa muihin teksteihin
- oppii erittelemään tyylin elementtejä ja niiden vaikutusta tekstin kokonaisuuteen
- pystyy itsenäiseen kirjoitusprosessiin aiheen ja näkökulman valinnasta, aineiston koonnasta ja järjestelystä tekstin muokkaamisen ja tyylin hionnan kautta oman pohdiskeluvan tekstin laadintaan
- kehittää omaa ilmaisutapaansa ja kirjallista tyyliään.

Keskeiset sisällöt

- eri aikakausia ja tyylejä edustavia kaunokirjallisia ja muita tekstejä erityisesti kulttuurisen kontekstin näkökulmasta
- saamelaisen kirjallisuuden klassikkoteksteihin tutustumista
- kontekstuaalisuus, muun muassa ihmiskuva, maailmankuva ja arvomaailma tekstien määrittäjinä
- intertekstuaalisuus eli tekstien suhteet ja kytkökset muihin teksteihin
- tyylin ainekset; sananvalinnan, sävyn, kielen kuvallisuuden, rytmin, lausemuodon vaikutus
- kirjoitusprosessi sekä tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen sen eri vaiheissa
- essee tekstilajina
- oman tyylin hiontaa ja huoltoa

Työtavat: Oppiaineen sisältöihin liittyvästä aiheesta essee. Kirjallisuusesset.

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Tekstitaitokoe.

1. Kieli, kirjallisuus ja identiteetti (ÄIS 6)

Opiskelija muodostaa kokonaiskuvaa saamen kielen, saamelaisen kirjallisuuden ja kulttuurin merkityksestä yksilölle ja saamelaiselle yhteiskunnalle.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tuntemaan saamen kielen kehityksen vaiheita ja ymmärtää kieli- ja kulttuurikontaktien vaikutuksen
- oppii hyväksymään saamelaisen yhteiskunnan monikulttuurisuuden ja monikielisyyden ja ymmärtää äidinkielen merkityksen jokaiselle ihmiselle
- harjaantuu tarkastelemaan kielen ja viestinnän muutoksia, tunnistaa niihin vaikuttavia tekijöitä ja tiedostuu entistä paremmin omien kielenkäyttö- ja viestintätapojensa valintojen merkityksestä
- tuntee saamelaisen kirjallisuuden keskeisiä teoksia ja teemoja ja osaa arvioida niiden merkitystä oman kulttuurin näkökulmasta, kulttuurisen ja yksilöllisen identiteetin rakentajana.

Keskeiset sisällöt

- saamen kielen muotoutuminen ja nykyinen asema
- kielen ja kirjallisuuden merkitys kansalle
- saamelaista kaunokirjallisuutta aika- ja kulttuurikontekstissaan, keskeisiä teoksia ja teemoja kirjallisuudesta
- kieli heterogeenisena ja monikulttuurisena ilmiönä
- saamelaisten monikielinen identiteetti
- teksti suullisessa ja kirjallisessa traditiossa: suullisesta kertomaperinteestä kirjoitettuun kirjallisuuteen
- saamen kielen asema nykyään
- kieliaineen kirjoitelma
- saamen kielen kielenhuollon tavoitteita ja ongelmia
- saamelaisen viestintäkulttuurin piirteitä.

Työtavat: Kokoava kurssi. Suullisten ja kirjallisten tekstilajien kertausta. Essee.

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Tekstitaitokoe.

SYVENTÄVÄT KURSSIT

2. Puheviestintä (ÄIS 7)

Opiskelija syventää ja monipuolistaa puheviestintään liittyviä tietojaan ja taitojaan sekä oppii arvioimaan puheviestinnän merkitystä ihmissuhteissa, opiskelussa ja työelämässä.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää tietojaan vuorovaikutuksen luonteesta, ominaispiirteistä ja puhekuulttuurista
- kehittää puhumisrohkeuttaan ja ilmaisuvarmuuttaan sekä esiintymis- ja ryhmäviestintätaitojaan
- tunnistaa ja osaa analysoida sekä puhujan että sanoman luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä.

Keskeiset sisällöt

- vuorovaikutustilanteiden osatekijät ja ominaispiirteet
- verbaalinen ja nonverbaalinen viestintä
- esiintymisen, neuvottelujen, kokousten ja erilaisten keskustelujen ominaispiirteet ja menettelytavat
- esiintymis- ja ryhmäviestintätaitojen harjoittelua erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- puheviestinnän kulttuuristen piirteiden ja puhekuulttuurin tarkastelu.

Työtavat: Esiintymisen ja ryhmäviestinnän harjoitukset. Puhe-esitykset.

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Puheviestinnänkokeet.

3. Tekstitaitojen syventäminen (ÄIS 8)

Opiskelija syventää ja monipuolistaa taitojaan analysoida ja tuottaa tekstejä.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- vahvistaa taitoaan lukea analyttisesti ja kriittisesti erilaisia tekstejä
- parantaa taitoaan kirjoittaa sisällöltään, rakenteeltaan ja tyyliältään ehyttä ja johdonmukaista tekstiä.

Keskeiset sisällöt

Kerrataan ja syvennetään seuraavia asioita:

- tekstityypit ja tekstilajit
- tekstianalyysi ja siinä tarvittavat käsitteet
- tekstin rakentaminen: ideointi, suunnittelu, näkökulman valinta, jäsentely, muokkaaminen, tyylin hionta, otsikointi ja ulkoasun viimeistely
- oikeinkirjoituksen normit

Työtavat: Harjoitellaan päättökokeen kaltaista tekstityyppien ja tekstilajien tuottamista ja kirjoittamista

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Tekstitaitokoe. Essee.

4. Ajankohtaiset tekstit (AIS 9)

Opiskelija perehtyy saamelaisen yhteiskunnan kulttuuriseen keskusteluun, median ajankohtaisaiheisiin ja nykykirjallisuuteen. Hänen kriittinen ja kulttuurinen lukutaitonsa syvenee, ajattelutaitonsa kehittyy ja kirjallinen ilmaisunsa kypsyy kohti lukion päättötason vaatimuksia.

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- kykenee keskustellen ja kirjoittaen käsittelemään ajankohtaisia kielen, kirjallisuuden ja viestinnän teemoja
- oppii arvioimaan ja arvottamaan ajankohtaisia tekstejä eettisin ja esteettisin perustein ja näkemään niiden merkityksen osana yhteiskunnallista keskustelua

- pystyy löytämään nykykirjallisuudesta itseään kiinnostavia tekstejä ja osallistumaan niistä käytävään keskusteluun
- osoittaa kypsyyttä oman tekstinsä näkökulman valinnassa, aiheen käsittelyssä, ajattelun itsenäisyydessä ja ilmaisun omaäänisyydessä.

Keskeiset sisällöt

- nykykirjallisuutta ja sen ilmiöitä
- suullisia ja kirjallisia puheenvuoroja ajankohtaisista kielen ja kulttuurin aiheista
- mediatekstien ajankohtaisaiheiden, ilmaisukeinojen ja vaikutusten tarkastelua
- lukija- ja kirjoittajayhteisöön osallistumista nykytekniikkaa hyödyntäen.

Työtavat: Harjoitellaan päättökokeen kaltaista tekstityyppien ja tekstilajien tuottamista ja kirjoittamista.

Arviointi: Kirjalliset ja suulliset tuotokset sekä osallistumisaktiivisuus. Essee. Tekstitaitokoe.

5.4 TOINEN KOTIMAINEN KIELI

5.4.1 RUOTSI B1-oppimäärä

Ruotsin kielen opetus kehittää opiskelijoiden kulttuurien välisen viestinnän taitoja. Se antaa heille ruotsin kieleen ja sen käyttöön liittyviä tietoja ja taitoja sekä tarjoaa heille mahdollisuuden kehittää pohjoismaista yhteiskuntaa ja kulttuuria koskevaa tietoisuuttaan, ymmärtämystään ja arvostustaan. Se auttaa opiskelijoita syventämään tietojaan kaksikielisestä Suomesta. Ruotsin kielen opetus antaa opiskelijoille valmiudet ruotsin kielen omaehtoiseen opiskeluun auttamalla heitä ymmärtämään, että viestintätaidon saavuttaminen edellyttää pitkäjänteistä ja monipuolista viestinnällistä harjoittelua. Ruotsin kieli oppiaineena on taito-, tieto- ja kulttuuriaine.

Opetuksen tavoitteet

Tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa eri oppimäärissä kielitaidon kuvausasteikon (liite) tasot seuraavasti:

Kuullun ymmärtäminen: B1.2

Puhuminen: B1.1

Luetun ymmärtäminen: B1.2

Kirjoittaminen: B1.1

Tavoitteena on myös, että opiskelija

- osaa viestiä ruotsin kielelle ja sen kulttuurialueelle ominaisella tavalla
- osaa arvioida kielitaitoaan suhteessa tavoitteisiin
- tuntee omat vahvuutensa ja kehittymistarpeensa viestijänä ja kielen opiskelijana
- osaa kehittää kielitaitoaan kehittymistarpeensa ja opiskelu- ja viestintätehtävän kannalta tarkoituksemukaisiin strategioihin.

Arviointi

Oppiaineen arvioinnissa otetaan huomioon kielitaidon kaikki alueet kurssikuvausten painotusten mukaisesti.

Kurssit

Kurssien aiheita käsitellään oman kulttuurin sekä suomenruotsalaisen ja pohjoismaisen kulttuuri-alueen kannalta niin, että opiskelijoille tarjoutuu mahdollisuus vertailuihin. Aiheiden käsittelyssä otetaan lisäksi huomioon aihekokonaisuuksissa esiin tuodut näkökulmat. Kullakin kurssilla voidaan käsitellä myös muita aiheita opiskelijoiden harrastuneisuuden ja toisaalta ajankohtaisuuden vaatimusten huomioon ottamiseksi.

Opiskelijoilla tulee olla jokaisella kurssilla tilaisuuksia kuunnella, lukea, puhua ja kirjoittaa erilaisia tarkoituksia varten, vaikka painotukset vaihtelevat kurssittain. Rakenteiden ja sanaston tuntemuksen laajentamiseen ja käytön monipuolistamiseen ja tarkkuuteen kiinnitetään huomiota kaikilla kursseilla oppimäärän tavoitteiden mukaisesti. Huomiota kiinnitetään äidinkielen ja ruotsinkielisen viestinnän eroihin ja eroja selittäviin kulttuurisiin tekijöihin. Kaunokirjallisuus ja muu autenttinen materiaali tarjoaa tähän mahdollisuuksia. Kulttuurisen herkkyyden kehittymiseksi opiskelijoita tulee ohjata tiedostamaan oman toiminnan ja omien arvostuksien kulttuurisidonnaisuus.

Opiskelijoiden opiskelutaitoihin kiinnitetään huomiota jokaisella kurssilla. Heitä ohjataan tunnistamaan omat vahvuutensa ja kehittymistarpeensa viestijöinä ja kielen opiskelijoina. Heitä ohjataan käyttämään strategioita, jotka ovat tarkoituksenmukaisia heidän oman kehittymistarpeensa ja kulloisenkin opiskelu- ja viestintätehtävän kannalta.

Perusopetuksen vuosiluokilla 7-9 alkanut oppimäärä (B1)

PAKOLLISET KURSSIT

1. Koulu ja vapaa-aika (RUB1)

Kurssi niveltää perusopetuksen ja lukion kielenopetusta ja vahvistaa sanaston ja perusrakenteiden hallintaa opiskelijoiden tarpeen mukaan. Aihepiireinä ovat opiskelu ja nuorten harrastukset, ja kieli on tuttavallista ja epämuodollista. Kurssilla painotetaan keskustelua, mielipiteen ilmaisua ja keskeisiä puheviestinnän strategioita.

2. Arkielämää Pohjoismaissa (RUB2)

Kurssilla jatketaan sanaston ja rakenteiden vahvistamista ja painotetaan puheviestinnän harjoittamista sekä kirjoittamista lyhyiden viestinnällisten tehtävien avulla. Kurssilla jatketaan nuorten elämän, opiskelun, työn, harrastusten, palveluiden ja vapaa-ajan tarkastelua. Aihekokonaisuudet ”hyvinvointi ja turvallisuus” ja ”viestintä- ja mediaosaaminen” antavat näkökulmia kurssin aiheiden tarkasteluun. Vankennetaan suullisen viestinnän strategioiden hallintaa ja kiinnitetään huomiota ilmaisuvarmuuteen.

3. Suomi, Pohjoismaat ja Eurooppa (RUB3)

Aihepiireinä ovat kotimaa, suomenruotsalaisuus, vertailu muihin Pohjoismaihin sekä Suomi pohjoismaisena valtiona Euroopassa. Aihekokonaisuus ”kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus” tarjoaa mahdollisuuksia käsitellä kurssin aiheita. Kirjoittamistaitoa harjoitellaan kirjoittamalla erilaisiin tarkoituksiin sopivia tekstejä. Kurssilla harjoitellaan erilaisia ymmärtävän lukemisen strategioita.

4. Elämää yhdessä ja erikseen (RUB4)

Aihepiireinä ovat elämänarvot, ihmissuhteet, sukupuolten ja ikäryhmien kohtaaminen opiskelussa ja työssä sekä ajankohtaiset yhteiskunnalliset ilmiöt. Aihekokonaisuuksista korostuu ”hyvinvointi ja turvallisuus”.

5. Elinympäristömme (RUB5)

Aihepiireinä ovat luonto, muuttuva elin- ja työympäristö sekä joukkoviestimet. Aihekokonaisuudet ”kestävä kehitys”, ”teknologia ja yhteiskunta” sekä ”viestintä- ja mediaosaaminen” tarjoavat näkökulmia kurssin aiheiden käsittelyyn. Harjoitellaan ymmärtävän lukemisen strategioita ja hiotaan kirjallista ilmaisua kirjoittamalla erilaisiin tarkoituksiin sopivia tekstejä.

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Syventäviin kursseihin sisältyy ylioppilaskirjoituksissa tarvittavien taitojen monipuolinen harjoittelu.

6. Puhu ja ymmärrä paremmin (RUB6)

Kurssilla harjoitetaan puheviestinnän strategioita ja suullisen kielen käyttöä eri tilanteissa oppimäärälle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Puhumisen harjoittelun aiheina ovat ajankohtaiset pohjoismaiset tapahtumat ja muiden kurssien aihepiirit. Kurssi vankentaa myös jokapäiväisen elämän kielenkäyttötilanteissa tarvittavaa suullista kielitaitoa. Puhumista harjoitellaan kyseisiin aiheisiin liittyvien tekstien ja puheen ymmärtämistä harjoittavien materiaalien avulla.

7. Yhteinen maailma ja kansainvälistyminen (RUB7)

Aihealueita ovat maailmanlaajuiset ilmiöt ja kansainvälinen vaikuttaminen. Kurssilla käsitellään yhteiskunnallisia asioita, päätöksentekoon osallistumista sekä kansainvälistä vaikuttamista ja vastuuta. Kurssilla painotetaan ymmärtämisvalmiuksien lisäämistä entistä vaativamman kieliaineksen avulla.

SOVELTAVAT KURSSIT

8. Starttikurssi (RUB0)

Kurssi on tarkoitettu opiskelijoille, jotka haluavat kerrata peruskoulun keskeisen oppisisällön ja tuntevat tarvitsevansa valmistelemaa kurssia ennen lukion ruotsin kursseille osallistumista.

9. Abikurssi (RUB8)

Kurssi on ylioppilaskirjoitukseen valmistava. Kurssilla harjoitellaan ylioppilaskokeen eri tehtävästyyppejä sekä kerrataan keskeisiä kielioppiasioita.

10. Kulttuurin tekijöitä ja näkijöitä (RUB9)

Kurssin aiheena on pohjoismainen kulttuuri: musiikki, kirjallisuus, elokuva, teatteri, kuvataide ja arkkitehtuuri. Kurssin kirjalliset ja suulliset harjoitukset valmentavat myös ylioppilaskirjoitukseen.

5.5 VIERAAT KIELET

Vieraiden kielten opetus kehittää opiskelijoiden kulttuurien välisen viestinnän taitoja: se antaa heille kieleen ja sen käyttöön liittyviä tietoja ja taitoja ja tarjoaa heille mahdollisuuden kehittää opiskeltavan kielen kielialueen tai yhteisön kulttuuria koskevaa tietoisuuttaan, ymmärtämystään ja arvostustaan. Tällöin otetaan huomioon erityisesti eurooppalainen identiteetti ja eurooppalainen monikielisyys ja -kulttuurisuus. Kielten opetus antaa opiskelijoille valmiudet kielten omaehtoiseen opiskeluun auttamalla heitä ymmärtämään, että viestintätaidon saavuttaminen edellyttää pitkäjänteistä ja monipuolista viestinnällistä harjoittelua. Vieras kieli oppiaineena on taito-, tieto- ja kulttuuriaine.

Opetuksen tavoitteet

Tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa eri oppimäärissä kielitaidon kuvausasteikon (liite) tasot seuraavasti:

Kieli ja oppimäärä	Kuullun ymmärtäminen	Puhuminen	Luetun ymmärtäminen	Kirjoittaminen
Englanti A	B2.1	B2.1	B2.1	B2.1
Muut kielet A	B1.1–B1.2	B1.1	B1.2	B1.1–B1.2
Englanti B1	B1.2	B1.2	B1.2	B1.2
Englanti B2	B1.1	B1.1	B1.1	B1.1
Muut kielet B2	A2.2	A2.1–A2.2	A2.2–B1.1	A2.1–A2.2

Englanti B3	B1.1	A2.2	B1.1	B1.1
Muut kielet B3	A2.1–A2.2	A2.1	A2.1–A2.2	A1.3–A2.1

Tavoitteena on myös, että opiskelija

- osaa viestiä kohdekielille ja sen kulttuurille ominaisella tavalla
- osaa arvioida kielitaitoaan suhteessa tavoitteisiin
- tuntee omat vahvuutensa ja kehittymistarpeensa viestijänä ja kielen opiskelijana
- osaa kehittää kielitaitoaan kehittymistarpeensa ja opiskelu- ja viestintätehtävän kannalta tarkoituksemukaisiin strategioihin.

Arviointi

Oppiaineen arvioinnissa otetaan huomioon kielitaidon kaikki alueet kurssikuvausten painotusten mukaisesti.

Kurssit

Aiheita käsitellään oman maan, opiskeltavan kielen kulttuurialueen ja kielestä ja aiheesta riippuen myös laajemmasta näkökulmasta niin, että opiskelijoille tarjoutuu mahdollisuus vertailuihin. Aiheiden käsittelyssä otetaan lisäksi huomioon aihekokonaisuuksissa esiin tuodut näkökulmat. Kullakin kurssilla voidaan käsitellä myös muita aiheita opiskelijoiden harrastuneisuuden ja toisaalta ajankoh-
taisuuden vaatimusten huomioon ottamiseksi.

Opiskelijoilla tulee olla jokaisella kurssilla tilaisuuksia kuunnella, lukea, puhua ja kirjoittaa erilaisia tarkoituksia varten, vaikka painotukset vaihtelevat kursseittain. Opiskeltavan kielen rakenteiden ja sanaston tuntemuksen laajentamiseen ja käytön monipuolistamiseen ja tarkkuuteen kiinnitetään huomiota kaikilla kursseilla kunkin oppimäärän tavoitteiden mukaisesti. Vaativimpia viestinnän muotoja harjoitetaan oppimäärissä, joiden opiskelu on alkanut peruskoulussa. Huomiota kiinnitetään äidinkielen ja opiskeltavan kielen viestinnän eroihin ja eroja selittäviin kulttuurisiin tekijöihin. Kaunokirjallisuus ja muu autenttinen materiaali tarjoaa tähän mahdollisuuksia. Kulttuurisen herkkyyden kehittämiseksi tulee opiskelijoita ohjata tiedostamaan oman toiminnan ja omien arvostuksen kulttuurisidonnaisuus.

Opiskelijoiden opiskelutaitoihin kiinnitetään huomiota jokaisella kurssilla. Heitä ohjataan tunnistamaan omat vahvuutensa ja kehittymistarpeensa viestijöinä ja kielen opiskelijoina. Heitä ohjataan käyttämään strategioita, jotka ovat tarkoituksenmukaisia heidän oman kehittymistarpeensa ja kulloisenkin opiskelu- ja viestintätehtävän kannalta.

Vieraista kielistä käytetään seuraavia koodeja:

EN = englannin kieli

SM = saamen kieli

SA = saksan kieli

Vieraiden kielten kurssikoodit muodostuvat kielten kirjaintunnusten, oppimäärien tasotunnusten ja kurssinumeroiden mukaan. Esimerkiksi SAB32 tarkoittaa saksan kielen B3-oppimäärän kurssia numero 2.

ENGLANTI

VIERAAT KIELET

Vieraiden kielten opetus kehittää opiskelijoiden kulttuurien välisen viestinnän taitoja: se antaa heille kieleen ja sen käyttöön liittyviä tietoja ja taitoja ja tarjoaa heille mahdollisuuden kehittää opiskeltavan kielen kielialueen tai yhteisön kulttuuria koskevaa tietoisuuttaan, ymmärtämystään ja arvostustaan. Tällöin otetaan huomioon erityisesti eurooppalainen identiteetti ja eurooppalainen monikielisyys ja -kulttuurisuus. Kielten opetus antaa opiskelijoille valmiudet kielten

omaehtoiseen opiskeluun auttamalla heitä ymmärtämään, että viestintätaidon saavuttaminen edellyttää pitkäjänteistä ja monipuolista viestinnällistä harjoittelua. Vieras kieli oppiaineena on taito-, tieto- ja kulttuuriaine.

Opetuksen tavoitteet

Tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa eri oppimäärissä kielitaidon kuvausasteikon (liite) tasot seuraavasti:

Kieli ja oppimäärä	Kuullun ymmärtäminen	Puhuminen	Luetun ymmärtäminen	Kirjoittaminen
Englanti A	B2.1	B2.1	B2.1	B2.1
Muut kielet A	B1.1-B1.2	B1.1	B1.2	B1.1-B1.2
Englanti B1	B1.2	B1.2	B1.2	B1.2
Englanti B2	B1.1	B1.1	B1.1	B1.1
Muut kielet B2	A2.2	A2.1-A2.2	A2.2-B1.1	A2.1-A2.2
Englanti B3	B1.1	A2.2	B1.1	B1.1
Muut kielet B3	A2.1-A2.2	A2.1	A2.1-A2.2	A1.3-A2.1

Tavoitteena on myös, että opiskelija

- osaa viestiä kohdekielelle ja sen kulttuurille ominaisella tavalla
- osaa arvioida kielitaitoaan suhteessa tavoitteisiin
- tuntee omat vahvuutensa ja kehittymistarpeensa viestijänä ja kielen opiskelijana
- osaa kehittää kielitaitoaan kehittymistarpeensa ja opiskelu- ja viestintätehtävän kannalta tarkoituksenmukaisin strategioin.

Arviointi

Oppiaineen arvioinnissa otetaan huomioon kielitaidon kaikki alueet kurssikuvausten painotusten mukaisesti.

Kurssit

Aiheita käsitellään oman maan, opiskeltavan kielen kulttuurialueen ja kielestä ja aiheesta riippuen myös laajemmasta näkökulmasta niin, että opiskelijoille tarjoutuu mahdollisuus vertailuihin. Aiheiden käsittelyssä otetaan lisäksi huomioon aihekokonaisuuksissa esiin tuodut näkökulmat. Kullakin kurssilla voidaan käsitellä myös muita aiheita opiskelijoiden harrastuneisuuden ja toisaalta ajankohtaisuuden vaatimusten huomioon ottamiseksi, sekä oman alueen kulttuuriperintö ja -tavat huomioon ottaen.

Opiskelijoilla tulee olla jokaisella kurssilla tilaisuuksia kuunnella, lukea, puhua ja kirjoittaa erilaisia tarkoituksia varten, vaikka painotukset vaihtelevat kursseittain. Opiskeltavan kielen rakenteiden ja sanaston tuntemuksen laajentamiseen ja käytön monipuolistamiseen ja tarkkuuteen kiinnitetään huomiota kaikilla kursseilla kunkin oppimäärän tavoitteiden mukaisesti.

Vaativimpia viestinnän muotoja harjoitetaan oppimäärissä, joiden opiskelu on alkanut peruskoulussa.

Huomiota kiinnitetään äidinkielen ja opiskeltavan kielen viestinnän eroihin ja eroja selittäviin kulttuurisiin tekijöihin. Kaunokirjallisuus ja muu autenttinen materiaali tarjoaa tähän mahdollisuuksia. Kulttuurisen herkkyyden kehittymiseksi tulee opiskelijoita ohjata tiedostamaan oman toiminnan ja omien arvostuksien kulttuurisidonnaisuus.

Opiskelijoiden opiskelutaitoihin kiinnitetään huomiota jokaisella kurssilla. Heitä ohjataan tunnistamaan omat vahvuutensa ja kehittymistarpeensa viestijöinä ja kielen opiskelijoina. Heitä ohjataan käyttämään strategioita, jotka ovat tarkoituksenmukaisia heidän oman kehittymistarpeensa ja kulloisenkin opiskelu- ja viestintätehtävän kannalta.

Vieraista kielistä käytetään seuraavia koodeja:

EN = englannin kieli

SM = saamen kieli

SA = saksan kieli

KX = muu kieli

Vieraiden kielten kurssikoodit muodostuvat kielten kirjaintunnusten, oppimäärien tasotunnusten ja kurssinumeroiden mukaan.

Perusopetuksen vuosiluokilla 1-6 alkanut oppimäärä (ENA)

PAKOLLISET KURSSIT

1. Nuori ja hänen maailmansa

Kurssi niveltää perusopetuksen ja lukion kielenopetusta ja vahvistaa sanaston ja perusrakenteiden hallintaa opiskelijoiden tarpeiden mukaan. Aihepiirit ja tilanteet liittyvät jokapäiväiseen elämään ja henkilökohtaiseen kanssakäymiseen ja ihmissuhteisiin, ja kieli on tuttavallista ja epämuodollista. Aihekokonaisuus ”hyvinvointi ja turvallisuus” tarjoaa näkökulmia kurssin aiheiden käsittelyyn. Kurssilla painotetaan keskustelua, mielipiteen ilmaisua ja keskeisiä puheviestinnän strategioita.

2. Viestintä ja vapaa-aika

Kurssilla harjoitetaan puheviestintää monipuolisesti ja vahvistetaan ja laajennetaan rakenteiden hallintaa. Aihepiirit ja tilanteet liittyvät vapaa-aikaan ja harrastuksiin ja niiden yhteydessä käytettäviin palveluihin. Aihekokonaisuudet ”hyvinvointi ja turvallisuus” sekä ”viestintä- ja mediaosaaminen” korostuvat kurssin aiheiden käsittelyssä. Kirjoittamistaitoa harjoitellaan viestinnällisten tehtävien avulla. Puheviestinnän strategioiden hallintaa vankennetaan ja kiinnitetään huomiota ilmaisuvarmuuteen.

3. Opiskelu ja työ

Kurssin aihepiirit ja tilanteet liittyvät opiskeluun ja työelämään, ja kurssilla harjoitellaan niille tyypillistä suullista ja kirjallista viestintää. Harjoitetaan myös muodollisten tilanteiden vaatiman kielen ymmärtämistä ja käyttämistä. Aihekokonaisuus ”aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys” tarjoaa näkökulmia kurssin aiheiden käsittelyyn.

4. Yhteiskunta ja ympäröivä maailma

Kurssilla painotetaan puhumista ja tekstin ymmärtämistä vaativahkolla tasolla. Lähtökohtana ovat oman maan ja kohdemaiden yhteiskuntiin liittyvät tekstit. ”Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys” -aihekokonaisuus tarjoaa näkökulmia käsitellä kurssin aiheita. Kurssilla harjoitellaan erilaisia ymmärtävän lukemisen strategioita. Kirjallista ilmaisua harjoitellaan kirjoittamalla erilaisiin tarkoituksiin sopivia tekstejä.

5. Kulttuuri

Kurssilla käsitellään kulttuuria laaja-alaisesti. Aihekokonaisuudet ”kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus” ja ”viestintä- ja mediaosaaminen” tarjoavat näkökulmia kurssin aiheiden käsittelyyn. Opiskelijat valmistavat valitsemastaan aiheesta laajahkon tuotoksen ja esittelevät sen.

6. Tiede, talous ja tekniikka

Kurssilla painotetaan vaativan kieliaineksen ymmärtämistä. Aiheina ovat eri tieteenalat,

tekniikan saavutukset, viestinnän eri muodot ja talouselämä. Aihekokonaisuus ”teknologia ja yhteiskunta” korostuu kurssin aiheiden käsittelyssä. Jatketaan lukemisstrategioiden harjoittelua ja hiotaan kirjallista ilmaisua kirjoittamalla erilaisiin tarkoituksiin sopivia tekstejä.

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Syventävillä kursseilla keskitytään kielitaidon monipuoliseen kehittämiseen.

7. Luonto ja kestävä kehitys

Kurssi antaa opiskelijalle valmiuksia ymmärtää ja käyttää luontoon, luonnontieteisiin ja kestäväen kehityksen aihepiiriin liittyvää kieltä.

8. Yhteinen maailma ja kansainvälistyminen

Aihealueita ovat yleismaailmalliset kehityslinjat, ajankohtaiset tapahtumat ja erilaisiin maailmankuviin liittyvät aiheet.

SOVELTAVAT KURSSIT

1. Kertauskurssi

Kurssi antaa opiskelijalle paremmat valmiudet suoriutua lukion asettamista vaatimuksista vieraan kielen opinnoissa kertaamalla keskeisiä rakenneosioita sekä laajentamalla sanavarastoa, tutustuttaen opiskelijan lukio-opiskelun asettamiin vaatimuksiin ja oppimisstrategioihin.

2. Kirjallisen ja suullisen kielitaidon kurssi

Kurssilla painotetaan puhumista ja keskustelutaidon kehittämistä vaativammalla tasolla sekä harjoitellaan vaativampien kirjoitelmien ja aineiden kirjoittamista että ylioppilaskirjoitus tasoisten luetunymmärtämistehtävien ja rakenneosioiden tekemistä.

3. Abikurssi

Kurssilla keskitytään ylioppilaskirjoitusten tasoisten tehtävien kautta parantamaan opiskelijan taitoja ja tietoja tulevia ylioppilaskirjoituksia sekä jatko-opintoja varten.

LIITE 2

Kielitaidon tasojen kuvausasteikko

Kuvausasteikko on Suomessa laadittu sovellus asteikoista, jotka sisältyvät Euroopan neuvoston toimesta kehitettyyn Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteiseen eurooppalaiseen viitekehykseen.

Taitotaso A1

Suppea viestintä kaikkein tutuimmissa tilanteissa

		Kuullun ymmärtäminen	Puhuminen	Luetun ymmärtäminen	Kirjoittaminen
A1.1	Kielitaidon alkeiden hallinta	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää erittäin rajallisen määrän tavallisimpia sanoja ja fraaseja (tervehdyksiä, nimiä, lukuja, kehoituksia) arkisissa yhteyksissä. - Ei edes ponnistellen ymmärrä kuin kaikkein alkeellisinta kieliaineesta. - Tarvitsee erittäin paljon apua: toistoa, osoittamista, käännöstä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa vastata häntä koskeviin yksinkertaisiin kysymyksiin lyhyin lausein. Vuorovaikutus on puhe-kumppanin varassa, ja puhuja turvautuu ehkä äidinkielen tai eleisiin. - Puheessa voi olla paljon pitkiä taukoja, toistoja ja katkoksia. - Ääntäminen voi aiheuttaa suuria ymmärtämisongelmia. - Osaa hyvin suppean perus-sanaston ja joitakin opettuja vakioilmaisuja. - Puhuja ei kykene vapaaseen tuotokseen, mutta hänen hallitsemansa harvat kaavamaiset ilmaisut voivat olla melko virheettömiä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tuntee kirjainjärjestyksen, mutta ymmärtää tekstistä vain hyvin vähän. - Tunnistaa vähäisen määrän tuttuja sanoja ja lyhyitä fraaseja ja osaa yhdistää niitä kuviin. - Kyky ymmärtää entuudestaan tuntematon sana edes hyvin ennakoitavassa yhteydessä on erittäin rajallinen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa viestiä välittömiä tarpeita hyvin lyhyin ilmaisin. - Osaa kirjoittaa kielen kirjaimet ja numerot kirjaimin, merkitä muistiin henkilökohtaiset perustietonsa ja kirjoittaa joitakin tuttuja sanoja ja fraaseja - Osaa joukon erillisiä sanoja ja sanontoja. - Ei kykene vapaaseen tuotokseen, mutta kirjoittaa oikein muutamia sanoja ja ilmauksia.
A1.2	Kehittyvä alkeiskiellaitaito	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää rajallisen määrän sanoja, lyhyitä lauseita, kysymyksiä ja kehoituksia, jotka liittyvät henkilökohtaisiin asioihin tai välittömään tilanteeseen. - Joutuu ponnistelemaan ymmärtääkseen yksinkertaisiakin lausumia ilman selviä tilannevihjeitä. - Tarvitsee paljon apua: puheen hidastamista, toistoa, näyttämistä ja käännöstä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa viestiä suppeasti joitakin välittömiä tarpeita ja kysyä ja vastata henkilökohtaisia perustietoja käsittelevissä vuoropuheluissa. Tarvitsee usein puhe-kumppanin apua. - Puheessa on taukoja ja muita katkoksia. - Ääntäminen voi aiheuttaa usein ymmärtämisongelmia. - Osaa hyvin suppean perus-sanaston, joitakin tilannesidonnaisia ilmaisuja ja peruskieliopin aineksia. - Alkeellisessakin vapaassa puheessa esiintyy hyvin paljon kaikenlaisia virheitä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää nimiä, kylttejä ja muita hyvin lyhyitä ja yksinkertaisia tekstejä, jotka liittyvät välittömiin tarpeisiin. - Tunnistaa yksinkertaisesta tekstistä yksittäisen tiedon, jos voi lukea tarvittaessa uudelleen - Kyky ymmärtää entuudestaan tuntematon sana edes hyvin ennustettavassa yhteydessä on rajallinen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa viestiä välittömiä tarpeita lyhyin lausein. - Osaa kirjoittaa muutamia lauseitaja fraaseja itsestään ja lähipiiristään (esim. vastauksia kysymyksiin tai muistilappuja). - Osaa joitakin perussanoja ja sanontoja ja pystyy kirjoittamaan hyvin yksinkertaisia päälauseita. - Ulkoa opetellut fraasit voivat olla oikein kirjoitettuja, mutta alkeellisimmassakin vapaassa tuotoksessa esiintyy hyvin paljon kaikenlaisia virheitä.
A1.3	Toimiva alkeiskiellaitaito	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää yksinkertaisia lausumia (henkilökohtaisia kysymyksiä ja jokapäiväisiä ohjeita, pyyntöjä ja kieltoja) rutiinimaisissa keskusteluissa tilanneyhetyden tukemana. - Pystyy seuraamaan yksinkertaisia, välittömiin tilanteisiin tai omaan kokemukseensa liittyviä keskusteluita. - Yksinkertaisenkin viestin ymmärtäminen edellyttää 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa kertoa lyhyesti itsestään ja lähipiiristään. Selviytyy kaikkein yksinkertaisimmista vuoropuheluista ja palvelutilanteista. Tarvitsee joskus puhe-kumppanin apua. - Kaikkein tutuimmat jaksot sujuvat, muualla tauot ja katkokset ovat hyvin ilmeisiä. - Ääntäminen voi joskus tuottaa ymmärtämisongelmia. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pystyy lukemaan tuttuja ja joitakin tuntemattomia sanoja. Ymmärtää hyvin lyhyitä viestejä, joissa käsitellään arkielämää ja rutiinitapahtumia tai annetaan yksinkertaisia ohjeita. - Pystyy löytämään tarvitsemansa yksittäisen tiedon lyhyestä tekstistä (postikortit, säätiedotukset). - Lyhyenkin tekstipä- 	<ul style="list-style-type: none"> - Selviytyy kirjoittamalla kaikkein tutuimmissa, helposti ennakoitavissa arkisiin tarpeisiin ja kokemuksiin liittyvissä tilanteissa. - Osaa kirjoittaa yksinkertaisia viestejä (yksinkertaisen postikortin, henkilötiedot, yksinkertainen sanelu). - Osaa kaikkein tavallisimpia sanoja ja ilmauksia, jotka liitty-

		normaalia hitaampaa ja kuulijalle kohdennettu yleiskielistä puhetta.	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa rajallisen joukon lyhyitä, ulkoa opeteltuja ilmauksia, keskeisintä sanastoa ja perustason lauserakenteita. - Alkeellisessakin puheessa esiintyy paljon peruskieppiä. 	kän lukeminen ja ymmärtäminen on hyvin hidasta.	<ul style="list-style-type: none"> - vät omaan elämään tai konkreetteihin tarpeisiin. Osaa kirjoittaa muutamia yksilauseisia virkeitä. - Alkeellisessakin vapaassa tuotoksessa esiintyy monenlaisia virheitä.
A2.1	Peruskielitaidon alkuvaihe	<ul style="list-style-type: none"> - Pystyy ymmärtämään yksinkertaista puhetta tai seuraamaan keskustelua aiheista, jotka ovat hänelle välittömän tärkeitä. - Pystyy ymmärtämään lyhyiden, yksinkertaisten, itseään kiinnostavien keskustelujen ja viestien (ohjeet, kuulutukset) ydinsisällön sekä havaitsemaan aihepiirin vaihdokset tv-uutisissa. - Yksinkertaisenkin viestin ymmärtäminen edellyttää normaalilla nopeudella ja selkeästi puhuttua yleiskielistä puhetta, joka usein täytyy lisäksi toistaa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa kuvata lähipiiriään muutamien lyhyin lausein. Selviytyy yksinkertaisista sosiaalisista kohtaamisista ja tavallisimmista palvelutilanteista. Osaa aloittaa ja lopettaa lyhyen vuoropuhelun, mutta kykenee harvoin ylläpitämään pitempää keskustelua. - Tuottaa sujuvasti joitakin tuttuja jaksoja, mutta puheessa on paljon hyvin ilmeisiä taukoja ja vääriä aloituksia. - Ääntäminen on ymmärrettävää, vaikka vieras korostus on hyvin ilmeistä ja ääntämisvirheistä voi koitua satunnaisia ymmärtämisen ongelmia. - Osaa helposti ennakoitavan perussanaston ja monia keskeisimpiä rakenteita (kuten menneen ajan muotoja ja konjunktioita). - Hallitsee kaikkein yksinkertaisimman kieliopin alkeellisessa vapaassa puheessa, mutta virheitä esiintyy yhä paljon perusrakenteisakin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää yksinkertaisia ja kaikkein tavanomaisinta sanastoa sisältäviä tekstejä (yksityiskirjeitä, pikku-uutisia, arkeisimpia käyttöohjeita). - Ymmärtää tekstin pääajatuksia ja joitakin yksityiskohtia parinkappaleen pituisesta tekstistä. Osaa paikantaa ja verrata yksittäisiä tietoja ja pystyy hyvin yksinkertaiseen päättelyyn kontekstin avulla. - Lyhyenkin tekstipätkän lukeminen ja ymmärtäminen on hidasta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Selviytyy kirjoittamalla kaikkein rutiinomaisimmista arkitilanteista. - Osaa kirjoittaa lyhyitä, yksinkertaisia viestejä (henkilökohtaiset kirjeet, lappuset), jotka liittyvät arkiin tarpeisiin sekä yksinkertaisia, luettelomaisia kuvauksia hyvin tutuista aiheista (todellisista tai kuvitteellisista henkilöistä, tapahtumista, omista ja perheen suunnitelmista). - Osaa käyttää perustarpeisiin liittyvää konkreettista sanastoa ja perusaikamuotoja sekä yksinkertaisia sidossanoja (ja, mutta) liitettynä rinnasteisia lauseita. - Kirjoittaa kaikkein yksinkertaisimmat sanat ja rakenteet melko oikein, mutta tekee toistuvasti virheitä perusasioissa (aikamuodot, taiputus) ja tuottaa paljon kömpelöitä ilmaisuja vapaassa tuotoksessa.

Taitotaso B1

		Puhuminen	Kuullun ymmärtäminen	Luetun ymmärtäminen	Kirjoittaminen
B1.1	Toimiva peruskielitaito	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää pääajatuksia ja keskeisiä yksityiskohtia puheesta, joka käsittelee koulussa, työssä tai vapaa-aikana säännöllisesti toistuvia teemoja mukaan lukien lyhyt kerronta. Tavoittaa radiouutisten, elokuvien, tv-ohjelmien ja selkeiden puhelinviestien pääkohdat - Pystyy seuraamaan yhteiseen kokemukseen tai yleistietoon perustuvaa puhetta. Ymmärtää tavallista sanastoa ja rajallisen joukon idiomeja. - Pitemmän viestin ymmärtäminen edellyttää normaalia hitaampaa ja selkeämpää yleiskielistä puhetta. Toistoa tarvitaan silloin tällöin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa kertoa tutuista asioista myös joitakin yksityiskohtia. Selviytyy kielialueella tavallisimmista arkitilanteista ja epävirallisista keskusteluista. Osaa viestiä itselleen tärkeistä asioista myös hieman vaativammissa tilanteissa. Pitkäkestoinen esitys tai käsitteelliset aiheet tuottavat ilmeisiä vaikeuksia. - Pitää yllä ymmärrettävää puhetta, vaikka pitemmissä puhejaksoissa esiintyy taukoja ja epäröintiä. - Ääntäminen on selvästi ymmärrettävää, vaikka vieras ko- 	<ul style="list-style-type: none"> - Pystyy lukemaan monenlaisia, muuttaman sivun pituisia tekstejä (taulukot, kalenterit, kurssiohjelmat, keittokirjat) tutuista aiheista ja seuraamaan tekstin pääajatuksia, avainsanoja ja tärkeitä yksityiskohtia myös valmistautumatta. - Pystyy seuraamaan tuttua aihetta käsittelevän parisivuisen tekstin pääajatuksia, avainsanoja ja tärkeitä yksityiskohtia. - Arkikokemuksesta poikkeavien aiheiden ja tekstin yksityiskohden ymmärtäminen voi olla puutteellista. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pystyy kirjoittamaan ymmärrettävän, onkin verran yksityiskohtaistakin arkitietoa välittävän tekstin tutuista, itseään kiinnostavista todellisista tai kuvitteelluista aiheista. - Osaa kirjoittaa selväpiirteisen sidosteisen tekstin liittäen erilliset ilmaukset peräkkäin jaksoiksi (kirjeet, kuvaukset, tarinat, puhelinviestit). Pystyy välittämään tehokkaasti tuttua tietoa tavallisimmista kirjallisen viestinnän muodoissa - Osaa useimpien

			<ul style="list-style-type: none"> - rostus on joskus ilmeistä ja ääntämisvirheitä esiintyy jonkin verran. - Osaa käyttää melko laajaa jokapäiväistä sanastoa ja joitakin yleisiä fraaseja ja idiomeja. Käyttää useita erilaisia rakenteita. - Laajemmassa vapaassa puheessa kieliooppivirheet ovat tavallisia (esim. artikkeleita ja mutta ne haittaavat harvoin ymmärrettävyyttä. 		<ul style="list-style-type: none"> - tutuissa tilanteissa tarvittavien tekstien laadintaan riittävän sanaston ja rakenteet, vaikka teksteissä esiintyy interferenssiä ja ilmeisiä kiertoilmaisuja - Rutiininomainen kieliaines ja perusrakenteet ovat jo suhteellisen virheettömiä, mutta jotkut vaativammat rakenteet ja sanaliitot tuottavat ongelmia.
B1.2	Sujuva peruskielitaito	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää selväpiirteistä asiatieta, joka liittyy tuttuihin ja melko yleisiin aiheisiin jonkin verran vaativissa yhteyksissä (epäsuora tiedustelu, työkeskustelut, ennakoitavissa olevat puhelinviestit). - Ymmärtää pääkohdat ja tärkeimmät yksityiskohdat ympärillään käytävästä laajemmasta muodollisesta ja epämuodollisesta keskustelusta. - Ymmärtäminen edellyttää yleiskieltä tai melko tuttua aksenttia sekä satunnaisia toistoja ja uudelleenmuotoiluja. Nopea syntyperäisten välinen keskustelu ja vieraiden aiheiden tuntemattomat yksityiskohdat tuottavat vaikeuksia. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa kertoa tavallisista, konkreeteista aiheista kuvaillen, eritellen ja vertaillen ja selostaa myös muita aiheita, kuten elokuvia, kirjoja tai musiikkia. Osaa viestiä varmasti useimmissa tavallisissa tilanteissa. Kielellinen ilmaisu ei ehkä ole kovin tarkkaa. - Osaa ilmaista itseään suhteellisen vaivattomasti. Vaikka taukoja ja katkoksia esiintyy, puhe jatkuu ja viesti välittyy. - Ääntäminen on hyvin ymmärrettävää, vaikka intonaatio ja painotus eivät ole aivan kohdekielen mukaisia - Osaa käyttää kohtalaisen laajaa sanastoa ja tavallisia idiomeja. Käyttää myös monenlaisia rakenteita ja mutkikkaitakin lauseita. - Kieliooppivirheitä esiintyy jonkin verran, mutta ne haittaavat harvoin laajempaan viestintää. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pystyy lukemaan muutaman kappaleen pituisia tekstejä monenlaisista aiheista (lehtiartikkelit, esitteet, käyttöohjeet, yksinkertainen kaunokirjallisuus) ja selviää myös jonkin verran päättelyä vaativista teksteistä käytännönläheisissä ja itselleen tärkeissä tilanteissa. - Pystyy etsimään ja yhdistelemään tietoja useammasta muuttaman sivun pituisesta tekstistä suorittaakseen onkin tehtävän - Pitkien tekstien jotkin yksityiskohdat ja sävyt saattavat jäädä epäselviksi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa kirjoittaa henkilökohtaisia ja julkisempiakin viestejä, kertoa niissä uutisia ja ilmaista ajatuksiaan tutuista abstrakteista ja kulttuurialueista, kuten musiikista tai elokuvista. - Osaa kirjoittaa muutaman kappaleen pituisen jäsenyneen tekstin (muistiinpanoja, lyhyitä yhteenvedoja ja selostuksia selväpiirteisen keskustelun tai esityksen pohjalta). Osaa esittää jonkin verran tutkitietoja pääajatuksille ja ottaa lukijan huomioon - Hallitsee melko monenlaiseen kirjoittamiseen tarvittavaa sanastoa ja lauserakenteita. Osaa ilmaista rinnasteisuutta ja alisteisuutta. - Pystyy kirjoittamaan ymmärrettävää ja kohtuullisen virheetöntä kieltä, vaikka virheitä esiintyy vaativissa rakenteissa, tekstin jäsenelyssä ja tyylissä ja vaikka äidinkielen tai jonkin muun kielen vaikutus on ilmeinen.
B2.1	Itsenäisen kielitaidon perustaso	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää asiallisesti ja kielellisesti kompleksisen puheen pääajatuksset, kun se käsittelee konkreetteja tai abstrakteja aiheita. Pystyy seuraamaan yleisesti kiinnostavaa yksityiskohtaista kerontaa (uutiset, haastattelut, elokuvat, luennot) - Ymmärtää puheen pääkohdat, puhujan tarkoituksen, asenteita, muodollisuusastetta ja tyyliä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa esittää selkeitä, täsmällisiä kuvauksia monista kokemuspäiriinsä liittyvistä asioista, kertoa tunteuksista sekä tuoda esiin tapahtumien ja kokemusten henkilökohtaisen merkityksen. Pystyy osallistumaan aktiivisesti useimpiin käytännöl- 	<ul style="list-style-type: none"> - Pystyy lukemaan itsenäisesti muutaman sivun pituisia tekstejä (lehtiartikkeleita, novelleja, viihde- ja tietokirjallisuutta, raportteja ja yksityiskohtaisia ohjeita) oman alan tai yleisistä aiheista. Tekstit voivat käsitellä abstrakteja, käsitteellisiä tai 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa kirjoittaa selkeitä ja yksityiskohtaisia tekstejä monista itseään kiinnostavista aihepiireistä, tutuista abstrakteista aiheista, rutiiniluonteisia asiaviestejä sekä muodollisempia sosiaalisia viestejä (arvostelut, liikekir-

		<p>Pysty seuraamaan laajaa puhetta ja monimutkaista argumentointia, jos puheen kulku on selvästi merkitty erilaisin jäsentimin (sidesanat, rytmitys). Pystyy tiivistämään tai ilmaisemaan kuulemastaan avainkohdat ja tärkeät yksityiskohdat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää suuren osan ympärillään käytävästä keskustelusta, mutta voi kokea vaikeaksi ymmärtää useamman syntyperäisen välistä keskustelua, jos nämä eivät mitenkään helpota sanottavaansa. 	<p>lisiin ja sosiaalisiin tilanteisiin sekä melko muodollisiin keskusteluihin. Pystyy säännölliseen vuorovaikutukseen syntyperäisten kanssa vaikuttamatta tahattomasti huvittavalta tai ärsyttävältä. Kielellinen ilmaisu ei aina ole täysin tyylikästä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pystyy tuottamaan puhejaksoja melko tasaiseen tahtiin, ja puheessa on vain harvoin pitempiä taukoja. - Ääntäminen ja intonaatio ovat selkeitä ja luontevia. - Osaa käyttää monipuolisesti kielen rakenteita ja laajahkoa sanastoa mukaan lukien idiomaattinen ja käsitteellinen sanasto. Osoittaa kasvavaa taitoa reagoida sopivasti tilanteen asettamiin muotovaatimuksiin. - Kieliopin hallinta on melko hyvää, eivätkä satunnaiset virheet yleensä haittaa ymmärrettävyyttä. 	<p>ammattillisia aiheita, ja niissä on tosiasioita, asenteita ja mielipiteitä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pystyy tunnistamaan kirjoittajan ja tekstin tarkoituksen, paikantamaan useita eri yksityiskohtia pitkistä tekstistä. Pystyy nopeasti tunnistamaan tekstin sisällön ja uusien tietojen käyttöarvon päättääkseen, kannattaako tekstiin tutustua tarkemmin - Vaikeuksia tuottavat vain pitkien tekstien idiomit ja kulttuuri viittaukset. 	<p>jeet, ohjeet, hakeemukset, yhteenvedot).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osaa kirjoittaessaan ilmaista tietojaja näkemyksiä tehokkaasti ja kommentoida muiden näkemyksiä. Osaa yhdistellä tai tiivistää eri lähteistä poimittuja tietoja omaan tekstiin. - Osaa laajan sanaston ja vaativia lauserakenteita sekä kielelliset keinot selkeän, sidosteisen tekstin laatimiseksi. Sävy ja tyylin joustavuus on rajallinen, ja pitkässä esityksessä voi ilmetä hyppäyksiä asiasta toiseen. - Hallitsee melko hyvin oikeinkirjoituksen, kieliopin ja välimerkkien käytön, eivätkä virheet johda väärinkäsitteisiin. Tuotoksessa saattaa näkyä äidin kielen vaikutus. Vaativat rakenteet sekä ilmaisuus ja tyylin ooustavuus tuottavat ongelmia.
B2.2	Toimiva itsenäinen kielitaito	<ul style="list-style-type: none"> - Ymmärtää elävää tai tallennettua, selkeästi jäsentynyttä yleiskielistä puhetta kaikissa sosiaalisen elämän, koulutuksen ja työelämän tilanteissa (myös muodollinen keskustelu ja syntyperäisten välinen vilkas keskustelu). - Pystyy yhdistämään vaativia tehtäviä varten kompleksista ja yksityiskohtaista tietoa kuulemistaan laajoista keskusteluista tai esityksistä. Osaa päätellä ääneen lausumattomia asenteita ja sosiokulttuurisia viitteitä sekä arvioida kriittisesti kuulemaansa. - Ymmärtää vieraita puhujia ja kielimuotoja. Huomattava taustamelu, kielellinen huumori ja harvinaisemmat idiomit ja kulttuuriviittaukset saattavat yhä tuottaa vaikeuksia. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa pitää valmistelun esityksen monenlaisista yleisistäkin aiheista. Pystyy tehokkaaseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen syntyperäisten kanssa. Osaa keskustella ja neuvotella monista asioista, esittää ja kommentoida vaativia ajatuskuluja ja kytkeä sanottavansa toisten puheenvuoroihin. Osaa ilmaista itseään varmasti, selkeästi ja kohteliaasti tilanteen vaatimalla tavalla. Esitys voi olla kaavamaista, ja puhuja turvautuu toisinaan kiertoilmauksiin - Osaa viestiä spontaanisti, usein hyvinkin sujuvasti ja vaivattomasti satunnaisista epäroinneista huolimatta. - Ääntäminen ja intonaatio ovat hyvin selkeitä ja luontevia - Hallitsee laajasti kielelliset keinot ilmaista konkreetteja ja käsitteellisiä, tuttuja ja tuntemattomia ai- 	<ul style="list-style-type: none"> - Pystyy lukemaan itsenäisesti usean sivun pituisia, eri tarkoituksiin laadittuja kompleksisia tekstejä (päivälehtiä, novelleja, kaunokirjallisuutta). Jotkin näistä voivat olla vain osittain tuttuja tai tuntemattomia, mutta henkilön itsensä kannalta merkityksellisiä. - Pystyy tunnistamaan kirjoittajan asennoitumisen ja tekstin tarkoituksen. Pystyy paikantamaan ja yhdistämään useita käsitteellisiä tietoja monimutkaisista teksteistä. Ymmärtää riittävästi tiivistääkseen pääkohdat tai ilmaistakseen ne toisin sanoin. - Vaikeuksia tuottavat vain pitkien tekstien harvinaisemmat idiomit ja kulttuuri viittaukset. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaa kirjoittaa selkeitä, yksityiskohtaisia, muodollisia ja epämuodollisia tekstejä monimutkaisista todellisista tai kuvitelluista tapahtumista ja kokemuksista esimerkiksi tutuille ja toisinaan tuntemattomille lukijoille. Osaa kirjoittaa esseen, muodollisen tai epämuodollisen selostuksen, muistiinpanoja jatkotehtäviä varten ja yhteenvedoja. - Osaa kirjoittaa selkeän ja jäsentyneen tekstin, ilmaista kantansa, kehitellä argumentteja systemaattisesti, analysoida, pohtia ja tiivistää tietoa ja ajatuksia. - Kielellinen ilmaisuvarasto ei rajoita havaittavasti kirjoittamista. - Hallitsee hyvin kieliopin, sanaston ja tekstin jäsennyksen. Virheitä voi

			<p>heita varmasti, selkeästi ja tilanteen vaatimaa muodollisuustetta noudattaen. Kielelliset syyt rajoittavat ilmaisua erittäin harvoin.</p> <p>- Kieliopin hallinta on hyvää. Usein puhuja korjaa virheensä itse, eivätkä virheet haittaa ymmärrettävyyttä.</p>		<p>esiintyä harvinaisissa rakenteissa ja idiomattisissa ilmauksissa sekä tyylliseikoissa.</p>
C1.1	Taitavan kielitaidon perustaso	<p>- Ymmärtää suhteellisen vaivattomasti pitempääkin puhetta tai esitystä (elokuvia, luentoja, keskusteluja, väittelyjä) erilaisista tutuista ja yleisistä aiheista myös silloin, kun puhe ei ole selkeästi jäsenneiltyä ja sisältää idiomattisia ilmauksia ja rekisterinvaihdoksia.</p> <p>- Ymmärtää hyvin erilaisia äänitemateriaaleja yksityiskohtaisesti ja puhujien välisiä suhteita ja tarkoituksia tunnistaen.</p> <p>- Vieras aksentti tai hyvin murteellinen puhekieli tuottavat vaikeuksia.</p>	<p>- Osaa pitää pitkähkön, valmistellun muodollisenkin esityksen. Pystyy ottamaan aktiivisesti osaa monimutkaisiin käsitteellisiin ja yksityiskohtia sisältäviin tilanteisiin ja johtaa rutiiniluonteisia kokouksia ja pienryhmiä. Osaa käyttää kieltä monenlaisen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tyyllilajien ja kieli- muotojen vaihtelu tuottaa vaikeuksia.</p> <p>- Osaa viestiä sujuvasti, spontaanisti ja lähes vaivattomasti.</p> <p>- Osaa vaihdella intonaatiota ja sijoittaa lausepainot oikein ilmaistakseen kaikkein hienoimpiakin merkitysvaihteita</p> <p>- Sanasto ja rakenteisto ovat hyvin laajat ja rajoittavat ilmaisua erittäin harvoin. Osaa ilmaista itseään varmasti, selkeästi ja kohteliaasti tilanteen vaatimalla tavalla.</p> <p>- Kieliopin hallinta on hyvää. Satunnaiset virheet eivät hankaloi- ta ymmärtämistä, ja puhuja osaa korjata ne itse.</p>	<p>- Ymmärtää yksityiskohtaisesti pitkähköjä, kompleksisia tekstejä eri aloilta</p> <p>- Pystyy vaihtelemaan lukutapaansa tarpeen mukaan. Osaa lukea kriittisesti ja tyyllillisiä vivahteita arvioiden sekä tunnistaa kirjoittajan asennoitumisen ja tekstin piilomerkityksiä. Pystyy paikantamaan ja yhdistämään useita käsitteellisiä tietoja monimutkaisista teksteistä, tiivistämään ne ja tekemään niistä vaativia johtopäätöksiä.</p> <p>- Vaativimmat yksityiskohtat ja idiomattiset tekstikohdat saattavat vaatia useamman lukukerran tai apuvälineiden käyttöä.</p>	<p>- Pystyy kirjoittamaan selkeitä, hyvin jäsentyneitä tekstejä monimutkaisista aiheista, ilmaisemaan itseään täsmällisesti ja ottamaan huomioon vastaanottajan. Osaa kirjoittaa todellisista ja kuvitteellisista aiheista varmalla, persoonallisella tyyllillä käyttäen kieltä joustavasti ja monitasoisesti. Pystyy kirjoittamaan selkeitä ja laajoja selostuksia vaativistakin aiheista.</p> <p>- Osoittaa, että hallitsee monia keinoja tekstin jäsentämiseksi ja sidosteisuuden edistämiseksi.</p> <p>- Kielellinen ilmaisuväri on hyvin laaja. Hallitsee hyvin idiomattiset ilmaukset ja tavalliset sanonnat.</p> <p>- Hallitsee erittäin hyvin kieliopin, sanaston ja tekstin jäsennyksen. Virheitä voi esiintyä satunnaisesti idiomattisissa ilmauksissa sekä tyylliseikoissa.</p>

SAKSAN KIELI

Lukiossa alkava oppimäärä (B3)

SYVENTÄVÄT KURSSIT

1. Hyvää päivää, hauska tutustua (SAB31)

Kurssilla opiskellaan perusvuorovaikutukseen liittyvää kieltä, kuten tervehtiminen, hyvästely ja esittäytyminen. Harjoitellaan kertomaan perusasioita itsestä ja kysymään vastaavia asioita keskustelukumppanilta. Aihepiirit kattavat myös perheen ja lähimmät ihmissuhteet, ja kurssilla opitaan selviytymään yksinkertaisista arkipäivän viestintätilanteista. Kurssilla painotetaan puheviestintää.

2. Näin asiat hoituvat (SAB32)

Kurssin aihepiirejä ovat suku, ystävät ja muut ihmissuhteet sekä elämään liittyvät rutiinit. Kurssilla harjoitetaan selviytymistä erilaisissa jokapäiväisissä kielenkäyttötilanteissa kuten ostoksilla ja käytettäessä esimerkiksi pankki-, posti-, lääkäri-, liikenne-, majoitus- ja ateriointipalveluita. Kurssilla painotetaan puheen ymmärtämistä ja puhumista

3. Vapaa-aika ja harrastukset (SAB33)

Aihepiirit ja tilanteet liittyvät nuorten jokapäiväiseen elämään, kiinnostuksen kohteisiin, vapaa-ajan viettoon ja harrastuksiin ja niiden yhteydessä käytettäviin palveluihin. Kurssilla painotetaan puheen ymmärtämistä ja puhumista, muun muassa mielipiteen ilmaisemista ja laajennetaan kielen perusrakenteiden tuntemusta.

4. Meillä ja muualla (SAB34)

Kurssin aihepiireinä ovat oman maan ja kohdekielisten maiden ihmiset, maantiede, historia, nähtävyydet ja lomaviettomahdollisuudet. Kurssilla painotetaan puheen ymmärtämistä ja puhumista ja vahvistetaan perusrakenteiden hallintaa. Kirjoittamistaitoa harjoitellaan yksinkertaisten viestinnällisten tehtävien avulla.

5. Ennen ja nyt (SAB35)

Kurssilla tarkastellaan elämää ennen ja nyt sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Aiheina ovat esimerkiksi terveys ja hyvinvointi. Kurssilla painotetaan puheviestintää ja vahvistetaan perusrakenteiden hallintaa. Kirjoittamistaitoa harjoitellaan viestinnällisten tehtävien avulla.

6. Opiskelu ja tulevaisuudensuunnitelmat (SAB36)

Kurssin aihepiirit liittyvät kouluun, myöhempään opiskeluun ja työelämään sekä nuorten tulevaisuudensuunnitelmiin. Kurssilla harjoitellaan kyseisiin aihepiireihin liittyvää suullista ja kirjallista viestintää, kuten omien toiveiden ja suunnitelmien kuvailua.

7. Kulttuuri (SAB37)

Kurssin aihepiireinä voivat olla esimerkiksi kohdekulttuurin kuvataide, kirjallisuus, musiikki, elokuva, teatteri tai urheilu. Kurssilla harjoitetaan kielitaidon kaikkia alueita.

8. Yhteinen maapallomme (SAB38)

Lähtökohtana ovat esimerkiksi oman maan ja kohdemaiden yhteiskuntien toimintaan sekä maapallon nykytilaan ja tulevaisuuden näkyymiin liittyvät yleistajuiset tekstit, myös mediatekstit. Kurssilla painotetaan tekstin ymmärtämistä ja kuvausten ja yksinkertaisten selostusten laatimista suullisesti ja kirjallisesti.

SOVELTAVA KURSSI

5. Ylioppilaskirjoituksiin valmentautuminen (SAB39)

Kerrataan ja syvennetään kaikkia kielitaidon osa-alueita keskittyen erityisesti ylioppilaskirjoitusten vaatimuksiin.

POHJOISSAAMENKIELI

Perusopetuksen vuosiluokilla 7-9 alkanut oppimäärä (B2) ja Lukiossa alkava oppimäärä (B3)

SAAMEN KIELI

Saame vieraana kielenä -opetusta voidaan antaa jossakin kolmesta Suomessa puhutusta saamen kielestä, jotka ovat pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame. Saame vieraana kielenä opetus kehittää opiskelijoiden saamen kielen, kulttuurin ja kirjallisuuden tuntemusta sekä antaa kieleen ja sen käyttöön liittyviä tietoja ja taitoja. Saamen kielen opetus antaa valmiuksia kielen omaehtoiseen opiskeluun ja sen ymmärtämiseen, että viestintätaidon saavuttaminen edellyttää pitkäjänteistä ja monipuolista viestinnällistä harjoittelua. Saame vieraana kielenä on taito-, tieto- ja kulttuuriaine. Oppiaine antaa valmiuksia maidenväliseen yhteistyöhön ja saamen kielen opiskelun jatkamiseen.

Opetuksen tavoitteet

Saame vieraana kielenä -opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- osaa viestiä saamen kielelle ja sen kulttuurille ominaisella tavalla
- osaa arvioida kielitaitoaan suhteessa tavoitteisiin
- tuntee omat vahvuutensa ja kehittymistarpeensa viestijänä ja kielen opiskelijana
- osaa kehittää kielitaitoaan kehittymistarpeensa ja opiskelu- ja viestintätehtävän kannalta tarkoituksemukaisin strategioin
- oppii tuntemaan ja arvostamaan saamen kieltä ja kulttuuria.

Arviointi

Oppiaineen arvioinnissa otetaan huomioon kielitaidon kaikki alueet kurssikuvausten painotusten mukaisesti.

Kurssit

Aiheita käsitellään saamelaisten asuma-alueen, saamen kielen ja kulttuurin näkökulmasta. Aiheita voidaan käsitellä myös laajemmasta näkökulmasta aiheen mukaan niin, että opiskelijalle tarjoutuu mahdollisuus vertailuihin. Kullakin kurssilla voidaan käsitellä myös muita aiheita opiskelijoiden harrastuneisuuden ja toisaalta ajankohtaisuuden vaatimusten huomioon ottamiseksi. Opiskelijalla tulee olla jokaisella kurssilla tilaisuuksia kuunnella, lukea, puhua ja kirjoittaa erilaisia tarkoituksia varten, vaikka painotukset vaihtelevat kurseittain. Rakenteiden ja sanaston tuntemuksen laajentamiseen ja käytön monipuolistamiseen ja tarkkuuteen kiinnitetään huomiota kaikilla kursseilla kunkin oppimäärän tavoitteiden mukaisesti. Vaativimpia viestinnän muotoja harjoitetaan oppimäärissä, joiden opiskelu on alkanut peruskoulussa. Opetuksessa on otettava huomioon, että kaikille opiskelijoille saamen kieli ei ole varsinainen vieras kieli. Opiskelijaa ohjataan tiedostamaan oman toiminnan ja arvostuksien kulttuurisidonnaisuuksia. Opiskelijan opiskelutaitoihin kiinnitetään huomiota jokaisella kurssilla. Häntä ohjataan tunnistamaan vahvuutensa ja kehittymistarpeensa viestijänä ja kielen opiskelijana ja käyttämään strategioita, jotka ovat tarkoituksemukaisia hänen oman kehittymistarpeensa ja kulloisenkin opiskelu- ja viestintätehtävän kannalta.

Opetuksen tavoitteet

Opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää pääkohdat puhutusta ja kirjoitetusta tekstistä, joka liittyy tuttuihin asioihin tai yleistietoon
- pystyy ymmärtämään keskeisen tiedon hänelle osoitetusta puheesta tai ympärillä käytävästä keskustelusta
- ymmärtää hitaasti ja selkeästi puhuttua kieltä ja selviytyy tavallisimmista arkipäivän asiointi- ja vuorovaikutustilanteista
- pystyy kertomaan lyhyesti itsestään, perheestään ja asuinpaikastaan sekä muun muassa ruokailuun ja asumiseen liittyviä asioita
- osaa saamen kielen luontevan ja ymmärrettävän ääntämisen

- osaa saamen kielen verbien ja nominien taivutuksen preesensissä, preteritissä, perfektissä, pluskvamperfektissä ja tutustuu subjektiin ja objektiin
- tuottaa lyhyttä yhtenäistä tekstiä arkipäiväisistä asioista, osaa kertoa kirjallisesti itsestään sekä kodistaan ja perheestään
- pystyy lukemaan lyhyitä tekstejä
- pystyy kirjoittamaan lyhyen ymmärrettävän tekstin
- osaa käyttää jokapäiväistä perussanastoa ja kartuttaa sanavarastoaan
- tutustuu saamelaisyhteisöihin
- tuntee saamelaisten henkistä ja aineellista kulttuuria sekä tietää saamelaisen kielialueen ja saamen kielet
- tiedostaa saamen kielen taidon merkityksen saamelaisalueella
- tiedostaa saamelaisen kulttuuriperinnön merkityksen.

SYVENTÄVÄT KURSSIT

1. Hyvää päivää, hauska tutustua/Buorre beaivvi

Kurssilla opiskellaan perusvuorovaikutukseen liittyvää kieltä.

Tavoitteet:

Opitaan ymmärtämään saamen kielen ja saamelaiskulttuurin merkitys saamelaisalueella. Harjoitellaan kertomaan perusasioita itsestä ja kysymään vastaavia asioita keskustelukumppanilta. Aihepiirit kattavat myös perheen ja lähimmät ihmissuhteet. Kurssilla painotetaan puheviestintää ja opitaan selviytymään yksinkertaisista arkipäivän viestintätilanteista.

Sisällöt:

Tervehtiminen, esittäytyminen ja hyvästely
Tiedusteleminen, tutustuminen, kiittäminen ja neuvominen
Liikennevälineiden käyttö

Koti, perhe ja koulu

Ruoka ja ateriointi
Ostostilanteet

Arviointi:

Jatkuva näyttö. Tuntiosaaminen, aktiivisuus, kotitehtävien suorittaminen sekä kurssikokeet.

2. Jokapäiväinen elämä/Beaivválaš eallin

Tavoitteet:

Kurssilla harjoitellaan selviytymistä erilaisissa jokapäiväisissä kielenkäyttötilanteissa. Painotetaan puheen ymmärtämistä ja puhumista.

Sisällöt:

Koti, suku, ystävät ja muut ihmissuhteet

Vapaa-ajan vietto ja harrastukset sekä nuorten jokapäiväiseen elämään liittyvät kiinnostuksen kohteet, rutiinit ja sanasto.
Ostostilanteet. Pankki-, posti-, lääkäri-, liikenne-, majoitus- ja ateriointipalvelut.
Kuukaudet, vuoden-, vuorokauden- ja kellonajat.

Arviointi:

Jatkuva näyttö. Tuntiosaaminen, aktiivisuus, kotitehtävien suorittaminen sekä kurssikokeet.

3. Opiskelu, työ ja tulevaisuudensuunnitelmat/Studeren, bargu ja boahhtevuodaplánat

Tavoitteet:

Kurssilla harjoitellaan kyseisiin aihepiireihin liittyvää suullista ja kirjallista viestintää, esimerkiksi tutustutaan saamelaisyhteisöön työllistäjänä, tai opiskelija esittelee jonkin ammatin, kirjoittaa työhakemuksen ja ansioluettelon tai perehtyy saamen kielen jatko-opintomahdollisuuksiin. Kurssilla painotetaan puheen ymmärtämistä ja puhumista, kuten mielipiteen ilmaisemista, sekä vahvistetaan perusrakenteiden hallintaa.

Sisällöt:

Koulu

Opiskelu

Työelämä

Nuorten tulevaisuudensuunnitelmat saamelaisalueella ja muualla.

Arviointi:

Jatkuva näyttö. Tuntiosaaminen, aktiivisuus, kotitehtävien suorittaminen, kirjoitelmat sekä kurssikokeet.

4. Sápmi – Saamenmaa**Tavoitteet:**

Kurssilla painotetaan puheen ymmärtämistä ja puhumista sekä vahvistetaan perusrakenteiden hallintaa. Kirjoittamista harjoitellaan yksinkertaisten viestinnällisten tehtävien avulla.

Sisällöt:

Saamelaiset

Saamelaisten asuma-alue ja historia

Saamenmaa

Arviointi:

Jatkuva näyttö. Tuntiosaaminen, aktiivisuus, kotitehtävien suorittaminen, kirjoitelmat, sana- ja kurssikokeet.

5. Kulttuuri ja taide/Kultuvra ja dáidda**Tavoitteet:**

Kurssilla painotetaan puheviestintää ja vahvistetaan perusrakenteiden hallintaa. Kirjoittamista harjoitellaan viestinnällisten tehtävien avulla.

Sisällöt:

Saamelainen teatteri, elokuva, media

Kirjallisuus, tarinat ja kertomukset, kansanperinne tai mytologia

Joiku/ leu'dd, musiikki, katrilli

Käsityöt

Ruokaperinne

Elinkeinot

Saamelaisalue

Arviointi:

Jatkuva näyttö. Tuntiosaaminen, aktiivisuus, kotitehtävien suorittaminen, kirjoitelmat, sana- ja kurssikokeet.

6. Laajeneva maailmankuva/Máilmmigovva viidu**Tavoitteet:**

Kurssilla harjoitellaan kyseisiin aihepiireihin liittyvää suullista ja kirjallista viestintää. Käytetään joukkotiedotusvälineitä ajankohtaistiedon välittäjänä.

Sisällöt:

Saamelainen yhteiskunta
Saamelaiset järjestöt, yhteistyö yli rajojen
Saamelaiset ja muut alkuperäiskansat
Arktinen alue ja sen asukkaat

Arviointi:

Jatkuva näyttö. Tuntiosaaminen, aktiivisuus, kotitehtävien suorittaminen, kirjoitelmat sekä kurssikokeet. Harjoitellaan kielitaidon kaikkia osa-alueita.

7. Saamelainen luontotieto/Sámi luondodiehtu

Tavoitteet:

Kurssi antaa opiskelijalle valmiuksia ymmärtää ja käyttää luontoon, luonnontieteisiin ja kestäväan kehitykseen liittyviä aiheita. Kurssilla harjoitetaan kielitaidon kaikkia alueita.

Sisällöt:

Ihmisen ja luonnon suhde
Luonnonsuojelu
Muuttuva elin- ja työympäristö
Luonto; maasto, lumi
Saamelaiset elinkeinot; poronhoito, metsästys ja kalastus.

Arviointi:

Jatkuva näyttö. Tuntiosaaminen, aktiivisuus, kotitehtävien suorittaminen, kirjoitelmat sekä kurssikokeet. Kielitaidon kaikki osa-alueet.

8. Saamelainen kansanperinne/Sámi álbmotdiehtu

Tavoitteet:

Kurssilla kerrataan kielioppiasioita tarpeen mukaan sekä syvennetään tekstin ymmärtämis- ja kirjoittamistaitoja. Ylioppilaskokeeseen harjoittelua.

Sisällöt:

Saamelaiseen kansanperinteeseen liittyvät tekstit; joiku/leu´dd, musiikki, katrilli, duodji eli saamelainen käsityö, ruokaperinne, elinkeinot, saamelainen perinnetieto, mytologia ja uskonto

Arviointi:

Jatkuva näyttö. Tuntiosaaminen, aktiivisuus, kotitehtävien suorittaminen, kirjoitelmat sekä kurssikokeet. Kielitaidon kaikki osa-alueet.

MATEMATIIKKA

Matematiikan asema aikamme kulttuurissa edellyttää valmiutta ymmärtää, hyödyntää ja tuottaa matemaattisesti esitettyä tietoa. Matematiikan opetuksen tehtävänä on tutustuttaa opiskelija matemaattisen ajattelun malleihin sekä matematiikan perusideoihin ja rakenteisiin, opettaa käyttämään puhuttua ja kirjoitettua matematiikan kieltä sekä kehittää laskemisen ja ongelmien ratkaisemisen taitoja.

Matematiikan opetustilanteet järjestetään siten, että ne herättävät opiskelijan tekemään havaintojensa pohjalta kysymyksiä, oletuksia ja päätelmiä sekä perustelemaan niitä. Erityisesti opiskelijaa ohjataan hahmottamaan matemaattisten käsitteiden merkityksiä ja tunnistamaan, kuinka ne liittyvät laajempiin kokonaisuuksiin.

Opiskelijaa myös kannustetaan kehittämään luovia ratkaisuja matemaattisiin ongelmiin. Opetuksessa tutkitaan matematiikan ja arkielämän välisiä yhteyksiä sekä tietoisesti käytetään eteen tulevia mahdollisuuksia opiskelijan persoonallisuuden kehittämiseen, mikä tarkoittaa muun muassa hänen kiinnostuksensa ohjaamista, kokeiluihin kannustamista sekä tiedonhankintaprosessien kehittämistä.

Kurssikuvausten väljyyttä voidaan käyttää resurssien salliessa keskeisten sisältöjen syventämiseen ja eheyttävien kokonaisuuksien muodostamiseen.

Arviointi

Matematiikan opetuksessa arvioinnin tulee kehittää opiskelijan kykyä esittää ratkaisuja, tukea opiskelijaa matemaattisten käsitteiden muodostamisprosessissa ja arvioida kirjallista esitystä sekä opettaa opiskelijalle oman työnsä arvioimista. Osaamisen arvioinnissa kiinnitetään huomio laskutaitoon, menetelmien valintaan ja päätelmien täsmälliseen ja johdonmukaiseen perustelemiseen.

Oppimäärän vaihtaminen

Matematiikan oppimäärää vaihdettaessa pitkästä lyhyeen oppilaan suorittaman pitkän oppimäärän opinnot luetaan hyväksi suoritettuina kursseina. Lyhyen oppimäärän päättöarvosana lasketaan suoritetuista lyhyen oppimäärän kurssien arvosanoista.

MATEMATIIKAN PITKÄ OPPIMÄÄRÄ

Matematiikan pitkän oppimäärän opetuksen tehtävänä on antaa opiskelijalle matemaattiset valmiudet, joita tarvitaan ammatillisissa opinnoissa ja korkeakouluopinnoissa. Pitkän matematiikan opinnoissa opiskelijalla on tilaisuus omaksua matemaattisia käsitteitä ja menetelmiä sekä oppia ymmärtämään matemaattisen tiedon luonnetta. Opetus pyrkii myös antamaan opiskelijalle selkeän käsityksen matematiikan merkityksestä yhteiskunnan kehityksessä sekä sen soveltamismahdollisuuksista arkielämässä, tieteessä ja tekniikassa.

Opetuksen tavoitteet

Matematiikan pitkän oppimäärän opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- tottuu pitkäjänteiseen työskentelyyn ja oppii sitä kautta luottamaan omiin matemaattisiin kykyihinsä, taitoihinsa ja ajatteluunsa
- rohkaistuu kokeilemaan ja tutkivaan toimintaan, ratkaisujen keksimiseen sekä niiden kriittiseen arviointiin
- ymmärtää ja osaa käyttää matematiikan kieltä, kuten seuraamaan matemaattisen tiedon esittämistä, lukemaan matemaattista tekstiä, keskustelemaan matematiikasta, ja oppii arvostamaan esityksen täsmällisyyttä ja perustelujen selkeyttä
- oppii näkemään matemaattisen tiedon loogisena rakenteena
- kehittää lausekkeiden käsittely-, päättely- ja ongelmanratkaisutaitojaan
- harjaantuu käsittelemään tietoa matematiikalle ominaisella tavalla, tottuu tekemään otaksumia, tutkimaan niiden oikeellisuutta ja laatimaan perusteluja sekä arvioimaan perustelujen pätevyyttä ja tulosten yleistettävyyttä.
- harjaantuu mallintamaan käytännön ongelmatilanteita ja hyödyntämään erilaisia ratkaisustrategioita
- osaa käyttää tarkoituksenmukaisia matemaattisia menetelmiä, teknisiä apuvälineitä ja tietolähteitä.

PAKOLLISET KURSSIT

1. Funktiot ja yhtälöt (MAA1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- vahvistaa yhtälön ratkaisemisen ja prosenttilaskennan taitojaan
- syventää verrannollisuuden, neliöjuuren ja potenssin käsitteiden ymmärtämistään
- tottuu käyttämään neliöjuuren ja potenssin laskusääntöjä
- syventää funktiokäsitteen ymmärtämistään tutkimalla potenssi- ja eksponenttifunktioita
- oppii ratkaisemaan potenssiyhtälöitä.

Keskeiset sisällöt

- potenssifunktio
- potenssiyhtälön ratkaiseminen
- juuret ja murtopotenssi
- eksponenttifunktio

2. Polynomifunktiot (MAA2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- harjaantuu käsittelemään polynomifunktioita
- oppii ratkaisemaan toisen asteen polynomiyhtälöitä ja tutkimaan ratkaisujen lukumäärää
- oppii ratkaisemaan korkeamman asteen polynomiyhtälöitä, jotka voidaan ratkaista ilman polynomien jakolaskua
- oppii ratkaisemaan yksinkertaisia polynomiepäyhtälöitä.

Keskeiset sisällöt

- polynomien tulo ja binomikaavat
- polynomifunktio
- toisen ja korkeamman asteen polynomiyhtälöitä
- toisen asteen yhtälön juurten lukumäärän tutkiminen
- toisen asteen polynomien jakaminen tekijöihin
- polynomiepäyhtälön ratkaiseminen

3. Geometria (MAA3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- harjaantuu hahmottamaan ja kuvaamaan tilaa sekä muotoa koskevaa tietoa sekä kaksi- että kolmiulotteisissa tilanteissa
- harjaantuu muotoilemaan, perustelemaan ja käyttämään geometrista tietoa käsitteleviä lauseita
- ratkaisee geometrisia ongelmia käyttäen hyväksi kuvioiden ja kappaleiden ominaisuuksia, yhdenmuotoisuutta, Pythagoraan lausetta sekä suora- ja vinokulmaisen kolmion trigonometriaa.

Keskeiset sisällöt

- kuvioiden ja kappaleiden yhdenmuotoisuus
- sini- ja kosinilause
- ympyrän, sen osien ja siihen liittyvien suorien geometria

- kuvioihin ja kappaleisiin liittyvien pituuksien, kulmien, pinta-alojen ja tilavuuksien laskeminen

4. Analyttinen geometria (MAA4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää kuinka analyttinen geometria luo yhteyksiä geometrinen ja algebrallisten käsitteiden välille
- ymmärtää pistejoukon yhtälön käsitteen ja oppii tutkimaan yhtälöiden avulla pisteitä, suoria, ympyröitä ja paraabeleja
- syventää itseisarvokäsitteen ymmärtämystään ja oppii ratkaisemaan sellaisia itseisarvoyhtälöitä ja vastaavia epäyhtälöitä, jotka ovat tyyppiä $|f(x)| = a$ tai $|f(x)| = |g(x)|$
- vahvistaa yhtälöryhmän ratkaisemisen taitojaan.

Keskeiset sisällöt

- pistejoukon yhtälö
- suoran, ympyrän ja paraabelin yhtälöt
- itseisarvoyhtälön ja epäyhtälön ratkaiseminen
- yhtälöryhmän ratkaiseminen
- pisteen etäisyys suorasta

5. Vektorit (MAA5)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää vektorikäsitteen ja perehtyy vektorilaskennan perusteisiin
- oppii tutkimaan kuvioden ominaisuuksia vektoreiden avulla
- tutkii kaksi- ja kolmiulotteisen koordinaatiston pisteitä, etäisyyksiä ja kulmia vektoreiden avulla.

Keskeiset sisällöt

- vektoreiden perusominaisuudet
- vektoreiden yhteen- ja vähennyslasku ja vektorin kertominen luvulla
- koordinaatiston vektoreiden skalaaritulo
- suorat ja tasot avaruudessa

6. Todennäköisyys ja tilastot (MAA6)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii havainnollistamaan diskreettejä ja jatkuvia tilastollisia jakaumia sekä määrittämään ja tulkitsemaan jakaumien tunnuslukuja
- perehtyy kombinatorisiin menetelmiin
- perehtyy todennäköisyyden käsitteeseen ja todennäköisyyksien laskusääntöihin
- ymmärtää diskreetin todennäköisyysjakauman käsitteen ja oppii määrittämään jakauman odotusarvon ja soveltamaan sitä
- perehtyy jatkuvan todennäköisyysjakauman käsitteeseen ja oppii soveltamaan normaalijakaumaa.

Keskeiset sisällöt

- diskreetti ja jatkuva tilastollinen jakauma
- jakauman tunnusluvut
- klassinen ja tilastollinen todennäköisyys
- kombinatoriikka
- todennäköisyyksien laskusäännöt
- diskreetti ja jatkuva todennäköisyysjakauma
- diskreetin jakauman odotusarvo
- normaalijakauma

7. Derivaatta (MAA7)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa määrittää rationaalifunktion nollakohdat ja ratkaista yksinkertaisia rationaaliepäyhtälöitä
- omaksuu havainnollisen käsityksen funktion raja-arvosta, jatkuvuudesta ja derivaatasta
- määrittää yksinkertaisten funktioiden derivaatat
- osaa tutkia derivaatan avulla polynomifunktion kulkua ja määrittää sen ääriarvot
- osaa määrittää rationaalifunktion suurimman ja pienimmän arvon sovellusongelmien yhteydessä.

Keskeiset sisällöt

- rationaaliyhtälö ja -epäyhtälö
- funktion raja-arvo, jatkuvuus ja derivaatta
- polynomifunktion, funktioiden tulon ja osamäärän derivoiminen
- polynomifunktion kulun tutkiminen ja ääriarvojen määrittäminen

8. Juuri- ja logaritmifunktiot (MAA8)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee juuri-, eksponentti- ja logaritmifunktioiden ominaisuudet ja osaa ratkaista niihin liittyviä yhtälöitä
- tutkii juuri-, eksponentti- ja logaritmifunktioita derivaatan avulla
- oppii yhdistetyn funktion derivoimisen
- tutkii aidosti monotonisten funktioiden käänteisfunktioita.

Keskeiset sisällöt

- juurifunktiot ja -yhtälöt
- eksponenttifunktiot ja -yhtälöt
- logaritmifunktiot ja -yhtälöt
- yhdistetyn funktion derivaatta
- käänteisfunktio
- juuri-, eksponentti- ja logaritmifunktioiden derivaatat

9. Trigonometriset funktiot ja lukujonot (MAA9)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tutkimaan trigonometrisia funktioita yksikköympyrän symmetrioiden avulla
- oppii ratkaisemaan sellaisia trigonometrisia yhtälöitä, jotka ovat tyyppiä $\sin f(x) = a$ tai $\sin f(x) = \sin g(x)$
- osaa trigonometrinen funktioiden yhteydet $\sin^2 x + \cos^2 x = 1$ ja $\tan x = \sin x / \cos x$
- tutkii trigonometrisia funktioita derivaatan avulla
- ymmärtää lukujonon käsitteen
- oppii määrittelemään lukujonoja palautuskaavojen avulla
- osaa ratkaista käytännön ongelmia aritmeettisen ja geometrisen jonon ja niistä muodostettujen summien avulla.

Keskeiset sisällöt

- suunnattu kulma ja radiaani
- trigonometriset funktiot symmetria- ja jaksollisuusominaisuuksineen
- trigonometrinen yhtälöiden ratkaiseminen
- trigonometrinen funktioiden derivaatat
- lukujono
- rekursiivinen lukujono
- aritmeettinen jono ja summa
- geometrinen jono ja summa

10. Integraalilaskenta (MAA10)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää integraalifunktion käsitteen ja oppii määrittämään alkeisfunktioiden integraalifunktioita
- ymmärtää määrätyn integraalin käsitteen ja sen yhteyden pinta-alaan
- oppii määrittämään pinta-aloja ja tilavuuksia määrätyn integraalin avulla
- perehtyy integraalilaskennan sovelluksiin.

Keskeiset sisällöt

- integraalifunktio
- alkeisfunktioiden integraalifunktiot
- määrätty integraali
- pinta-ala ja tilavuuden laskeminen

SYVENTÄVÄT KURSSIT

11. Lukuteoria ja logiikka (MAA11)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii formalisoimaan väitelauseita ja tutkimaan niiden totuusarvoja totuustaulujen avulla
- ymmärtää avoimen lauseen käsitteen ja oppii käyttämään kvanttoreita
- oppii todistusperiaatteita ja harjoittelee todistamista
- oppii lukuteorian peruskäsitteet ja perehtyy alkulukujen ominaisuuksiin
- osaa tutkia kokonaislukujen jaollisuutta jakoyhtälön ja kokonaislukujen kongruenssin avulla
- osaa määrittää kokonaislukujen suurimman yhteisen tekijän Eukleideen algoritmilla.

Keskeiset sisällöt

- lauseen formalisoiminen
- lauseen totuusarvot
- avoin lause
- kvanttorit
- suora, käänteinen ja ristiriitatodistus
- kokonaislukujen jaollisuus ja jakoyhtälö
- Eukleideen algoritmi
- alkuluvut
- aritmetiikan peruslause
- kokonaislukujen kongruenssi

12. Numeerisia ja algebrallisia menetelmiä (MAA12)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii ymmärtämään absoluuttisen ja suhteellisen virheen käsitteet ja niiden avulla likiarvolaskujen tarkkuutta koskevat säännöt peruslaskutoimitusten tapauksessa
- ymmärtää iteroinnin käsitteen ja oppii ratkaisemaan yhtälöitä numeerisesti
- oppii tutkimaan polynomien jaollisuutta ja määrittämään polynomin tekijät
- oppii algoritmista ajattelua
- harjaantuu käyttämään nykyaikaisia matemaattisia välineitä
- oppii määrittämään numeerisesti muutosnopeutta ja pinta-alaa.

Keskeiset sisällöt

- absoluuttinen ja suhteellinen virhe
- Newtonin menetelmä ja iterointi
- polynomien jakoalgoritmi
- polynomien jakoyhtälö
- muutosnopeus ja pinta-ala

13. Differentiaali- ja integraalilaskennan jatkokurssi (MAA13)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää differentiaali- ja integraalilaskennan teoreettisten perusteiden tuntemustaan
- täydentää integraalilaskennan taitojaan ja soveltaa niitä muun muassa jatkuvien todennäköisyysjakaumien tutkimiseen
- tutkii lukujonon raja-arvoa, sarjoja ja niiden summia.

Keskeiset sisällöt

- funktion jatkuvuuden ja derivoituvuuden tutkiminen
- jatkuvien ja derivoituvien funktioiden yleisiä ominaisuuksia
- funktioiden ja lukujonojen raja-arvot äärettömyydessä
- epäoleelliset integraalit

Pitkän matematiikan kertauskurssi (MAA14)

Tavoitteet ja keskeiset sisällöt

Kurssilla luodaan kokonaiskuva lukion pitkästä matematiikasta. Tavoitteena on, että opiskelija pystyy laskennallisesti mallintamaan tehtäviä ja analysoimaan sekä muodostamaan graafisia esityksiä. Kurssi varmentaa jatko-opintokelpoisuutta aloille, joilla pitkää matematiikkaa tarvitaan.

MATEMATIIKAN LYHYT OPPIMÄÄRÄ

Matematiikan lyhyen oppimäärän opetuksen tehtävänä on tarjota valmiuksia hankkia, käsitellä ja ymmärtää matemaattista tietoa ja käyttää matematiikkaa elämän eri tilanteissa ja jatko-opinnoissa.

Opetuksen tavoitteet

Matematiikan lyhyen oppimäärän opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- osaa käyttää matematiikkaa jokapäiväisen elämän ja yhteiskunnallisen toiminnan apuvälineenä
- saa myönteisiä oppimiskokemuksia matematiikan parissa työskennellessään ja oppii luottamaan omiin kykyihinsä, taitoihinsa ja ajatteluunsa, rohkaistuu kokeilevaan, tutkivaan ja keksivään oppimiseen
- hankkii sellaisia matemaattisia tietoja, taitoja ja valmiuksia, jotka antavat riittävän pohjan jatko-opinnoille
- sisäistää matematiikan merkityksen välineenä, jolla ilmiöitä voidaan kuvata, selittää ja mallintaa ja jota voidaan käyttää johtopäätösten tekemisessä
- saa käsityksen matemaattisen tiedon luonteesta ja sen loogisesta rakenteesta
- harjaantuu vastaanottamaan ja analysoimaan viestimien matemaattisessa muodossa tarjoamaa informaatioita ja arvioimaan sen luotettavuutta
- tutustuu matematiikan merkitykseen kulttuurin kehityksessä
- oppii käyttämään kuvioita, kaavioita ja malleja ajattelun apuna.

PAKOLLISET KURSSIT

1. Lausekkeet ja yhtälöt (MAB1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- harjaantuu käyttämään matematiikkaa jokapäiväisen elämän ongelmien ratkaisemisessa ja oppii luottamaan omiin matemaattisiin kykyihinsä
- ymmärtää lineaarisen riippuvuuden, verrannollisuuden ja toisen asteen polynomifunktion käsitteet
- vahvistaa yhtälöiden ratkaisemisen taitojaan ja oppii ratkaisemaan toisen asteen yhtälöitä.

Keskeiset sisällöt

- suureiden välinen lineaarinen riippuvuus ja verrannollisuus
- ongelmien muotoileminen yhtälöiksi
- yhtälöiden graafinen ja algebrallinen ratkaiseminen
- ratkaisujen tulkinta ja arvioiminen
- toisen asteen polynomifunktio ja toisen asteen yhtälön ratkaiseminen

2. Geometria (MAB2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- harjaantuu tekemään havaintoja ja päätelmiä kuvioiden ja kappaleiden geometrisista ominaisuuksista
- vahvistaa tasokuvioiden ja kolmiulotteisten kappaleiden kuvien piirtämisen taitojaan
- osaa ratkaista käytännön ongelmia geometriaa hyväksi käyttäen.

Keskeiset sisällöt

- kuvioiden yhdenmuotoisuus
- suorakulmisen kolmion trigonometria
- Pythagoraan lause
- kuvioiden ja kappaleiden pinta-alan ja tilavuuden määrittäminen
- geometrian menetelmien käyttö koordinaatistossa

3. Matemaattisia malleja I (MAB3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- näkee reaali maailman ilmiöissä säännönmukaisuuksia ja riippuvuuksia ja kuvaa niitä matemaattisilla malleilla
- tottuu arvioimaan mallien hyvyttä ja käyttökelpoisuutta.

Keskeiset sisällöt

- lineaarisen ja eksponentiaalisen mallin soveltaminen
- potenssiyhtälön ratkaiseminen
- eksponenttiyhtälön ratkaiseminen logaritmin avulla

4. Matemaattinen analyysi (MAB4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tutkii funktion muutosnopeutta graafisin ja numeerisin menetelmin
- ymmärtää derivaatan käsitteen muutosnopeuden mittana
- osaa tutkia polynomifunktion kulkua derivaatan avulla
- oppii sovellusten yhteydessä määrittämään polynomifunktion suurimman ja pienimmän arvon.

Keskeiset sisällöt

- polynomifunktion derivaatta
- polynomifunktion merkin ja kulun tutkiminen
- polynomifunktion suurimman ja pienimmän arvon määrittäminen
- graafisia ja numeerisia menetelmiä

5. Tilastot ja todennäköisyys (MAB5)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- harjaantuu käsittelemään ja tulkitsemaan tilastollisia aineistoja
- tutustuu laskinten ja tietokoneiden käyttöön tilastotehtävissä
- perehtyy todennäköisyyslaskennan perusteisiin.

Keskeiset sisällöt

- jatkuvien ja diskreettien tilastollisten jakaumien tunnuslukujen määrittäminen
- normaalijakauma ja jakauman normittaminen
- kombinatoriikkaa
- todennäköisyyden käsite
- todennäköisyyden laskulakien ja niitä havainnollistavien mallien käyttöä

6. Matemaattisia malleja II (MAB6)

Tavoitteet

- Kurssin tavoitteena on, että opiskelija
- varmentaa ja täydentää yhtälöiden ratkaisutaitojaan
- osaa ratkaista käytännön tilanteisiin liittyviä lineaarisia optimointitehtäviä
- ymmärtää lukujonon käsitteen
- ratkaisee käytännön ongelmia aritmeettisen ja geometrisen jonon ja summan avulla.

Keskeiset sisällöt

- kahden muuttujan lineaariset yhtälöt
- lineaarisen yhtälöparin ratkaiseminen
- kahden muuttujan epäyhtälön graafinen ratkaiseminen
- lineaarinen optimointi
- lukujono
- aritmeettinen ja geometrinen jono ja summa

SYVENTÄVÄT KURSSIT

7. Talousmatematiikka (MAB7)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii ymmärtämään talouselämässä käytettyjä käsitteitä
- saa matemaattisia valmiuksia oman taloutensa suunnitteluun
- saa laskennallisen pohjan yrittäjyyden ja taloustiedon opiskeluun
- soveltaa tilastollisia menetelmiä aineistojen käsittelyyn.

Keskeiset sisällöt

- indeksi-, kustannus-, rahaliikenne-, laina-, verotus- ja muita laskelmia
- taloudellisiin tilanteisiin soveltuvia matemaattisia malleja lukujonojen ja summien avulla

8. Matemaattisia malleja III (MAB8)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- laajentaa käsitystään teknologisoituvassa yhteiskunnassa tarvittavasta matematiikasta
- saa apuneuvoja jaksollisten ilmiöiden matemaattiseen käsittelyyn.

Keskeiset sisällöt

- trigonometrinen funktioiden määrittely yksikköympyrän avulla
- radiaani
- tyyppiä $f(x) = a$ olevien trigonometrinen yhtälöiden ratkaiseminen
- muotoa $f(x) = A \sin(bx)$ olevien funktioiden kuvaajat jaksollisten ilmiöiden mallintajina
- vektorin käsite ja vektoreiden peruslaskutoimitusten periaatteet
- koordinaatiston vektoreiden komponenttiesitys ja skalaaritulo
- kaksi- ja kolmiulotteisen koordinaatiston pisteiden ja kulmien tutkiminen vektoreiden avulla

9. Lyhyen matematiikan kertauskurssi (MAB9)

Tavoitteet ja keskeiset sisällöt

Kurssilla luodaan kokonaiskuva lukion lyhyestä matematiikasta. Tavoitteena on, että opiskelija pystyy laskennallisesti mallintamaan tehtäviä ja analysoimaan sekä muodostamaan graafisia esityksiä. Kurssi varmentaa jatko-opintokelpoisuutta aloille, joilla lyhyttä matematiikkaa tarvitaan.

5.7 BIOLOGIA

Yleistä

Biologia on luonnontiede, joka tutkii elollisen luonnon rakennetta, toimintaa ja vuorovaikutussuhteita molekyyli- ja solutasolta biosfääriin. Biotieteet ovat nopeasti kehittyviä tieteenaloja ja niiden sovelluksia hyödynnetään laajasti yhteiskunnassa.

Biologian opetuksen tarkoituksena on, että opiskelija ymmärtää eliömaailman rakenteen, toiminnan ja kehityksen, ihmisen osaksi eliömaailmaa sekä ihmisen toiminnan merkityksen ympäristössä. Kestävän kehityksen välttämättömyyden ja oman vastuunsa tiedostaminen ekosysteemien tulevaisuudesta on biologiassa yksi keskeisimpiä tavoitteita.

Arviointi

Biologiassa arvioidaan opiskelijan kykyä hallita ja käyttää biologian keskeisiä käsitteitä sekä soveltaa biologisia tietoja. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota luonnontieteellisten lainalaisuuksien sekä syy- ja seuraussuhteiden ymmärtämiseen, vuorovaikutussuhteiden merkityksen oivaltamiseen sekä kokonaisuuksien hahmottamiseen. Taitojen arvioinnissa painotetaan opiskelijan luonnontieteellisiä työskentelytaitoja, kykyä käyttää erilaisia lähteitä biologisen tiedon hankinnassa sekä kykyä arvioida tietoa kriittisesti. Harrastuneisuus biologian eri osa-alueisiin voidaan ottaa arvioinnissa huomioon.

Kurssi arvioidaan numeroin. Kurssikokeen lisäksi arvioinnissa otetaan huomioon mahdolliset kurssin aikana tehtävät työt sekä opiskelijan aktiivisuus kurssin aikana.

PAKOLLISET KURSSIT

Eliömaailma (BI 1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee elämän tunnusmerkit ja perusedellytykset sekä tietää, miten elämän ilmiöitä tutkitaan
- ymmärtää, mitä luonnon monimuotoisuus biosysteemien eri tasoilla tarkoittaa
- ymmärtää evoluution jatkuvuuden, mekanismit ja merkityksen
- tuntee muuntelun, sopeutumisen ja lajien välisten suhteiden merkityksen elämän kehitykselle
- osaa jäsentää nykyisen eliökunnan rakenteen ja tulkita sen kehitystä
- tuntee ekosysteemien keskeiset toimintaperiaatteet

Sisällöt

Kurssilla käsitellään biologiaa tieteenä sekä biologialle ominaisia tutkimusmenetelmiä. Tutustutaan elämän edellytyksiin ja tunnusmerkkeihin ja tarkastellaan evoluution mekanismeja sekä elämän ja eliömaailman kehityksen tärkeitä vaiheita. Eliömaailmaa, sen monimuotoisuutta ja luokittelua tarkastellaan evoluution näkökulmasta. Ekologisia lainalaisuuksia käsitellään yksittäisen eliön, populaation, eliöyhteisön ja ekosysteemin tasolla. Lisäksi pohditaan ihmisen vaikutusta maapallon luonnon monimuotoisuuteen.

Solu ja perinnöllisyys (BI 2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää solun merkityksen elämän perusyksikkönä ja tunnistaa erilaisia soluja ja niiden rakenteita

- ymmärtää solurakenteiden kehityksen ja merkityksen sekä evoluutioprosessin kokonaisuuden
- tuntee solun kemiallisen rakenteen ja toiminnan sekä osaa kytkeä ne yksilön toimintaan
- hallitsee solun energiatalouden prosessit ja niiden merkityksen
- tuntee geneettisen informaation rakenteen sekä sen siirtymisen solusta soluun ja sukupolvelta toiselle
- tietää miten geenit ohjaavat solun toimintaa
- osaa periytymisen lainalaisuuksien peruseriaatteen
- tietää kuinka soluja tutkitaan ja hallitsee kokeellisen työskentelyn taitoja

Sisällöt

Kurssilla käsitellään solun rakennetta, energiataloutta, aineenvaihduntaa ja lisääntymistä. Solun toiminta liitetään myös yksilön toimintaan. Selvitetään perinnöllisyyden perusteita sekä perinnöllisyyden merkitystä evoluutiosta. Mahdollisuuksien mukaan kurssilla tehdään pieniä laboratoriotutkimuksia solusta ja sen toiminnasta.

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Ympäristöekologia (BI 3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa ekologian perusteet ja ymmärtää ihmisen toiminnan vaikutuksen elolliseen luontoon
- ymmärtää biodiversiteetin merkityksen ihmiskunnan tulevaisuudelle
- hahmottaa ympäristöongelmien syitä ja niiden seurauksia ekosysteemeissä
- tutustuu suomalaisiin ekosysteemeihin ja niiden erityispiirteisiin sekä perehtyy myös ihmisen muokkaamiin ekosysteemeihin
- tuntee ja osaa arvioida menetelmiä, joilla voidaan tarkkailla ympäristön tilaa ja ratkaista syntyneitä ongelmia
- osaa suunnitella ja toteuttaa pienen tutkimuksen ympäristön tilasta ja esittää sen tulokset
- kehittää ympäristönlukutaitoaan, ymmärtää vastuunsa ympäristön tilasta ja osaa toimia kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti

Sisällöt

Kurssilla käsitellään ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta ja niitä ekologisia lainalaisuuksia, jotka vaikuttavat ympäristön tilaan. Suomalaiset ekosysteemit ja niiden haavoittuvuus ovat erityisen huomion kohteina. Ympäristöongelmien syitä ja niiden ratkaisumahdollisuuksia pohditaan. Kurssilla voidaan tehdä ympäristön tilaan liittyvä pienimuotoinen tutkimus ja näin tutustutaan ekologiseen tutkimukseen.

Ihmisen biologia (BI 4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa ihmissolun erilaistumisen pääpiirteet sekä kudosten ja elinten rakenteet ja toimintaperiaatteet
- ymmärtää ihmisen kemiallisen tasapainon säätelymekanismeja sekä ulkoisten ja sisäisten tekijöiden vaikutuksia niihin
- ymmärtää hermoston toiminnan ja hormonaalisen viestinnän merkityksen yksilön toimintojen ohjaajana
- ymmärtää lisääntymiseen ja ihmisen elinkaareen liittyviä fysiologisia muutoksia sekä ihmisen yhteisöllisyyden merkityksen terveyden kannalta
- pystyy selittämään elimistön kykyä sopeutua muutoksiin ja puolustautua ulkoisia uhkia vastaan ja tuntee merkityksellisimpien sairauksien syntymekanismeja
- ymmärtää ihmisen lajinkehityksen sekä perimän ja ympäristön yhteisvaikutuksen ihmisen terveyteen

- pystyy tarkastelemaan oppimiaan asioita arkielämän esimerkkien avulla ja tutustumaan alan uutisiin ja arvioimaan niitä kriittisesti

Tavoitteet

Kurssilla perehdytään solujen ja elimistöjen rakenteisiin ja elintoihintoihin. Opiskelija tutustuu myös ihmisen lisääntymiseen, elämänsäkaareen sekä yhteisöllisyyden ja perinnöllisyyden merkityksen terveyden kannalta. Perimän, elimistön sopeutumistapojen ja puolustusmekanismien kautta tutustutaan sairauksien syntymekanismiin ja ennaltaehkäisyyn.

Bioteknologia (BI 5)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää tietojansa solun hienorakenteesta ja solun eri osien toiminnasta
- ymmärtää elämän keskeisten molekyylien rakenteen ja merkityksen solun toiminnassa
- hallitsee tärkeimpien mikrobiryhmien kuten bakteerien ja virusten rakenteen, toiminnan ja lisääntymisen periaatteet
- tuntee geenien toiminnan ja sen säätelyn
- tuntee geenien etsintä- ja tunnistusmenetelmiä sekä geenien siirtämisen tekniikan pääpiirteet ja hallitsee geeni- ja biotekniikan keskeiset käsitteet
- tuntee biotekniikan tarjoamia sovellusmahdollisuuksia eri biotieteissä ja teollisuudessa
- pystyy arvioimaan biotekniikan kehittymisen luomia mahdollisuuksia, uhkatekijöitä ja eettisiä ongelmia sekä tekemään niiden pohjalta perusteltuja arkielämän ratkaisuja

Sisällöt

Kurssilla syvennetään tietoa solun hienorakenteesta ja toiminnasta sekä solujen välisestä viestinnästä. Opiskelija perehtyy geenin rakenteeseen, toimintaan ja säätelyyn ja oppii ymmärtämään geenien merkityksen proteiinien valmistajina. Lisäksi tutustutaan mikrobeihin ja niiden merkitykseen luonnossa ja ihmisen taloudessa. Tutustumalla geeni- ja biotekniikan käsitteisiin, geenien etsintä- ja tunnistusmenetelmiin, geeninsiirtotekniikkaan sekä jalostukseen opiskelija ymmärtää biotekniikan sovellusmahdollisuuksia biotieteissä ja teollisuudessa sekä pystyy arvioimaan niiden luomia mahdollisuuksia, uhkatekijöitä ja eettisiä ongelmia.

5.8 MAANTIETEDE

Yleistä

Maantieteessä tarkastellaan elottoman ja elollisen luonnon sekä ihmisen luomien järjestelmien rakennetta ja toimintaa. Maantieteen opetuksen tulee ohjata opiskelijaa tiedostamaan luonnon ja ihmistoiminnan vuorovaikutussuhteita, tarkastelemaan maailmaa muuttavana ja kulttuurisesti monimuotoisena elinympäristönä sekä arvostamaan muita kulttuureita. Maantieteessä integroituvat luonnontieteelliset ja yhteiskuntatieteelliset aiheet.

Maantiede auttaa opiskelijaa ymmärtämään maailmanlaajuisia, alueellisia ja paikallisia ilmiöitä ja ongelmia sekä niiden ratkaisumahdollisuuksia. Opiskelija saa valmiuksia toimia kantaaottavana ja kestävä kehityksen puolesta toimivana maailmankansalaisena.

Maantieteen opiskelussa on mahdollista käyttää monipuolisia tietolähteitä. Opiskelijan tulee saada taidot hankkia, tulkita ja kriittisesti arvioida käyttämiään lähteitä. Keskeistä on perehtyä erilaisten karttojen ja tilastojen tulkintaan sekä tietotekniikan hyödyntämiseen niin tiedon hankinnassa kuin myös esittämisessä.

Arviointi

Maantieteessä arvioidaan maantieteellisen ajattelun kehittymistä. Arvioinnin kohteina ovat peruskäsitteiden hallinta, valmius perustella maantieteellisiä väittämiä ja kannanottoja sekä havaita alueelli-

sia riippuvuuksia. Arvioinnissa otetaan huomioon myös taito tulkita ja arvioida maantieteellistä tietoa sekä soveltaa maantieteellistä tietoa eri tilanteissa.

Kurssit arvioidaan numeroin. Kurssikokeen lisäksi arvioinnissa otetaan huomioon mahdolliset kurssin aikana tehtävät työt sekä opiskelijan aktiivisuus kurssin aikana.

PAKOLLISET KURSSIT

Sininen planeetta (GE 1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa käyttää luonnonmaantieteen peruskäsitteitä
- ymmärtää maapallon planetaarisuudesta johtuvat ilmiöt
- osaa kuvata ilma-, vesi- ja kivikehän rakenteen ja toiminnan
- ymmärtää, miten ja miksi luonnonmaisemat muuttuvat ja osaa tulkita kuvista ja kartoilta luonnonmaisemien rakennetta, syntyä ja kehitystä
- ymmärtää elottoman ja elollisen luonnon vyöhykkeisyyden maapallolla
- osaa soveltaa hankkimaansa luonnonmaantieteellistä tietoa sekä paikallisesti että maailmanlaajuisesti

Sisällöt

Kurssilla tutustutaan elollisen ja elottoman luonnon rakenteeseen ja toimintaan. Maantieteen opiskeluun liittyy keskeisesti perehtyminen karttakuvan kehitykseen ja erilaisiin karttoihin sekä niiden tulkitseminen. Kurssilla tutustutaan aurinkokunnan, auringon ja maan syntyyn sekä perusrakenteeseen. Tarkastellaan planetaarisia ilmiöitä kuten tuulten ja sateiden syntyä, veden kiertokulkua, merrivirtoja sekä niiden merkitystä maapallolla. Käsitellään mannerlaattojen liikkeitä ja niistä johtuvia ilmiöitä kuten poimuvuorten syntyä, maanjäristyksiä ja tulivuoritoimintaa. Perehdytään ilmakehän rakenteeseen, maapallon ilmastoon ja siihen vaikuttaviin tekijöihin sekä elollisen luonnon piirteisiin eri puolilla maapalloa.

Yhteinen maailma (GE 2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa käyttää kulttuurimaantieteen käsitteitä sekä osaa tulkita ihmisen toimintaan liittyviä ilmiöitä ja rakenteita kulttuurimaantieteen teorioita ja malleja hyväksi käyttäen
- tuntee eri kulttuureja ja osaa arvioida niiden kehittymiseen vaikuttaneita tekijöitä
- osaa analysoida maapallon eri alueiden väestönkehitystä ja asutuksen piirteitä sekä kaupungistumisen syitä ja seurauksia
- osaa arvioida luonnonvarojen ja ympäristön tarjoamien mahdollisuuksien vaikutusta ihmisen toimintaan eri alueilla sekä ymmärtää ekologisesti ja taloudellisesti kestävä kehityksen merkityksen
- tuntee aluesuunnittelun tavoitteita ja vaikuttamiskeinoja
- tuntee kehittyneisyserojen erilaiset ilmenemismuodot
- osaa arvioida ihmisten hyvinvointia, ympäristön tilaa sekä kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävä kehitystä nyt ja tulevaisuudessa maapallon eri alueilla

Sisällöt

Kurssi on kulttuurimaantiedettä, jossa tarkastellaan miten ihminen on sopeutunut maapallolla vallitseviin luonnonoloihin. Kurssilla perehdytään niihin muutoksiin ja ongelmiin, joita luonnon hyväksikäytön seurauksena ilmenee. Aiheina ovat mm. kulttuurialueet, väestönkasvu, kaupungistuminen, ravinnontuotanto ja –riittävyys sekä kehitysmaiden ongelmat. Kurssilla perehdytään myös ihmistoiminnan alueelliseen rakenteeseen, aluesuunnitteluun ja kansainväliseen yhteistyöhön.

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Riskien ja mahdollisuuksien maailma (GE 3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee luonnon toimintaan, ihmisen toimintaan sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutukseen liittyvät riskit maapallolla sekä osaa arvioida niiden merkitystä ihmisen ja ympäristön kannalta
- tuntee millaisia riskejä maapallon eri alueilla ilmenee sekä osaa vertailla ja arvioida eri alueiden riskiherkkyyttä sekä maailmanlaajuisesti että paikallisesti
- osaa arvioida alueiden riskiherkkyyttä sekä maailmanlaajuisesti että paikallisesti
- osaa arvioida alueiden kehittyneisyyden ja alueilla ilmenevien riskien välistä suhdetta
- osaa seurata ja kriittisesti arvioida ajankohtaisia riskiuutisia eri medioissa sekä osaa soveltaa oppimaansa tietoa riskiuutisia eri medioissa sekä osaa soveltaa oppimaansa tietoa riskiuutisten analysointiin ja arviointiin
- tietää, millaisten ratkaisujen avulla uhkia voidaan välttää tai niiden vaikutuksia lieventää
- ymmärtää, että ihminen vaikuttaa omalla toiminnallaan maapallon elinkelpoisuuteen sekä ihmisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen
- tietää mahdollisuudet ennakoida ja varautua riskeihin, säädellä ristiriitoja sekä toimia kestävä kehityksen mukaisesti

Sisällöt

Kurssilla käsitellään ja luokitellaan erilaisia ongelmia ja riskejä, joita ihmiset joutuvat kohtaamaan eri puolilla maapalloa. Eri aihepiirien käsittelyssä huomioidaan alueellisuus sekä mahdollisuudet estää, pienentää ja säädellä riskejä kestävä kehityksen keinoin. Luonnon toimintaan liittyvistä riskeistä tutustutaan muun muassa avaruuden uhkiin ja vulkaanisiin riskeihin. Ihmisen ja luonnon välistä riippuvuutta tarkastellaan perehtymällä erilaisiin luonnonvarojen käyttöön kytkeytyviin riskeihin, kuten energiakysymyksiin, luonnonvarojen riittävyteen ja vesipulaan. Myös ilmaston muutos, ekosysteemin saastumista ja biodiversiteetin heikkenemistä tarkastellaan. Lisäksi käsitellään merkittävimpiä ihmisen itsensä aiheuttamia riskejä, joihin kuuluu mm. väestönkasvu ja siihen liittyvät ongelmat. Samassa yhteydessä pohditaan myös globalisoitumiseen ja sosiaaliseen eriarvoistumiseen liittyviä riskejä sekä teknisiä riskejä. Opiskelija oppii myös näkemään uhkiin liittyviä mahdollisuuksia.

Aluetutkimus (GE 4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa kartografian perusteet
- tuntee maantieteellisten paikkatietojärjestelmien periaatteita ja sovellusmahdollisuuksia
- osaa kerätä tiettyyn alueeseen liittyvää tietoa eri tavoin, kuten kenttähavainnoinnin, kyselyn tai haastattelun avulla sekä kartastoista, kartoista, tilastoista ja muista lähteistä
- osaa käyttää tietoverkkoja aineistojen hankinnassa, vuorovaikutteisessa työstämisessä ja tulosten julkaisemisessa
- osaa visualisoida alueellista tietoa karttoina, diagrammeina ja valokuvina
- osaa analysoida ja tulkita hankkimaansa aineistoa ja laatia aineiston avulla kuvauksen alueesta
- osaa tieteellisen kirjoittamisen periaatteet, kuten kriittisen lähteiden käytön ja viittaustekniikan sekä tuntee tekijänoikeudet

Sisällöt

Kurssilla harjoitellaan kartografisia perustaitoja sekä tarkastellaan valittua tutkimusaluetta kokonaisuutena ja pyritään selvittämään sen ominaispiirteitä ja asemaa alueiden järjestelmässä. Samalla tutustutaan paikkatietojärjestelmään ja sen sovellusmahdollisuuksiin. Opiskelijakeskeisin menetelmin ja aiemmilla kursseilla opittuja tietoja ja taitoja hyväksikäyttäen pyritään asioiden itsenäiseen, maantieteelliseen aineiston analysointiin ja johtopäätösten tekoon.

5.9 FYSIIKKA

Fysiikka on empiirinen luonnontiede, jossa luonnon perusrakennetta ja -ilmiöitä pyritään ymmärtämään ja selittämään käyttäen luonnosta kokeellisin menetelmin saatavaa tietoa. Tavoitteena on löytää luonnossa yleispäteviä lainalaisuuksia ja esittää ne matemaattisina malleina.

Fysiikan opiskelulle luonteenomainen kokeellisuus voi olla aihepiirin, opetuksen vaiheen ja väli-neiden mukaan opiskelijoiden omakohtaista työskentelyä, opettajan esittämiä demonstraatioita, vierailujen, videoiden tai vain kerronnan kautta tapahtuvaa toimintaa. Kokeellisuudella tuetaan opiskelijaa omaksumaan uusia luonnontieteellisiä käsitteitä, periaatteita ja malleja. Fysiikan opiskelu kehittää opiskelijan kokeellisen työskentelyn ja yhteistyön taitoja. Kokeellisuus auttaa opiskelijaa hahmottamaan luonnontieteiden luonnetta ja tukee luonnontieteellisen ajattelun kehittymistä.

Opiskelija oppii tarkastelemaan luonnon rakenteita ja ilmiöitä omien aikaisempien tietojensa ja käsitystensä valossa. Hän oppii tiedostamaan ja kyseenalaistamaan ennakkokäsityksiään ja tarkentamaan maailmankuvaansa hankkimansa uuden tiedon perustella. Opiskelija oppii suunnittelemaan kokeita yhdessä ja keskustelemaan kokeellisesti hankitusta tiedosta tai aineistosta, sen käsittelystä ja mallintamisesta sekä sen luotettavuuden arvioimisesta. Opiskelijayhteisö oppii jakamaan uuden tiedon keskenään.

Luonnontieteiden opiskelussa tiedon hankkimiseen käytetään kokeellisia menetelmiä, erilaisia tiedon lähteitä sekä tapoja käsitellä tietoa. Fysikaalisen tiedon lähteenä on ensisijaisesti luonto. Koulussa luonnontieteellisen tiedon lähteinä ovat lisäksi oppi- ja tietokirjat, digitaaliset tietovarannot ja alan asiantuntijat.

Opetuksen tavoitteet

Fysiikan opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- tiedostaa ihmisen osana luontoa ja ymmärtää fysiikan merkityksen luonnon ilmiöiden mallintamisessa
- ymmärtää kokeellisen toiminnan ja teoreettisen pohdiskelun merkityksen luonnontieteellisen tiedon muodostumisessa
- hahmottaa fysiikan merkityksen tieteessä, taiteessa, tekniikassa, kommunikaatiossa ja elinkeinoelämässä sekä ihmisen arkiympäristössä
- vaikuttaa aktiivisesti ja vastuullisesti terveellisen ja turvallisen ympäristön luomiseksi
- jäsentää käsitystään luonnon rakenteista ja ilmiöistä fysiikan käsitteiden ja periaatteiden avulla
- pystyy ratkaisemaan luonnontieteiden ja teknologian alaan kuuluvia ongelmia fysiikan lakeja ja käsitteitä luovasti hyväksi käyttäen
- hankkii ja käsittelee tietoa yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa asiantuntijayhteisön tapaan
- suunnittelee ja tekee yksinkertaisia mittauksia, kykenee tulkitsemaan ja arvioimaan tuloksia sekä soveltamaan niitä
- hyödyntää erilaisia tietolähteitä tiedonhankinnassa sekä kykenee esittämään ja julkistamaan tietoja monipuolisella tavalla myös teknisiä apuvälineitä käyttäen
- tarkastelee fysiikan merkitystä yksilön ja yhteiskunnan kannalta sekä ihmistä fysiikan tietojen soveltajana, tutustuu fysiikan sovelluksiin ja niiden taitavaan, eettiseen ja hallittuun käyttöön tuotteiden aikaansaamisessa ja arkielämän helpottamisessa sekä saa valmiuksia ymmärtää teknologisten sovellusten vaikutuksia.

Arviointi

Fysiikassa arvioidaan opetussuunnitelman perusteissa esitettyjen kurssikohtaisten fysiikan tietojen ja niiden soveltamistaitojen saavuttamista erityisesti matemaattisia malleja käyttäen. Arvioinnin kohteena ovat myös tiedonkäsittelytaitojen, kokeellisen työskentelyn taitojen sekä muiden opiskelua tukevien taitojen kehittyminen, kuten fysikaalisen ongelman ratkaisuprosessin jäsenetty kuvaaminen.

PAKOLLINEN KURSSI

1. Fysiikka luonnontieteenä (FY1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- saa tyydytystä tiedon ja ymmärtämisen tarpeelleen sekä saa vaikutteita, jotka herättävät ja syventävät kiinnostusta fysiikkaa kohtaan
- tutustuu aineen ja maailmankaikkeuden rakenteeseen liittyviin peruskäsitteisiin ja osaa jäsentää käsitystään luonnon perusrakenteista ja ilmiöistä fysiikan käsitteiden ja periaatteiden avulla
- ymmärtää, kuinka luonnontieteellinen tieto rakentuu kokeellisen toiminnan ja siihen kytkeytyvän mallintamisen kautta
- suunnittelee ja tekee yksinkertaisia luonnontieteellisiä kokeita sekä kykenee tulkitsemaan ja arvioimaan kokeellisesti saatua tietoa ja esittämään sitä muille
- tulkitsee ja mallintaa kokeellisen työn tuloksia graafisesti
- käyttää opiskelun tukena tieto- ja viestintäteknikkaa.

Keskeiset sisällöt

- fysiikan merkitys historian eri vaiheissa ja nykyaikana
- aineen ja maailmankaikkeuden rakenteet ja perusvuorovaikutukset
- energian, erityisesti säteilyn, sitoutuminen ja vapautuminen luonnon ja ihmisen aikaansaamissa prosesseissa
- kokeellisuus ja mallintaminen perustana fysikaalisen tiedon rakentumisessa, mittaaminen, tulosten esittäminen ja niiden luotettavuuden arviointi
- voima liikkeen muutoksen aiheuttajana
- liikkeen kuvaamisessa tarvittavat peruskäsitteet ja liikkeen graafinen esitys

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Syventävien kurssien tavoitteena on, että opiskelija

- saa valmiuksia opiskella luonnontieteellisillä ja luonnontieteitä soveltavilla aloilla
- tutkii luonnon ilmiöitä sekä mallintaa ja esittää niitä matemaattisten ja graafisten menetelmien avulla
- rakentaa fysiikan malleja ja käyttää niitä ennusteiden tekemiseen
- tutkii ja havainnollistaa malleja tieto- ja viestintäteknikan avulla
- tutustuu klassisen fysiikan osa-alueisiin ja modernin fysiikan alkeisiin
- tutustuu fysiikan eri osa-alueisiin liittyvään teknologiaan
- tutustuu fysiikan merkitykseen yhteiskunnan eri alueilla
- tutustuu fysiikan sovelluksiin ja niihin liittyviin turvallisuustekijöihin.

2. Lämpö (FY2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee lämpöön liittyvät ilmiöt

- tutkii aineen termodynaamiseen tilaan tai lämpöopin pääsääntöihin liittyviä ilmiöitä
  - saa valmiuksia osallistua ympäristöä ja teknologiaa koskevaan kriittiseen keskusteluun ja päätöksentekoon.

Keskeiset sisällöt

- kaasujen tilanmuutokset ja lämpölaajeneminen
- paine, hydrostaattinen paine
- kappaleiden lämpeneminen, jäähtyminen, olomuodon muutokset ja lämpöenergia
- mekaaninen energia, työ, teho ja hyötysuhde
- lämpöopin pääsäännöt, sisäenergia
- energiavarat

3. Aallot (FY3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- saa yleiskuvan luonnon jaksollisista ilmiöistä ja perehtyy niitä selittäviin keskeisiin periaatteisiin
- perehtyy värähdys- ja aaltoliikkeen perusteisiin tutkimalla mekaanista värähtelyä, ääntä tai sähkömagneettisia aaltoja.

Keskeiset sisällöt

- harmoninen voima ja värähdysliike
- aaltoliikkeen synty ja aaltojen eteneminen
- aaltoliikkeen interferenssi, diffraktio ja polarisoituminen
- heijastuminen, taittuminen ja kokonaisheijastuminen
- valo, peilit ja linssit
- ääni, melun terveystvaikutukset ja kovalta ääneltä suojautuminen

4. Liikkeen lait (FY4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää liikkeeseen liittyviä ilmiöitä ja käsittelee niitä selittäviä malleja
- tutkii etenemisliikkeeseen liittyviä ilmiöitä kokeellisesti ja perehtyy niiden avulla Newtonin lakeihin
- ymmärtää säilymislakien merkityksen fysiikassa.

Keskeiset sisällöt

- liikkeen mallit ja Newtonin lait
- etä- ja kosketusvoimat, erityisesti liikettä vastustavat voimat, noste
- liikemäärän säilyminen ja impulssiperiaate
- liike- ja potentiaalienergia sekä työperiaate
- värähdysliikkeen energia

5. Pyöriminen ja gravitaatio (FY5)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää osaamistaan mekaniikassa sekä statiikkaan ja pyörimiseen liittyvien ilmiöiden laskennallista hallintaa
- syventää tuntemustaan mekaniikan maailmankuvasta.

Keskeiset sisällöt

- momentti ja tasapaino pyörimisen suhteen
- pyörimisliikkeen mallit, tasainen ja tasaisesti kiihtyvä pyörimisliike
- pyörimisen liikeyhtälö
- pyörimismäärän säilyminen
- pyörimisliikkeen energia
- ympyräliike ja ympyräliikkeen kiihtyvyys
- gravitaatio ja gravitaation alainen liike
- heittoliike ja planeettojen liike
- satelliitit ja niiden käyttö

6. Sähkö (FY6)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää sähköön liittyviä peruskäsitteitä, tutustuu mittaustekniikkaan
- osaa tehdä sähköopin perusmittauksia sekä rakentaa ja tutkia yksinkertaisia virtapiirejä.

Keskeiset sisällöt

- sähköpari, sähkövirran kulku metallijohteessa
- jännitteen ja sähkövirran mittaaminen
- Ohmin laki
- Joulen laki
- vastukset, vastusten kytkennät ja Kirchoffin lait
- Coulombin laki, homogeeninen sähkökenttä ja aine sähkökentässä
- kondensaattori, kytkennät ja energia
- sähkövirran kulku puolijohteessa, esimerkkinä diodi

7. Sähkömagnetismi (FY7)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- syventää tuntemustaan sähkömagnetismin ilmiöistä
- perehtyy sähköturvallisuuteen
- syventää tuntemustaan sähkömagneettisten ilmiöiden merkityksestä yhteiskunnassa.

Keskeiset sisällöt

- magneettinen voima, magneettikenttä ja aine magneettikentässä
- varattu hiukkanen homogeenisessa sähkö- ja magneettikentässä
- induktiolaki ja Lenzin laki
- induktioilmiöitä - pyörrevirrat, generaattori ja itseinduktio
- energian siirto sähkövirran avulla
- tehollisen jännitteen ja sähkövirran mittaaminen sekä impedanssin taajuusriippuvuuden määrittäminen
- värähtelypiiri ja antenni, sähkömagneettinen viestintä
- sähköturvallisuus
- energiateollisuus

8. Aine ja säteily (FY8)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tutustuu kvantittumiseen, dualismiin sekä aineen ja energian ekvivalenssiin aineen rakennetta ja rakenneosien dynamiikkaa hallitsevin periaatteina
- syventää kokonaiskuvaa fysiikan kehityksestä ja sen pätevyysalueesta luonnonilmiöiden tulkitsijana.

Keskeiset sisällöt

- sähkömagneettinen säteily
- röntgensäteily
- mustan kappaleen säteily
- valosähköilmiö
- säteilyn hiukkasluonne ja hiukkasten aaltoluonne
- atomimallit esimerkkinä Bohrin atomimalli
- kvantittuminen, viivaspektri, atomin energiatilat ja energiatasokaavio
- atomiytimen rakenne
- radioaktiivisuus ja säteilyturvallisuus
- massan ja energian ekvivalenssi
- ydinreaktiot ja ydinen energia
- aineen pienimmät osat ja niiden luokittelu

9. Fysiikan kertauskurssi (FY 9)

Tavoitteet ja keskeiset sisällöt

Kurssilla luodaan kokonaiskuva fysiikasta luonnontieteenä ainereaalikoetta silmällä pitäen. Tavoitteena on, että opiskelija pystyy laskennallisesti mallintamaan tehtäviä ja analysoimaan sekä muodostamaan graafisia esityksiä. Kurssi varmentaa jatko-opintokelpoisuutta aloille, joilla fysiikkaa tarvitaan

5.10 KEMIA

Kemian opetuksen tarkoituksena on tukea opiskelijan luonnontieteellisen ajattelun ja nykyaikaisen maailmankuvan kehittymistä osana monipuolista yleissivistystä. Opetus välittää kuvaa kemiasta yhtenä keskeisenä perusluonnontieteenä, joka tutkii ja kehittää materiaaleja, tuotteita, menetelmiä ja prosesseja kestäväen kehityksen edistämiseksi. Opetus auttaa ymmärtämään jokapäiväistä elämää, luontoa ja teknologiaa sekä kemian merkitystä ihmisen ja luonnon hyvinvoinnille tutkimalla aineita, niiden rakenteita ja ominaisuuksia sekä aineiden välisiä reaktioita.

Kemian opetukselle on luonteenomaista kemiallisten ilmiöiden ja aineiden ominaisuuksien havaitseminen ja tutkiminen kokeellisesti, ilmiöiden tulkitseminen ja selittäminen mallien ja rakenteiden avulla, ilmiöiden kuvaaminen kemian merkkikielellä sekä ilmiöiden mallintaminen ja matemaattinen käsittely. Monipuolisin työtavoin ja arviointimenetelmin opiskelijoita ohjataan kemian tietojen ja taitojen sekä persoonallisuuden kaikkien osa-alueiden kehittämiseen. Kemian opetuksen toteutuksessa otetaan huomioon opiskelijoiden opiskeluvalmiudet ja luodaan myönteinen kuva kemialla sekä sen opiskelua kohtaan.

Opetuksen tavoitteet

Kemian opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- osaa kemian keskeisimmät peruskäsitteet ja tietää kemian yhteyksiä jokapäiväisen elämän ilmiöihin sekä ihmisen ja luonnon hyvinvointiin
- osaa kokeellisen työskentelyn ja muun aktiivisen tiedonhankinnan avulla etsiä ja käsitellä tietoa elämän ja ympäristön kannalta tärkeistä kemiallisista ilmiöistä ja aineiden ominaisuuksista sekä arvioida tiedon luotettavuutta ja merkitystä
- osaa tehdä ilmiöitä koskevia kokeita ja oppii suunnittelemaan niitä sekä osaa ottaa huomioon työturvallisuusnäkökohdat
- osaa tulkita ja arvioida kokeellisesti tai muutoin hankkimaansa tietoa ja keskustella siitä sekä esittää sitä muille
- perehtyy tieto- ja viestintätekniikan mahdollisuuksiin tiedonhankinnan ja mallintamisen välineinä
- perehtyy nykyaikaiseen teknologiaan teollisuudessa ja ympäristötekniikassa
- osaa käyttää kemiallista tietoa kuluttajana terveyden ja kestäväen kehityksen edistämässä sekä osallistuttaessa luontoa, ympäristöä ja teknologiaa koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon
- saa kokemuksia, jotka herättävät ja syventävät kiinnostusta kemiaa ja sen opiskelua kohtaan.

Arviointi

Kemiassa arvioinnin kohteena on kemiallisen tiedon ymmärtäminen sekä soveltamisen taito. Arvioinnissa tulee lisäksi ottaa huomioon kokeellisen tiedonhankinnan ja -käsittelytaitojen kehittyminen, johon kuuluvat

- havaintojen tekeminen, mittausten ja kokeiden suunnittelu ja toteutus
- työvälineiden ja reagenssien turvallinen käyttö
- tulosten esittäminen sekä suullisesti että kirjallisesti
- tulosten tulkitseminen, mallintaminen ja arviointi
- johtopäätösten tekeminen ja soveltaminen.

Kemiassa arvioinnin menetelminä käytetään kurssikokeita, osallistumisaktiivisuuden seuranta, kokeellista työskentelyä, työselostuksia, projektitöitä, esitelmiä tai tutkielmia. Lisäksi opiskelijan käsitteellisten ja menetelmällisten tietojen ja taitojen kehittymistä seurataan jatkuvasti.

PAKOLLINEN KURSSI

1. Ihmisen ja elinympäristön kemia (KE 1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- saa kuvan kemiasta, sen mahdollisuuksista ja merkityksestä
- syventää aiemmin opittujen kemian perusteiden ymmärtämistä kurssilla käsiteltävien asioiden yhteydessä
- osaa orgaanisten yhdisteiden rakenteita, niiden ominaisuuksia ja reaktioita sekä ymmärtää niiden merkityksen ihmiselle ja elinympäristölle
- tuntee erilaisia seoksia sekä niihin liittyviä käsitteitä
- kehittää tietojen esittämisessä ja keskustelussa tarvittavia valmiuksia
- oppii kokeellisen työskentelyn, kriittisen tiedonhankinnan ja -käsittelyn taitoja
- osaa tutkia kokeellisesti orgaanisten yhdisteiden ominaisuuksia ja reaktioita, tuntee erotus- ja tunnistamismenetelmiä sekä osaa valmistaa liuoksia.

Keskeiset sisällöt

- orgaanisia yhdisteryhmiä kuten hiilivetyjä, orgaanisia happiyhdisteitä, orgaanisia typpiyhdisteitä sekä niiden ominaisuuksia ja sovelluksia

- orgaanisissa yhdisteissä esiintyvät sidokset sekä poolisuus
- erilaiset seokset, ainemäärä, pitoisuus
- orgaanisten yhdisteiden hapettumis- ja pelkistymisreaktioita sekä protoninsiirtoreaktioita

SYVENTÄVÄT KURSSIT

2. Kemian mikromaailma (KE 2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee aineen rakenteen ja ominaisuuksien välisiä yhteyksiä
- osaa käyttää aineen ominaisuuksien päättelyssä erilaisia kemian malleja, taulukoita ja järjestelmiä
- ymmärtää orgaanisten yhdisteiden rakenteita ja tuntee rakenteen määrittämisessä käytettäviä menetelmiä
- osaa tutkia kokeellisesti ja erilaisia malleja käyttäen aineiden rakenteeseen, ominaisuuksiin ja reaktioihin liittyviä ilmiöitä.

Keskeiset sisällöt

- alkuaineiden ominaisuudet ja jaksollinen järjestelmä
- elektroniverhon rakenne ja atomiorbitaalit
- hapetuslukujen määrittäminen ja yhdisteen kaava
- kemiallinen sidos, sidosenergia ja aineen ominaisuudet
- atomiorbitaalien hybridisoituminen ja orgaanisten yhdisteiden sidos- ja avaruusrakenne
- isomeria

3. Reaktiot ja energia (KE 3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää kemiallisen reaktion tapahtumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä niiden merkityksen elinympäristössä (teollisuus)
  - ymmärtää energian sitoutumisen ja vapautumisen kemiallisissa reaktioissa sekä niiden merkityksen yhteiskunnassa
  - osaa kirjoittaa reaktioyhtälöitä ja käsitellä reaktioita matemaattisesti
  - osaa tutkia kokeellisesti ja erilaisia malleja käyttäen reaktioihin, reaktionopeuteen ja -mekanismeihin liittyviä ilmiöitä.

Keskeiset sisällöt

- kemiallisen reaktion symbolinen ilmaisu
- epäorgaanisia ja orgaanisia reaktiotyyppejä, mekanismeja sekä sovelluksia
- stoikiometrisia laskuja, kaasujen yleinen tilanyhtälö
- energianmuutokset kemiallisessa reaktiossa
- reaktionopeus ja siihen vaikuttavat tekijät

4. Metallit ja materiaalit (KE 4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee teollisesti merkittäviä raaka-aineita sekä niiden jalostusprosesseja

- tuntee hapettimia ja pelkistimiä ja niiden käyttöä sekä osaa kirjoittaa hapettumis-pelkistymisreaktioita
- osaa sähkökemiallisten ilmiöiden periaatteet sekä niihin liittyviä kvantitatiivisia sovelluksia
- tuntee erilaisia materiaaleja, niiden koostumusta, ominaisuuksia ja valmistusmenetelmiä sekä kulutustavaroiden ympäristövaikutusten arviointiin käytettäviä menetelmiä
- osaa tutkia kokeellisesti ja malleja käyttäen metalleihin ja sähkökemian liittyviä ilmiöitä.

Keskeiset sisällöt

- sähkökemiallinen jännitesarja, normaalipotentiali, kemiallinen pari ja elektrolyysi
- hapettumis-pelkistymisreaktiot
- metallit ja epämetallit sekä niiden happi- ja vety-yhdisteet
- bio- ja synteettiset polymeerit, komposiitit

5. Reaktiot ja tasapaino (KE 5)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää reaktion tasapainotilan muodostumisen ja niihin liittyviä laskennallisia tasapainosovelluksia
- ymmärtää tasapainon merkityksen ja tutustuu tasapainoon teollisuuden prosesseissa ja luonnon ilmiöissä
- osaa tutkia kokeellisesti ja malleja käyttäen kemialliseen tasapainoon liittyviä ilmiöitä.

Keskeiset sisällöt

- reaktiotasapaino
- happo-emästasapaino, vahvat ja heikot protolyytit, puskuriliuokset ja niiden merkitys
- liukoisuus ja liukoisuustasapaino
- tasapainoon liittyvät graafiset esitykset

5.11 USKONTO

Uskonnonopetuksen keskeinen tehtävä on perehdyttää opiskelija omaan uskontoonsa, sen kulttuuri-perintöön sekä uskonnosta nousevaan elämäntutkimukselliseen ja eettiseen ajatteluun. Muihin uskontoihin tutustutaan niiden omista lähtökohdista käsin. Uskonnonopetuksessa uskontoa tarkastellaan laajasti osana kulttuuria ja yhteiskuntaa sekä yhteisön ja yksilön elämää.

Uskonnonopetus on erilaisia näkemyksiä huomioon ottavaa ja yksilöllistä vakaumusta kunnioittavaa. Oppiaineen opetuksessa hyödynnetään viimeaikaista teologista ja uskontotieteellistä tutkimusta. Koska uskonto on osa kulttuuria ja yhteiskuntaa, uskonnonopetuksella on luontaiset yhteydet myös humanistis-yhteiskunnallisiin tieteisiin ja taideaineisiin.

Uskonnonopetuksessa luodaan edellytykset ymmärtää uskontoja ja soveltaa tätä tietoa oman maailmantutkimuksen, kulttuurin ja yhteiskunnan jäsentämisessä sekä kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa. Opetuksessa käytetään hyväksi uskontojen omia lähteitä, tutkimusta ja eri medioiden välittämää ajankohtaista materiaalia. Opetuksessa painottuvat aktivoivat työtavat, joiden avulla uskonnon sisältöjä liitetään opiskelijoiden kokemusmaailmaan ja autetaan heitä prosessoimaan ja sisäistämään kurssien sisältöjä ja kasvamaan asetettujen tavoitteiden suuntaan.

Opetuksen tavoitteet

Uskonnon opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- hallitsee uskontoihin liittyvää kulttuurista lukutaitoa niin, että hän ymmärtää uskonnon merkityksen ja vaikutuksen niin yksityisen ihmisen ja yhteisön elämässä kuin yhteiskunnassa ja kulttuurissakin
- hallitsee käsitteitä, tietoa ja taitoa, joiden avulla hän osaa pohtia ja analysoida erilaisia uskontoihin liittyviä kysymyksiä
- kykenee rakentamaan, jäsentämään ja arvioimaan omaa maailmankatsomustaan ja kulttuuri-identiteettiään sekä arvostaa oman kulttuurinsa ja muiden kulttuurien uskonnollista perinnettä
- kunnioittaa ihmisiä, joilla on erilainen vakaumus ja pystyy elämään ja toimimaan eri kulttuureista tulevien ja eri tavoin ajattelevien ja uskovien ihmisten kanssa monikulttuurisessa yhteiskunnassa ja maailmassa
- ymmärtää henkilökohtaisen vastuun merkityksen sekä tiedostaa erilaisten eettisten ratkaisujen taustalla vaikuttavat arvot ja niiden merkityksen
- hallitsee uskonnollisiin ja moraalisiin kysymyksiin liittyviä keskustelu- ja ajattelutaitoja sekä uskontoihin liittyvän tiedon itsenäistä hankintaa ja kriittistä arviointia.

Arviointi

Uskonnon opetuksessa arviointi kohdistuu katsomuksellisten ajattelutaitojen hallintaan, joka tarkoittaa kykyä yhdistellä, eritellä ja arvioida uskontoja, uskonnon ja kulttuurin sekä uskonnon ja yhteiskunnan vuorovaikutusta. Opetuksessa opiskelijoita ohjataan arvioimaan asetettujen ja omien tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnissa otetaan huomioon opiskelijan työn määrä ja laatu sekä opiskelijoiden yksilölliset taidot. Arvioinnin tulee kannustaa opiskelijoita oman työskentelynsä suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Pääsääntöisesti arviointiin kuuluu kirjallinen koe, opintojen edistymisen jatkuva huomiointi (tuntiosaaminen ja -aktiivisuus). Arviointiperusteissa korostuu pääasiassa tiedollinen osaaminen sekä jossain määrin kyky itsenäiseen, kriittiseen, mutta samalla erilaisia näkemyksiä kunnioittavaan ajatteluun. Kurssit arvostellaan numeroin 4 – 10.

Arvioinnin korostuksista voidaan päättää yhdessä opiskelijoiden kanssa jokaisen kurssin alussa.

Arvioinnissa voidaan ottaa huomioon koe, tunnilla osoitetut tiedot ja taidot, esim. uskontoon liittyvien ilmiöiden analysointikyky sekä erilaiset suulliset ja kirjalliset työt kuten oppimispäiväkirja, alustukset ja esseet.

5.11.1 Evankelis-luterilainen uskonto

Aihekokonaisuudet

Aihekokonaisuudet näkyvät seuraavasti:

Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys ovat esillä käsiteltäessä sosiaalietiikan kysymyksiä. Pohditaan keinoja paremman ja oikeudenmukaisemman yhteiskunnan rakentamiseksi. Käsitellään esimerkiksi kansalaistottelemattomuuden oikeutusta ja ihmisoikeuksia. Tuodaan esiin yrittäjyyden eettisiä ulottuvuuksia ja vastuullista kuluttamista. (UE3)

Hyvinvointi ja turvallisuus ovat sekä yksilö- että sosiaalietiikkaan liittyviä kysymyksiä. Niitä käsiteltäessä korostuvat terveydenhuollon ja lääketieteen etiikka. Pohditaan, millainen elämä on tavoiteltavaa ja mikä on epätäydellisen elämän arvo. (UE3)

Kestävä kehitys liittyy erityisesti etiikan ja maailmanuskontojen opetukseen. Etsitään uskontojen opeista perusteluita kestävä kehityksen mukaiselle elämälle. Pohditaan globaalin etiikan mahdollisuuksia ja ongelmia. (UE3, UE4)

Kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus ovat olennainen osa koko uskonnon opetusta. Eriyisesti pohditaan uskonnon merkitystä ja vaikutuksia eri kulttuureissa ja analysoidaan kristinuskon ja suomalaisen kulttuurin suhdetta. (UE1, UE2, UE3, UE4, UE5)

Teknologia ja yhteiskunta -aihekokonaisuuteen liittyvät tieteen ja teknologian eettiset kysymykset. Käsitellään esimerkiksi teknologian arvoja, uhkia ja mahdollisuuksia. Pohditaan tieteellisen ja uskonnollisen maailmankatsomuksen suhdetta nyt ja historiassa. (UE1, UE2, UE3)

Viestintä- ja mediaosaaminen, erityisesti tulkinnan ja eettisen arvioinnin näkökulmasta, on keskeistä uskonnonopetuksessa. Tunneilla käytetään erilaisia medioita ja tarkastellaan niitä kriittisesti. (UE1, UE2, UE3, UE4, UE5)

PAKOLLISET KURSSIT

1. Uskonto ja maailmankatsomus (UE1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tietää, millainen ilmiö uskonto on, ja tuntee Raamatun ominaislaadun pyhän kirjallisuuden edustajana
- ymmärtää uskonnon yleismaailmallisen luonteen, uskonnoissa ilmenevät kysymyksenasettelut ja uskonnon nivoutumisen kulttuuriin ja yhteiskuntaan
- saa aineksia ja käsitteellisiä välineitä oman maailmankatsomuksensa jäsentämiseen
- tuntee Raamatun vaikutuksen länsimaisessa kulttuurissa ja Raamatun tutkimuksen osana uskonnon tutkimusta
- oppii pyhyden ymmärtämisen avulla kunnioittamaan ihmisiä, joilla on erilainen vakaumus.

Keskeiset sisällöt

- uskonnon määrittely ja ulottuvuudet
- uskonnon tutkiminen teologian ja uskontotieteen näkökulmista
- uskonnon ydinkysymykset: kärsimys, kuolema, pelastus, elämän tarkoitus
- uskonnon ja kulttuurin suhde, uskonnolliset yhteisöt, riitit, yksilön uskonnollinen kokemus
- Raamattu pyhänä kirjallisuutena
- yleispiirteet Raamatun synnystä, sisällöstä ja tieteellisestä tutkimisesta
- Raamatun tulkinta: fundamentalistinen, pelastushistoriallinen, eksistentiaalinen, yhteiskunnallinen
- Raamatun vaikutukset maailmankuvaan ja kulttuuriin

2. Kristikunnan vaiheita (UE2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää, miten kristillinen kirkko on muotoutunut, levinnyt ja vaikuttanut ympäristöönsä eri aikoina ja miten se on ollut vuorovaikutuksessa aikansa kulttuurin ja yhteiskunnan kanssa
- tuntee kirkon opin rakentumisen, jumalanpalveluselämän ja taiteen vuorovaikutuksen, sekä kirkon poliittisen ja sosiaalisen merkityksen historian eri vaiheissa
- ymmärtää, miten kristinusko vaikuttaa erilaisina kirkkokuntina eri puolilla maailmaa
- osaa analysoida erilaisten kristillisten perinteiden ilmenemistä nykyajassa ja ymmärtää näihin sisältyvän yhteisen, ekumeenisen perustan.

Keskeiset sisällöt

- kristillisen kirkon synty: juutalaisuuden ja hellenismien vaikutus
- alkukirkko: kirkon ja valtion suhde, jumalanpalveluselämä, kirkkovoosi, viran kehitys, oppi, luostarit
- idän ja lännen kirkon ero
- lännen kirkko keskiajalla: paavius, kirkollinen kulttuuri, oppi
- idän kirkko: kehitys, oppi ja elämä
- reformaatio Saksassa, Sveitsissä ja Englannissa
- puhdasoppisuus, pietismi ja valistus
- katolisuus uudella ajalla, protestanttiset liikkeet
- kirkkojen ja uskontojen välinen vuoropuhelu, ekumenia
- nykyinen kristikunta ja kirkkojen rooli nykyajan maailmassa, kirkon ja valtion suhde, uskonnonvapaus

3. Ihmisen elämä ja etiikka (UE3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- hallitsee eettisen kysymyksenasettelun ja ymmärtää elämänkysymysten ja eettisen pohdinnan merkityksen
- saa käsitteellisiä välineitä eettisten kysymysten tarkasteluun
- ymmärtää tekevänsä päivittäin moraalisia valintoja ja tietää olevansa vastuussa ratkaisuksistaan
- saa perustiedot ihmisen elämänkysymyksistä ja ajankohtaisista etiikan aiheista ja osaa kytkeä ne uskonnon kannalta keskeisiin kysymyksenasetteluihin
- ymmärtää Raamatun yhteyden elämänkysymyksiin ja etiikkaan
- ymmärtää kristinuskon ja etiikan yhteyden, erityisesti luterilaisen etiikan keskeisen sisällön ja kirkkojen eettisten kannanottojen taustalla olevia teologisia perusteita.

Keskeiset sisällöt

- kristillinen käsitys Jumalasta, ihmisestä, luonnosta ja pelastumisesta
- ihmisen tärkeät elämänkysymykset Raamatussa ja kristinuskossa: elämän tarkoitus, kärsimys, kuolema
- etiikan peruskäsitteet: arvo, normi, hyvä ja paha
- normatiivisen etiikan teoriat: hyve-, velvollisuus- ja seurausetiikka
- kristillinen etiikka: lähtökohdat, erityisesti luterilainen etiikka
- yksilöeettisiä kysymyksiä: esim. elämän alun ja lopun kysymyksiä, ihmissuhteet, seksuaalietiikka, terveys, työ
- yhteiskuntaeettisiä kysymyksiä: esim. ympäristö, oikeudenmukainen yhteiskunta, yritysetiikka, median etiikka, tieteen ja tekniikan etiikka

SYVENTÄVÄT KURSSIT

4. Uskontojen maailmat (UE4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee maailmanuskontojen ominaispiirteet
- ymmärtää uskontoihin liittyvän sisäisen monimuotoisuuden ja niiden vaikutuksen ajatteluun, kulttuuriin ja yhteiskuntaan
- ymmärtää eri uskonnoissa ilmenevien ihmiselämän peruskysymysten samankaltaisuuden ja oppii arvostamaan muiden kulttuurien uskonnollista ja eettistä perinnettä.

Keskeiset sisällöt

Kurssilla käsitellään hindulaisuutta, buddhalaisuutta, Kiinan ja Japanin uskontoja, juutalaisuutta ja islamia alla olevien teemojen näkökulmasta. Lisäksi tarkastellaan luonnonkansojen uskontojen yhteisiä piirteitä.

- uskontojen levinneisyys ja kannattajamäärät
- uskontojen pyhät kirjat ja oppi
- uskontojen eettiset ohjeet
- uskontojen kultit ja rituaalit
- uskontojen suuntaukset
- uskonnot ja yhteiskunta

5. Mihin suomalainen uskoo? (UE5)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee uskonnon ilmenemismuodot Suomessa muinaissuomalaisesta uskonnosta nykypäivän uskonnollisuuteen

- ymmärtää Suomen uskonnollisista ja maailmankatsomuksellisista kysymyksistä käytyä keskustelua ja siihen liittyviä taustatekijöitä
- osaa jäsentää Suomen uskonnollisia liikkeitä niiden toiminnan ja opillisten korostusten näkökulmasta.

Keskeiset sisällöt

- muinaissuomalainen uskonto: maailmankuva, riitit ja uskomusolennot, samanismi
- Kristinuskon tulo Suomeen, katolinen keskiaika, reformaatio, puhtasoppisuus, pietismi ja valistus, herätysliikkeiden synty, uskonnonvapaus
- luterilainen kirkko: hallinto, toiminta, herätysliikkeet, ajankohtaiset kysymykset
- muut kristilliset kirkot: ortodoksinen ja katolinen kirkko sekä vapaat suunnat
- kristillisperäiset ja ei-kristilliset yhteisöt Suomessa: esim. MAP-kirkko, Jehovan todistajat, islam, juutalaisuus ja Krishna-liike.
- kristinuskon vaikutus suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan: moraalit, taiteenlajit, suomalainen uskonnollisuus tutkimuksissa

Käytettävä oppimateriaali, työvälineet ja työtavat:

Opiskelija käyttää opettajan määräämää oppikirjaa ja tallentaa vihkoon keskeisimmät opittavat asiat. Opiskeltaessa käytetään video- tai muuta AV-materiaalia sekä internetiä. Työtavat määräytyvät opiskeltavan asian mukaan, esim. opettajan esitys, opetuskeskustelu, yksilö-, pari- tai ryhmätyöskentely, alustus, tutkielma, essee tai vierailijat.

Kurssien suoritusjärjestys:

Kurssit suoritetaan pääsääntöisesti numerojärjestyksessä ja ehdottomasti 1. kurssin tulee olla suoritettuna ennen muita kursseja. Kuitenkin opettajan kanssa sovittaessa syventävät kurssit voidaan suorittaa muussa järjestyksessä.

5.13 FILOSOFIA

Opetuksen yleisestä luonteesta

Filosofia käsittelee todellisuutta, sen hahmottamista ja ihmisen toimintaa maailmassa. Oppiaine tukee yksilön kehitystä ja ajattelutaitoa. Filosofia osoittaa, mitä merkitystä erilaisilla tiedoilla ja taidoilla on yksilölle ja yhteiskunnalle. Opetus pyrkii kannustamaan opiskelijaa omaehtoiseen ajatteluun ja uusien näkökulmien havaitsemiseen.

Opetuksen tavoitteet

Filosofian opetuksen tavoitteena on, että opiskelija tuntee filosofian historiaa ja nykysuuntauksia. Varsinkin syventävien kurssien muoto on opetuskeskustelu, jossa otetaan esille filosofisia ongelmia ja niiden erilaisia ratkaisuja.

Arviointi

Filosofiassa arvioidaan käsitteiden ja teorioiden omaksumista sekä kykyä ilmaista itseä filosofisesti: kriittisesti, johdonmukaisesti, ristiriidattomasti ja järjestelmällisesti.

PAKOLLINEN KURSSI

1. Johdatus filosofiseen ajatteluun (FI 1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- hahmottaa filosofisia ongelmia ja niiden erilaisia ratkaisuja
- tunnistaa erilaisia filosofisia, tieteellisiä ja arkisia käsityksiä todellisuudesta

- osaa perustella erilaisia väitteitä oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta

Keskeiset sisällöt

- filosofisten kysymysten luonne ja niiden suhde käytäntöön, tieteeseen ja uskontoon
- todellisuuden luonne, filosofiset peruskäsitteet: hengen ja aineen suhde, vapaus ja välttämättömyys
- tieto, totuus ja perustelu, käsitteet ja kokemus
- yksilön ja yhteiskunnan suhde, oikeudenmukaisuus ja vapaus
- hyvän ja oikean käsitteet, moraaliset arvot ja todellisuus, kauneus, onnellisuus ja oikeudenmukaisuus

SYVENTÄVÄT KURSSIT

2.Filosofinen etiikka (FI 2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- perehtyy filosofisen etiikan tärkeimpiin ongelmiin, käsitteisiin ja teorioihin
- osaa arvioida elämää moraalisisista näkökulmista ja perustella arvioitaan eettisesti
- kykenee jäsentämään omia moraalisia ratkaisujaan filosofisen etiikan avulla.
- oppii kriittisyyttä ja suvaitsevaisuutta

Keskeiset sisällöt

- moraalit ja sitä pohtiva soveltava ja normatiivinen etiikka sekä metaetiikka
- moraalisia arvoja ja normeja koskevien vakaumusten erilaiset perusteet, moraalin suhde oikeuteen ja uskontoon, järki ja tunne moraalisisissa vakaumuksissa
- moraalin objektiivisuus ja subjektiivisuus
- hyve-, seuraus- ja velvollisuusetiikan perusteet
- filosofinen etiikka ja kysymys hyvästä elämästä

3.Tiedon ja todellisuuden filosofia (FI 3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- hahmottaa, mitä tieto ja tietäminen ovat filosofiassa, tieteessä ja arkielämässä
- osaa hahmottaa, mitä käsityksiä todellisuudesta on filosofiassa, tieteessä ja erilaisissa maailmankatsomuksissa
- oppii erittelemään ja arvioimaan kriittisesti tietoon liittyviä uskomuksia ja väitteitä
- oppii hahmottamaan tieteellisen tutkimuksen luonnetta

Keskeiset sisällöt

- metafysiikan luonne ja peruskäsitteet
- totuuden luonne ja totuusteoriat
- tieto
- tietäminen, ymmärtäminen ja tulkinta, tietäminen luonnontieteissä ja ihmistieteissä
- tieteellisen tutkimuksen luonne ja sen metodologisia peruskäsitteitä
- argumentointi ja päättelyn perusteita

4. Yhteiskuntafilosofia (FI 4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- perehtyy yhteiskuntafilosofian keskeisiin käsitteisiin ja suuntauksiin

- oppii hahmottamaan yhteiskunnan luonnetta ja sen keskeisten instituutioidentoimintaa
- osaa arvioida yhteiskuntajärjestyksen oikeutusta
- ymmärtää yhteiskunnan ja yksilön suhdetta sekä yhteiskunnallista ja poliittista toimintaa

Keskeiset sisällöt

- yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus
  - yksilön oikeudet ja velvollisuudet, rikos ja rangaistus
  - yhteiskuntajärjestyksen, vallan ja omistamisen oikeuttaminen: yhteiskuntasopimusteoriat, anarkismi ja utopiat
  - konservatismi, liberalismi ja sosialismi
  - sukupuoli, identiteetti, toiseus, vieraus ja monikulttuurisuus

5.14 HISTORIA

Aineen kuvaus

Lukion historian opetus luo opiskelijalle edellytyksiä ymmärtää eri aikakausien luonnetta, oman aikansa ongelmia ja muutosprosesseja sekä auttaa häntä hahmottamaan kansainvälistä maailmaa. Historia on yksilöllistä, kansallista ja eurooppalaista identiteettiä luova oppiaine.

Opetuksen lähtökohtana on historian luonne tieteenalana ja sen tiedon muodostumisen perusteet. Sen vuoksi huomiota kiinnitetään tietojen kriittiseen pohdintaan ja tulkintaan sekä pyritään ottamaan huomioon ilmiöiden moniperspektiivisyys.

Historian keskeisiä käsitteitä ovat aika, muutos ja jatkuvuus sekä syy-yhteydet. Muutoksen analyysia korostavana oppiaineena historia luo mahdollisuuksia käsitellä tulevaisuutta ja arvioida tulevaisuuteen liittyviä mahdollisuuksia.

Historian opetuksessa korostetaan ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta sekä inhimillisen kulttuurin laaja-alaisuutta, kulttuurien erilaisuuden ymmärtämistä ja kansainvälisen yhteistyön merkitystä. Oman maan menneisyyttä tarkastellaan maailmanhistorian taustaa vasten.

Kurssit:

- HI1 Ihminen, ympäristö ja kulttuuri
- HI2 Eurooppalainen ihminen
- HI3 Kansainväliset suhteet
- HI4 Suomen historian käännekohtia
- HI5 Suomen vaiheet esihistoriasta autonomian aikaan
- HI6 Kulttuurien kohtaaminen

PAKOLLISET KURSSIT

Ihminen, ympäristö ja kulttuuri (HI 1)

pakollinen

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää ihmisen ja luonnon välisen riippuvuussuhteen osana kestävästä kehityksestä
- ymmärtää, miten ihminen käyttää luonnonvaroja toimeentulon lähteenä ja
- miten se vaikuttaa ympäristöön ja yhteiskuntarakenteeseen
- tuntee tuotantotalouden kehityslinjat ja vaikutukset elämäntapaan
- tietää väestönkasvun pääpiirteet ja siihen vaikuttavat tekijät.

Sisällöt:

- esihistoria - pyyntikulttuurin aika
- ihmisen kehitysvaiheet
- keräilijöiden ja metsästäjien elämäntapa
- maanviljely ja sen aiheuttamat muutokset
- työnjako ja kulttuurin synty
- suurten jokilaaksojen kulttuurit
- Välimeren talousalue antiikin aikana
- Kreikan talouselämä
- Rooma: miljoonakaupunki ja imperiumi
- orjuus ja antiikin ajan tekniikka
- keskiajan talous- ja yhteiskuntajärjestelmä
- feodaaliyhteiskunta
- keskiajan väestö, kauppa ja kaupunki
- Löytöretket
- löytöretkien edellytykset ja seuraukset
- maailmantalouden syntyminen
- teollistuva maailma
- tekniset innovaatiot ja koneteollisuuden alkuvaiheet
- muutokset sukupuolten työnjaossa
- yhteiskunnalliset muutokset ja ympäristövaikutukset
- muutokset kaupunkirakenteessa
- globaali kulutusyhteiskunta
- raaka-aineiden ja markkinoiden jakaminen
- massatuotanto ja kulutusyhteiskunta
- sosialistinen suunnitelmatalous
- kolmannen maailman muotoutuminen
- kasvun rajat ja uudet haasteet

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

Eurooppalainen ihminen (HI 2)

pakollinen

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää, mistä eurooppalaisuus rakentuu tutustumalla sen keskeiseen kulttuuriperintöön
- ymmärtää tieteen saavutusten merkityksen ihmisen maailmankuvan muokkaajana
- osaa analysoida kulttuuri-ilmiöitä aikakautensa ilmentäjänä
- tuntee yhteiskunnallisen kehityksen taustalla vaikuttavia aatehistoriallisia virtauksia
- tuntee eri aikakausien elämäntapoja ja maailmankuvaa.

Sisällöt

- antiikin aika
- demokratian synty
- antiikin kulttuuri
- keskiajan yhtenäiskulttuuri
- keskiajan ihmisen maailmankuva ja tapakulttuuri
- uskonnon merkitys kulttuurissa
- uuden ajan murros
- renessanssi ja tiedon vallankumous
- uskonpuhdistus
- barokki itsevaltiuden ja vastauskonpuhdistuksen ilmentäjänä
- luonnontieteellisen maailmankuvan synty
- Valtituksen aikakausi

- valistusfilosofia ja sen vaikutukset yhteiskuntaan ja taiteeseen
- Yhdysvaltain itsenäistymisen ja Ranskan suuren vallankumouksen
- aatteellinen perintö
- aatteiden vuosisata
- keskeiset aatesuuntaukset ja taidevirtaukset
- tiede uskonnon haastajana
- porvariston vuosisata
- nykyaika
- kulttuurin pirstoutuminen
- populaarikulttuuri massavihteeksi

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

Kansainväliset suhteet (HI 3)

pakollinen

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee kansainvälisen politiikan pääpiirteet ja teoriaa
- ymmärtää kansainvälisten yhteistyörakennelmien sekä vastakkainasettelujen perusteita
- ymmärtää aatteiden ja taloudellisten eturistiriitojen vaikutuksen kansainvälisten suhteiden historiassa.

Sisällöt

- suurvaltojen ylivalta-yritykset
- kansainvälisen politiikan peruskäsitteet
- imperialismin teoria ja käytännöt
- ensimmäinen maailmansota ja sen vaikutukset kansainväliseen politiikkaan
- maailmansotien välinen aika ja toinen maailmansota
- eurooppalaiset ääri liikkeet, demokratian kriisi ja kansanvainot
- toinen maailmansota seurausilmiöineen
- kylmä sota
- kylmän sodan teorit: Yhdysvallat ja Neuvostoliitto kaksinaapaisen maailman johtajina
- kylmän sodan ideologiset, taloudelliset ja sotilaalliset rintamat
- kylmän sodan kriisien luonne
- Saksa kylmän sodan näyttämönä
- Kiinan rooli kansainvälisessä politiikassa
- uusi epävarmuuden aika
- Neuvostoliiton hajoaminen ja kaksinaapaisuuden purkautuminen
- kansainväliset rauhanpyrkimykset
- kolmas maailma osana kansainvälistä politiikkaa
- Lähi-idän ongelmakenttä
- Yhdysvaltain aseman muutos kansainvälisessä politiikassa
- uudet kansainväliset rakenteet

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

Suomen historian käännekohtia (HI 4)

pakollinen

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee keskeiset yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset
- osaa suhteuttaa Suomen valtiollisen kehityksen yleiseurooppalaiseen ja maailmanpoliittiseen taustaan
- ymmärtää talouden, yhteiskunnan, kulttuurielämän sekä aatteellisen ja valtiollisen elämän ilmiöiden keskinäisen riippuvuuden.

Sisällöt

- Ruotsin ajan perintö
- vallanvaihdos
- Suomen liittäminen Venäjään
- autonomian synty
- suomalaisuuden synty ja kansallinen herääminen
- aatteellinen ydin ja keskeiset vaikuttajat
- yhteiskunnallinen ja taloudellinen murros
- elinkeinorakenteen muuttuminen ja Suomen teollistuminen
- sääty-yhteiskunnan hajoaminen ja kansalaisyhteiskunnan synty
- sortokaudet ja kansanvallan synty
- Suomen itsenäistymisprosessi
- Suomen itsenäistyminen
- sisällissota
- hallitusmuoto
- kahtiajaosta eheytymiseen
- oikeistoradikalismien nousu
- elintason nousu
- kulttuurista kulutustavaraa
- toinen maailmansota jälkiseurauksineen
- sodat ja jälleenrakentaminen
- ulkopolitiikan muutos
- hyvinvointivaltion rakentaminen
- rakennemuutos
- 1960- ja 1970-lukujen kulttuurinen ja yhteiskunnallinen muutos
- Suomen uusi kansainvälinen asema
- kytkeytyminen kansainväliseen talouteen kulttuurisesti, taloudellisesti ja poliittisesti
- suomalaisten tulevaisuus osana globaalia järjestelmää

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Suomen vaiheet esihistoriasta autonomian aikaan (HI 5), syventävä

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee maamme historialliset kehityslinjat ja niiden yhteydet Itämeren alueeseen
- tuntee Suomen väestö-, sosiaali- ja taloushistoriallisen kehityksen.
- ymmärtää suomalaisen sivistyksen yhteydet länsimaiseen kulttuuriin
- oppii arvostamaan suomalaista kulttuuriperintöä
- oppii yhdistämään historialliset kehityslinjat oman kotiseutunsa historiaan ja näkee kehityksen myös yksittäisen ihmisen kannalta.

Sisällöt

- esihistoria
- esihistoria ja tulkinnat suomalaisten ja saamelaisten alkuperästä
- asutus, elinehdot, uskonnot ja uskomukset sekä ulkoiset yhteydet
- Suomen liittyminen länsieurooppalaiseen kulttuuriyhteisöön keskiajalla
- Suomi idän ja lännen välimaastossa
- sääty-yhteiskunnan synty
- asutus, elinkeinot, uskonnolliset ja poliittiset muutokset
- uuden ajan uudet tuulet
- uskonpuhdistus ja keskusvallan voimistuminen
- Suurvaltakausi
- suurvaltakauden vaikutukset Suomessa
- talous, väestö, koulutus
- vapauden ja hyödyn aika
- kulttuurillinen ja taloudellinen kehitys
- kustavilaiset uudistukset
- kansallisen tietoisuuden ensi askeleet

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

Kulttuurien kohtaaminen (HI 6)

syventävä

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee kulttuurin peruskäsitteitä ja oppii ymmärtämään omasta kulttuuristaan poikkeavan kulttuurin arvomaailmaa ja elämäntapaa
- ymmärtää henkisen kulttuurin, yhteiskuntarakenteen, talouselämän luonnonolosuhteiden keskinäisen riippuvuuden
- tuntee tarkasteltavan kulttuurin historiallisen kehityksen sekä sen vuorovaikutuksen muiden kulttuurien kanssa
- oppii analysoimaan kulttuurin erilaisia ilmenemismuotoja esimerkiksi taiteissa, uskonnossa ja sosiaalisissa rakenteissa
- osaa ottaa huomioon kulttuuritaustojen erilaisuuden vuorovaikutustilanteissa.

Sisällöt

Tarkasteltavaksi kulttuurialueeksi valitaan yksi tai useampi seuraavista:

- Afrikka
- arktiset kulttuurit
- Australian ja Oseanian alkuperäiskulttuurit
- Intia
- Islamin maailma
- Japani
- Kiina
- Korea
- Latinalainen Amerikka
- Pohjois-Amerikan alkuperäiskulttuurit

Arviointi

Kurssi arvioidaan numeroin 4-10.

5.15 YHTEISKUNTAOPPI

Aineen kuvaus

Yhteiskuntaopin opetus syventää opiskelijoiden käsitystä ympäröivästä yhteiskunnasta.

Yhteiskunnan rakennetta ja keskeisiä ilmiöitä, valtaa, taloutta ja vaikuttamista tarkastellaan suomalaisen yhteiskunnan, Euroopan ja maailman näkökulmasta.

Yhteiskuntaoppi rakentuu yhteiskuntatieteen ja taloustieteen sekä oikeustieteen sisällöistä.

Opetus pohjaa yhteiskuntaeettisiin arvoihin, oikeudenmukaisuuteen, tasa-arvoon, sosiaaliseen vastuuseen, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, työn ja yrittäjyyden arvostukseen sekä aktiiviseen kansalaisuuteen.

Kurssit:

YH1 Yhteiskuntatieto

YH2 Taloustieto

YH3 Kansalaisen lakitieto

YH4 Eurooppalaisuus ja Euroopan unioni

PAKOLLINEN KURSSI

Yhteiskuntatieto (YH 1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää suomalaisen yhteiskunnan perusrakenteet
- tuntee kansalaisen perusoikeudet, vaikuttamiskeinot ja -mahdollisuudet
- omaksuu tasapainoisen ja analyyttisen näkökulman yhteiskuntaan
- tuntee hyvinvointiyhteiskunnan perusteet.

Sisällöt

- suomalaisen yhteiskunnan kehitys
- Suomen väestörakenne
- hyvinvointivaltion rakentuminen
- hyvinvointivaltion mahdollisuudet
- valta
- valta käsitteenä ja vallankäytön muodot
- poliittiset järjestelmät
- vaikuttaminen
- demokratia ja kansalaisyhteiskunta
- globaali vaikuttaminen
- vaikuttamisen haasteet
- oikeusvaltio ja turvallisuusjärjestelmät
- perusoikeudet
- tuomio- ja järjestysvalta
- turvallisuuspolitiikka ja vaihtuvat uhkakuvat
- sosiaalipolitiikka
- tarkoitus, tehtävä ja muodot

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Yhteiskuntatieto (YH 2) Taloustieto

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tutustuu kansantalouden keskeisiin perusteisiin, käsitteisiin ja teorioihin
- tutustuu Suomen ja kansainvälisen talouselämän nykytilaan ja tulevaisuuden näkymiin
- saa taitoja tehdä jokapäiväisiä taloudellisia päätöksiä ja tarkastelee taloudellisia kysymyksiä myös eettiseltä kannalta
- tuntee työnteon ja yrittäjyyden merkityksen kansantaloudelle.

Sisällöt

- suomalaisten elinkeinot
- alkutuotanto
- teknologia ja teollistuminen
- palveluyhteiskunta
- taloudellinen toiminta ja yritykset
- talouden peruskäsitteet
- kysyntä, tarjonta ja tasapaino markkinatalouden perusteina
- kilpailu ja sen muodot
- yritystoiminta ja kuluttaja
- talouselämän vaihtelut ja häiriöt
- taloudellinen kasvu
- keynesiläisyys ja monetarismi talouden häiriöiden vaihtoehtoisina ratkaisumalleina
- rahapolitiikka ja rahoitusmarkkinat
- markkinoiden vapautuminen
- rahoitusmarkkinoiden rakenne
- rahapolitiikka ja korko
- julkinen talous ja talouspolitiikka
- verotus ja finanssipolitiikka
- politiikka ja markkinavoimat
- tulopolitiikka
- Suomi kansainvälisessä kaupassa
- kansainvälistyvä talous ja Suomi
- globalisaation vaikutuksia
- Suomen talouden tulevaisuudennäkymät
- uhkatekijät, mahdollisuudet ja kasvun rajat

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

Yhteiskuntatieto (YH 3), Kansalaisen lakitieto

syventävä

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii perustiedot Suomen oikeusjärjestyksestä ja sen keskeisistä periaatteista
- saa perustiedot Suomen tuomioistuinalaitoksesta ja kansalaisen kannalta merkittävistä kansainvälisistä tuomioistuimista
- oppii hoitamaan itse tavanomaisimmat oikeusasiat
- tuntee oikeutensa, etunsa ja velvollisuutensa kansalaisena, työntekijänä ja kuluttajana
- kykenee löytämään ja oppii käyttämään keskeisiä oikeudellisen tiedon lähteitä
- haluaa toimia oikein ja lainmukaisesti

Sisällöt

- lakitiedon perusteet
- Suomen oikeushistoria
- oikeusjärjestys ja oikeusjärjestelmä
- peruskäsitteet
- oikeudellisen tiedon hankkiminen
- kansalaisen yleisimmät oikeustoimet
- perheoikeus
- työoikeus
- kuluttajansuoja
- velka, takaus ja maksukyvyttömyys
- asuminen
- muutoksenhaku viranomaisten päätöksiin
- rikos- ja prosessioikeus
- oikeudenkäynti ja sen vaihtoehdot
- rangaistukset
- kansainvälinen oikeus ja siihen vetoaminen

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

Yhteiskuntatieto (YH 4), Eurooppalaisuus ja Euroopan unioni syventävä

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- saa monipuolista ja syventävää tietoa Euroopan unionista ja sen toiminnasta
- oppii toimimaan Euroopan unionin kansalaisena
- tuntee Euroopan yhdentymisen tarjoamia etuja ja haittoja, mahdollisuuksia ja uhkia
- osaa hankkia Euroopan unionia ja kansalaisia koskevaa vertailevaa tietoa
- ymmärtää Euroopan yhdentymisen vaikutuksen oman elämänsä ja Suomen poliittisen järjestelmän kannalta.

Sisällöt

- eurooppalainen identiteetti
- yhteiset eurooppalaiset arvot
- Euroopan unionin kansalaisuus
- vaikuttaminen ja vallankäyttö Euroopan unionissa
- Euroopan unionin päätöksentekojärjestelmä
- suomalaiset Euroopan unionin päätöksentekojärjestelmässä
- erilaiset jäsenet
- Euroopan unionin alueelliset vaikutukset
- nuorten opiskelu ja työnteko EU:ssa
- alueittain unioni kansalaisen näkökulmasta
- Euroopan unionin haasteet
- EU:n laajeneminen
- yhteinen turvallisuuspolitiikka
- EU ja globaalit järjestelmät

Arviointi

Kurssi arvostellaan numeroin 4-10

5.16 PSYKOLOGIA

Valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaisesti ihmisen toimintaa tutkivana tieteenä psykologia antaa opiskelijalle valmiuksia havainnoida ja ymmärtää monipuolisesti ihmistä ja hänen toimintaansa vaikuttavia tekijöitä. Psykologisen tiedon ja käsitteiden avulla opiskelija voi omakohtaisesti tunnistaa, tiedostaa ja käsitellä psyykkisiä ilmiöitä. Psykologian tiedot ja taidot tukevat itsetuntemusta, itsensä kehittämistä ja psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämistä. Psykologian yhtäältä empiirinen ja toisaalta pohdiskeleva ote luo opiskelijalle mahdollisuuden kehittää omaa kriittistä ajatteluaan.

Opetuksessa luodaan edellytykset psykologisen tiedon ymmärtämiseen ja omakohtaiseen soveltamiseen. Opiskelijaa autetaan oivaltamaan psykologisen tiedon yhteys sosiaalisiin, kulttuurisiin ja ajankohtaisiin kysymyksiin sekä ymmärtämään psyykkisten, biologisten ja sosiaalisten tekijöiden välistä vuorovaikutusta ja vastavuoroista riippuvuutta.

Opetuksessa käsitellään psykologisen tiedon luonnetta ja tiedon muodostumista painottaen ajankohdallisen tutkimuksen ja tutkimusperinteen keskeisiä sisältöjä.

Opetuksen tavoitteet

Psykologian opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- hahmottaa tutkimustiedon pohjalta ihmisen toiminnan kokonaisuutena, joka perustuu psyykkisten, biologisten ja sosiaalisten tekijöiden vuorovaikutukseen
- hallitsee psykologian keskeisiä käsitteitä, kysymyksenasetteluja ja tiedonhankintakeinoja sekä tietää psykologian tutkimustuloksia ja pystyy niiden pohjalta arvioimaan tieteellisen tiedon mahdollisuuksia ja rajoituksia
- ymmärtää psykologista tietoa siten, että pystyy soveltamaan tietojaan elämäntilanteidensa ja mahdollisuuksiensa tunnistamiseen, oman psyykkisen kasvunsa ja hyvinvointinsa edistämiseen, opiskeluunsa sekä ajattelunsa, ihmissuhteidensa ja vuorovaikutustaitojensa kehittämiseen
- osaa hankkia psykologista tietoa eri tietolähteistä ja kykenee arvioimaan tiedon luotettavuutta
- kehittää valmiuksiaan sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan, yhteiskunnallisten ja kulttuurillisten muutosten - kuten teknologisen kehityksen - tunnistamiseen ja kohtaamiseen sekä erilaisista kulttuuritaustoista ja yhteiskunnallisista oloista tulevien ihmisten toiminnan ymmärtämiseen.

Arviointi

Arvioinnissa kiinnitetään huomiota opiskelijoiden kognitiivisesti korkeatasoiseen ymmärrykseen tähtäävään osaamiseen. Arvioinnissa painotetaan tiedon muokkaamista ja kokonaisuuksien hallintaa yksittäisten tietojen toistamisen sijasta. Opiskelijan tulee osoittaa, että hän on ymmärtänyt opiskelemansa asiat ja että hän pystyy soveltamaan oppimaansa tietoa. Opetuksessa opiskelijoita ohjataan arvioimaan asetettujen ja omien tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnissa otetaan huomioon opiskelijan työn määrä ja laatu sekä opiskelijoiden yksilölliset taidot. Arvioinnin tulee kannustaa opiskelijoita oman työskentelynsä suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Pääsääntöisesti arviointiin kuuluu kirjallinen koe, opintojen edistymisen jatkuva huomiointi (tuntiosaaminen ja -aktiivisuus). Arviointiperusteissa korostuu pääasiassa tiedollinen osaaminen sekä jossain määrin kyky itsenäiseen, kriittiseen ajatteluun. Kaikki psykologian kurssit arvioidaan numerolla 4 – 10.

Arvioinnin korostukset voidaan päättää yhdessä opiskelijoiden kanssa jokaisen kurssin alussa. Arvioinnissa voidaan ottaa huomioon koe, tunnilla osoitetut tiedot ja taidot, esim. psykologiaan liittyvien ilmiöiden analysointikyky sekä erilaiset suulliset ja kirjalliset työt kuten oppimispäiväkirja, alustukset ja esseet.

Aihekokonaisuudet

Aihekokonaisuudet näkyvät seuraavasti:

Aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys ovat esillä käsiteltäessä mielenterveyttä. Opetuksessa tuodaan esiin eri järjestöjä, jotka toimivat ihmisen psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä mielen-terveyskuntoutujien ja heidän omaistensa aseman parantamiseksi. Esitellään järjestöissä toimimisen mahdollisuuksia erityisesti nuorten näkökulmasta. Käsitellään mielenterveyspotilaiden ihmisoikeuksia. Aktiivista kansalaisuutta käsitellään roolien, normien ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Opetuksessa tulee esiin myös se, mikä edesauttaa tai estää aktiivisen osallistumisen omaa elämää ja yhteiskuntaa koskevaan päätöksentekoon (esim. opittu avuttomuus, sisäsyntyinen motivaatio, oma-toimisuus). (PS1, PS5)

Hyvinvointi ja turvallisuus liittyvät olennaisena osana psykologian opetukseen. Niitä käsitellään yksilö- ja ryhmäpsykologian näkökulmista. Kehityspsykologia kuvaa terveen kehityksen edellytyksiä. Kurseilla käsitellään psyykkistä itsesäätelyä, muutoksien kohtaamista ja ratkaisukeskeisen ajattelun perusteita. Sosiaalipsykologissa tutustutaan esimerkiksi ryhmädynamiikan lainalaisuuksiin ja avun antamiseen. Motiivien ja tunteiden käsittely liittyy myös psyykkiseen hyvinvointiin. Kurseilla käsitellään muun muassa stressiä ja unta. (PS1, PS2, PS3, PS4, PS5)

Kestävä kehitys -aihekokonaisuuteen liittyviä kysymyksiä tarkastellaan ympäristöpsykologian näkökulmasta. Pohditaan esimerkiksi ympäristön merkitystä ihmisen hyvinvoinnille. Sosiaalipsykologiassa perehdytään vaikuttamiseen, arvoihin ja asenteisiin. (PS1, PS3)

Kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus tulee esiin monin tavoin opetuksessa. Voidaan käsitellä sitä, miten identiteetti muodostuu ja mitkä ovat sen osatekijät. Tunteilla osoitetaan psykologisten selitysmallien kulttuurisidonnaisuus, vertaillaan esimerkiksi eri kulttuureissa olevia kasvatuskäytänteitä. Hyödynnetään erityisesti monikulttuurisesta taustasta olevien oppilaiden kokemuksia. Sosiaalipsykologian kurssilla käsitellään arvoja, asenteita ja stereotyyppioita. Huomioidaan myös mielenterveyskäsitteen kulttuurisidonnaisuus ja kulttuurin merkitys psyykkiselle hyvinvoinnille. (PS1, PS2, PS5)

Teknologia ja yhteiskunta -aihekokonaisuus huomioidaan esiteltäessä psykologian sovelluksia yhteiskunnan eri osa-alueilla. Kehityspsykologian kurssilla pohditaan ja tarkastellaan teknologian vaikutuksia ihmiseen, esim. minäkuvaan ja maailmankuvaan. Tarkastellaan sitä, miten teknologian kehitys on vaikuttanut psykologian tutkimusmenetelmiin. (PS1, PS2, PS3, PS4, PS5)

PAKOLLINEN KURSSI

1. Psykye – mielen maailma (PS1)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tutustuu psykologiaan tieteenä ja psykologian soveltamiseen yhteiskunnan eri alueilla
- ymmärtää erilaisia tapoja tutkia ja selittää ihmisen toimintaa
- tietää psykologian keskeisiä aihepiirejä, kuten emootio, motivaatio ja kognitiiviset toiminnot, sekä osaa havainnoida ja pohtia ihmisen toimintaa näitä kuvaavien käsitteiden avulla
- ymmärtää oppimista psykologiseen tietoon tukeutuen ja osaa pohtia psykologisen tiedon avulla omaa opiskeluaan
- osaa soveltaa sosiaalipsykologista tietoa sosiaalisen vuorovaikutuksen tarkastelussa ja ymmärtää itseään ryhmän jäsenenä.

Keskeiset sisällöt

- Mitä psykologia on? (perustutkimus, soveltava tutkimus, tutkimus- ja tiedonhankintamenetelmät, tutkimuksen vaiheet, arkitieto, tieteellinen tieto)
- Mikä ohjaa ihmisen toimintaa? (ihmisen psykofyysisyys, minäkäsitys, itsetunto, psyykinen terveys, psyykinen itsesäätely, motivaatio, emootiot)
- Mitä oppiminen on? (eri näkökulmia oppimiseen, esim. oppimisen eri muodot, motivaatio)

- Millaista on ihmisten välinen vuorovaikutus? (ihmissuhteet, vuorovaikutus)
- Miten ihminen toimii ryhmässä? (ryhmän vaikutus yksilön toimintaan, ryhmädynamiikka, roolit, normit)

SYVENTÄVÄT KURSSIT

2. Kehittyvä ihminen (PS2)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää yksilön psyykkisen kehityksen perustana olevia psykologisia, biologisia ja sosiaalisia tekijöitä ja näiden keskinäistä riippuvuutta
- tietää keskeisiä kehityspsykologisia teorioita ja osaa soveltaa kehityspsykologista tietoa omaan elämäänsä
- ymmärtää yksilön psyykkisen kehityksen jatkuvan monimuotoisena koko elämän ajan
- ymmärtää yksilön kehitykseen liittyviä mahdollisia ongelmia ja ymmärtää, että kehitykseen voidaan vaikuttaa
- ymmärtää, miten psyykkistä kehitystä tutkitaan.

Keskeiset sisällöt

- Miten yksilön psyykkistä kehitystä elämän eri vaiheissa kuvataan psykologiassa? (elämänkaari-psykologian perusajatukset, esim. Eriksson)
- Mitkä ovat kehityksen eri osa-alueet ja miten ne liittyvät toisiinsa? (fyysinen ja motorinen kehitys, kognitiivinen ja psykososiaalinen kehitys)
- Mitkä tekijät vaikuttavat yksilön kehitykseen? (esim. perintötekijät, hermoston yksilökehitys, temperamentti, kasvatus, kulttuuri)
- Millaisia ongelmia yksilön kehitykseen saattaa liittyä? (esim. biologisperäiset toimintahäiriöt, tunne-elämänhäiriöt, kuntoutus, terapiat)
- Miten psyykkistä kehitystä tutkitaan? (tutustuminen joihinkin kehityspsykologisiin tutkimuksiin ja tutkimusmenetelmiin)

3. Ihmisen tiedonkäsittelyn perusteet (PS3)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää kognitiivisten perusprosessien, kuten tarkkaavaisuuden, havaitsemisen ja muistin toiminnan periaatteita
- ymmärtää vireystilan säätelyä ja sen merkitystä ihmisen hyvinvoinnin kannalta
- tietää, miten kognitiivisia perusprosesseja tutkitaan.

Keskeiset sisällöt

- Miten tarkkaavaisuus, havaitseminen ja muisti toimii?
- Mitkä tekijät vaikuttavat vireyteen? (vireystilaan vaikuttavat tekijät, unen vaiheet, nukkumisen merkitys, uniongelmat)
- Millaisia ongelmia yksilöllä voi olla kognitiivisissa prosesseissa? (esim. dementia, tarkkaavaisuushäiriöt, aivovauriot, kuntoutus)
- Miten kognitiivinen psykologia ja neuropsykologia tutkii ihmistä? (tutustutaan joihinkin kognitiivisen psykologian ja neuropsykologian tutkimuksiin ja sovellutuksiin)

4. Neuro- ja motivaatiopsykologia (PS4)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää hermoston perusrakenteen ja toiminnan periaatteita sekä niiden yhteyden kognitiivisiin perustoimintoihin ja sairauksiin
- tietää, miten hermostoa voidaan tutkia
- ymmärtää ihmisen toiminnan olevan sekä tietoisin ohjauksen että tiedostamattomien tekijöiden vaikutuksen alaisena
- tutustuu motivaation ja emootioiden perusteorioihin ja tietää, miten ihmisen motivaatiota ja emootioita koskeva tutkimustieto syntyy niiden pohjalta
- ymmärtää, miten motivaatio, emootiot ja kognitiiviset toiminnot muodostavat dynaamisen toimintaa ohjaavan kokonaisuuden
- ymmärtää, miten motivaatio ja emootiot ovat yhteydessä yksilön ja yhteisön hyvinvointiin
- ymmärtää tietoisuuden, ajattelun ja kielen merkityksen ihmisen toiminnassa
- ymmärtää taitavan ajattelun, älykkyyden, asiantuntijuuden ja luovuuden edellytyksiä ja kehittämismahdollisuuksia yksilön ja yhteisön näkökulmasta.

Keskeiset sisällöt

- Miten hermoston eri osat ovat yhteydessä psyykkisiin toimintoihin? (hermoston rakenne, hermoston ja hermoverkkojen toiminta ja niiden yhteys psyykkisiin toimintoihin pääpiirteissään)
- hermoston tutkimusmenetelmät
- Millaisia ongelmia yksilöllä voi olla kognitiivisissa prosesseissa? (esim. dementia, tarkkaavaisuushäiriöt, aivovauriot, kuntoutus)
- Mikä meitä liikuttaa? (eritasoiset motiivit sekä motivaation kehittäminen ja ylläpitäminen, esim. oppimismotivaatio, sisäinen ja ulkoinen motivaatiota)
- Mitä tunteet ovat? (perustunteet, opitut tunteet, tunteiden biologinen, psykologinen ja sosiaalinen ulottuvuus, aggressio, pelko, stressi)
- Miten motivaatiota ja emootioita tutkitaan ja tarkastellaan? (klassiset motivaatio- ja tunneteoriat: fysiologinen näkökulma, psykoanalyysi ja behaviorismi sekä uudet näkökulmat tarkastella tunteita ja motivaatiota)
- Miten motivaatio, emootiot ja kognitiiviset toiminnot ohjaavat yhdessä ihmisen toimintaa? (esim. henkilökohtaiset tavoitteet, ajattelu- ja toimintastrategioiden merkitys, elämänasenteet)
- Mikä on motivaation, emootioiden ja niiden säätelyn yhteys hyvinvointiin yksilö- ja yhteisötasolla? (esim. motivaation ja emootioiden yhteys ihmisen persoonallisuuteen ja mielenterveyteen)
- Millaista on korkeatasoinen kognitiivinen toiminta? (ajattelu, ongelmanratkaisu, päätöksenteko, luovuus ja älykkyys)

5. Persoonallisuus ja mielenterveys (PS5)

Tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää persoonallisuuskäsitteen laaja-alaisuuden ja tietää, millaisin tutkimusmenetelmin persoonallisuutta koskeva tieto on syntynyt
- ymmärtää erilaisia lähestymistapoja persoonallisuuden kuvaamiseen
- ymmärtää mielenterveyden määrittelyn vaikeuden sekä sen, miten psyykkiset, biologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät ovat yhteydessä mielenterveyteen
- tietää keskeisiä mielenterveyden häiriöitä ja niiden erilaisia hoitomuotoja
- tietää psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämisen keinoja.

Keskeiset sisällöt

- Mitä persoonallisuudella tarkoitetaan? (persoonallisuus käsitteenä)
- Millaisia lähestymistapoja psykologiassa on persoonallisuuteen? (persoonallisuuden kehitys, rakenne, dynamiikka)
- Miten persoonallisuutta tutkitaan psykologiassa? (erilaiset tiedonkeruumenetelmät, persoonallisuustestit)
- Mitä on mielenterveys? (erilaisia näkökulmia persoonallisuuteen)

- Mistä mielenterveyshäiriöt johtuvat? (psykkiset, biologiset ja sosiaaliset tekijät)
- Millaisia mielenterveyden häiriöitä ihmisillä on? (ahdistuneisuushäiriöt, mielialahäiriöt, psykoosit, persoonallisuushäiriöt)
- Miten mielenterveyden ongelmia hoidetaan? (erilaiset psykoterapiat ja lääkehoito)
- Miten yksilö voi ylläpitää psyykkistä hyvinvointiaan? (esim. psyykinen itsesäätely)

Käytettävä oppimateriaali, työvälineet ja työtavat:

Opiskelija käyttää opettajan määräämää oppikirjaa ja tallentaa vihkoon keskeisimmät opittavat asiat. Opiskeltaessa käytetään video- tai muuta AV-materiaalia sekä internetiä. Työtavat määräytyvät opiskeltavan asian mukaan, esim. opettajan esitys, opetuskeskustelu, yksilö-, pari- tai ryhmätyöskentely, alustus, tutkielma, essee tai vierailijat.

Kurssien suoritusjärjestys:

Kurssit suoritetaan pääsääntöisesti numerojärjestyksessä ja ehdottomasti 1. kurssin tulee olla suoritettuna ennen muita kursseja. Kuitenkin opettajan kanssa sovittaessa syventävät kurssit voidaan suorittaa muussa järjestyksessä.

5.17 MUSIIKKI

TAVOITTEET

- myönteinen suhtautuminen musiikkia kohtaan
- musiikin merkityksen ymmärtäminen eri musiikkikulttuureissa
- suomalaisen kulttuuriperinteen arvostaminen
- kuuntelemisen taidon kehittäminen
- laulu- ja soittotaidon kehittäminen
- lappilaisen, erit. enontekiöläisen kulttuuriperinteen siirtäminen ja vahvistaminen
- musiikin integrointi muihin lukioaineisiin, erit. kieliin, kirjallisuuteen, liikuntaan ja kuvaamataitoon

SISÄLLÖT

PAKOLLISET KURSSIT

1. kurssi Suomalaisena musiikinmaailmassa

- Musiikin historiaan ja nykypäivään perehtyminen painopistealueena suomalainen musiikki. Aihepiireinä klassinen musiikki, kansanmusiikki, ja jazz- / populaarimusiikki. Tärkeimpinä työtapoina musiikin kuuntelu ja oma tekeminen. Kurssin läpikäyvä teema: musiikki taiteena.
- mahd. esitysten valmistelu koulun juhliin ym. tapahtumiin

2. kurssi Musiikin työpaja

- bändityöskentely; laulun ja koulusoitinten soiton peruskurssi
- musiikkityöskentely; laulun ja koulusoitinten soiton peruskurssi
- musiikkityöskentely; laulun ja koulusoitinten soiton peruskurssi
- teorian opiskelua tekemisen kautta
- luovat harjoitukset
- esitysten valmistelu koulun juhliin ym. tapahtumiin

SYVENTÄVÄT KURSSIT

3. kurssi Yhtyesoitto ja -laulu

- koulusoitinten soiton jatkokurssi
- yksi- ja mahdollisuuksien mukaan moniäänisen laulun opiskelu

- luovat harjoitukset; sovittaminen, improvisointi, integrointi kirjallisuuteen, liikuntaan ja kuvaamataitoon
- esitysten valmistelu koulun juhliin ym. tapahtumiin

4. kurssi Etniset musiikkikulttuurit

- tutustutaan eri kulttuurien musiikkiin; mm. esitellen ja mahd. valmistaen ominaisia soittimia
- työtapoina ed:n lisäksi musiikin kuuntelu, laulaminen, soittaminen ja tanssiminen
- esitysten valmistelu koulun juhliin ym. tapahtumiin

5. kurssi Kuorolaulu

- lauluäänen kehittäminen
- sävel- ja rytmikorvan kehittäminen erilaisin harjoituksin
- moniäänisen laulun opiskelu
- kuoronjohdon perusteet kuorolaulajan näkökulmasta
- esitysten valmistelu koulun juhliin ym. tapahtumiin

ARVIOINTI

- jatkuva arviointi (myös opiskelijan oma arviointi)
- laulu- / soittokoe
- tarpeen mukaan summatiivinen koe kurssin päättyessä

5.18 KUVATAIDE

Yleistä

Lukion kuvataideopetuksessa opiskelija oppii tulkitsemaan, arvostamaan ja arvottamaan omaa ja muiden kuvallista kulttuuria. Opetuksessa tuetaan opiskelijan mielikuvituksen, luovan ajattelun ja assosiaatiokyvyn kehittymistä. Lähtökohtana opetuksessa on opiskelijan oma kokemus. Kuvataideopetuksen tarkoituksena on kehittää opiskelijan ymmärrystä yhteiskunnan ja ympäristön visuaalisista ilmiöistä ja niiden merkityksistä. Opetuksen keskeisenä tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää taiteen merkityksen omassa elämässään ja yhteiskunnassa.

Opetuksen sisältöjä ovat kuvailmaisuus ja kuvallinen ajattelu, taiteen tuntemus ja kulttuurinen osaaminen, ympäristön suunnittelu, arkkitehtuuri ja muotoilu sekä median visuaaliset tekstit. Opetuksessa pyritään oppiaineen sisäiseen integraatioon, jossa taidolliset ja tiedolliset sisällöt täydentävät toisiaan.

Arviointi

Kuvataiteen arviointi on vuorovaikutteista ja pitkäkestoista. Sen tulee antaa tietoa opiskelijan edistymisestä ja samalla kannustaa häntä ilmaisemaan itseään luottaen rohkeasti omaan kuvalliseen ilmaisuunsa. Opetuksen tulee kehittää opiskelijan itsearviointitaitoja. Arvioinnin kohteina ovat työprosessit, työskentelyn tulokset, sisällölliset, ilmaisulliset ja tekniset taidot ja kyky soveltaa teoria-tietoa omassa ilmaisussaan.

Kurssikohtaiset tavoitteet ja sisällöt

PAKOLLISET KURSSIT

1. Minä, kuva ja kulttuuri (KU1)

Keskeiset tavoitteet:

Opiskelija tuntee visuaalisen kulttuurin sisältöjä ja perusteita. Hän oppii ilmaisemaan itseään kuvataiteen keinoin sekä pystyy myös soveltamaan oppimaansa. Opiskelija oppii käyttämään taiteen käsitteistöä. Hän oppii tarkastelemaan visuaalisen kulttuurin ilmiöitä kriittisesti ja tulkitsemaan niiden sisältöjä, muotoja ja merkityksiä yksilön ja yhteiskunnan kannalta.

Keskeiset sisällöt:

Taide käsitteenä, erilaisia taidekäsitteitä. Kuvan valta ja vallan kuvat kulttuurissa. Taide kulttuuri-
na: esimerkkejä eri kulttuureista (mm. saamelaisuus). Oma kuvallinen ilmaisu: piirustus, maalaus,
muotoilu jne. Kuvan rakentamisen keinot: sommittelu, muoto, väri, liike, tila ja aika. Kuvan tulkinta
ja analyysi, eri analysointitapoja.

2. Ympäristö, paikka ja tila (KU2)**Keskeiset tavoitteet:**

Opiskelija oppii muotoilun ja arkkitehtuurin perusteita, ilmaisutapoja, estetiikkaa ja suunnittelupro-
sesseja. Hän oppii suunnittelussa ja muotoilussa tekemään havaintoja esteettiseltä, eettiseltä, sosiaa-
liselta ja kulttuurisesti kestävästä kehityksen näkökulmista. Opiskelija oppii tarkastelemaan ympäris-
töä luonnonvaraisena, rakennettuna sosiaalisena ja psyykkisenä ilmiönä sekä kulttuurisena viestinä.
Hän ymmärtää yhteisö- ja ympäristötaiteen merkityksen.

Keskeiset sisällöt:

Tilan käsite: tila psyykkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena paikkana. Arkkitehtuurin ja muotoilun pe-
ruskäsitteet: mittakaava, liike, tila, suhdejärjestelmä, rakenne, väri, muoto ja materiaali. Maisema,
rakennus, esine ja taideteos materiaalisena, henkisenä ja esteettisenä oman aikansa kulttuurihistori-
allisena viestinä. Arkkitehtuuri ja muotoilu kestävästä kehityksen ja talouselämän näkökulmasta.
Mallintaminen, erilaiset piirustukset, pienoismallit ja materiaalikokeilut.

SYVENTÄVÄT KURSSIT**3. Media ja kuvien viestit (KU3)****Keskeiset tavoitteet:**

Opiskelija oppii erittelemään ja tulkitsemaan median kuvaaman maailman suhdetta kulttuuriin ja
todellisuuteen. Hän ymmärtää kuvailmaisun vaikutuskeinoja mediassa ja oppii käyttämään erilaisia
kuvia ja tekniikoita viestintäympäristössä oman ilmaisun välineenä. Opiskelija oppii kehittämään ja
analysoimaan omaa mediasuhdettaan.

Keskeiset sisällöt:

Kuva mediassa: kuvajournalismi, mainonta, viihteen kuvat, populaarikulttuuri, sarjakuva, www-
sivujen ja tietokonepelien kuvailmaisuus. Graafinen suunnittelu: taitto, typografia ja kuvankäsittely.
Valokuva mediassa. Elokuva ja video: perinteinen ja uudistuva kuvakerronta. Visuaalisuus tuotteis-
tamisessa ja tuotemerkkien luomisessa.

4. Taiteen kuvista omiin kuviin (KU4)**Keskeiset tavoitteet:**

Opiskelija hahmottaa kuvataiteen historian pääpiirteitä teemallisesti ja kronologisesti. Hän ymmär-
tää kuvataiteen sisältöjä ja ilmaisutapoja eri aikoina eri kulttuureissa ja käyttää omassa ilmaisussaan
hyväkseen taiteen tuntemustaan. Opiskelija oppii työskentelemään itsenäisesti ja harjaantuu pohdis-
kelemaan, sanalliseen itsearviointiin.

Keskeiset sisällöt:

Taidekuvan tulkinta ja analyysi sanoin ja kuvin. Eri aikakausien kulttuuristen merkitysten ja käsi-
tysten ilmeneminen kuvataiteessa. Aiheen kehittäminen ja luonnostelu osana taiteellista luomisproses-
sia. Kuvan sisältö ja muoto taiteilijan ja kulttuurin viestinä. Sommittelu, kuten: väri, valo, varjo ja
liike sekä illusorisuus, muoto, pinnan rakenne ja materiaali.

5. Nykyaiteen työpaja (KU5)

Keskeiset tavoitteet:

Opiskelija oppii seuraamaan ja arvioimaan nykyaiteen ajankohtaisia ilmiöitä. Hän oppii havaitsemaan ja oivaltamaan visuaalisia merkityksiä ympäristössä sekä soveltamaan havaintojaan omassa ilmaisussaan. Opiskelija oppii ymmärtämään ja käyttämään nykyaiteen keinoja sekä harjaantuu tavoitteelliseen, prosessinomaiseen työskentelyyn.

Keskeiset sisällöt:

Nykyaiteen käsite: taustalla vaikuttavat ilmiöt ja erilaiset taidekäsitteet. Nykyaide ja kulttuurien välinen vuorovaikutus, globaalisuus ja visuaaliset alakulttuurit. Oman tuotannon toteuttaminen yksin tai ryhmässä. Visuaaliset ammatit yhteiskunnassa.

5.19 LIIKUNTA

Liikunnanopetuksen tehtävänä on edistää terveellistä ja aktiivista elämäntapaa sekä ohjata opiskelijaa ymmärtämään liikunnan merkitys fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Liikunnan myönteiset kokemukset vahvistavat psyykkistä vireystilaa ja jaksamista koulutyössä. Liikunnassa opiskelija ilmaisee itseään ja kokee elämyksiä. Se on toiminnallinen oppiaine, jossa kehitetään opiskelijoiden fyysis-motorisia ominaisuuksia sekä tuetaan heidän tasapainoista kasvuaan ja kehitystään. Liikunnan avulla vahvistetaan sosiaalisia taitoja ja yhteenkuuluvuutta, ohjataan vastuullisuuteen ja reilun pelin hengen ymmärtämiseen sekä hyviin tapoihin. Liikunnanopetus tukeutuu eettiseen ja esteettiseen arvopohjaan.

Fyysisen kunnon harjoittamisen ja seurannan avulla opiskelijaa ohjataan ymmärtämään hyvän kunnon merkitys jaksamiselle ja työkyvylle. Monipuolisella liikunnan opetuksella luodaan valmiuksia omaehtoiseen liikunnan harrastamiseen.

Liikuntaa opetetaan monipuolisesti ottaen huomioon vuodenajat ja paikalliset olosuhteet. Opetusjärjestelyinä käytetään yksilö-, pienryhmä- sekä ryhmäopetusta. Suomalaisen liikuntakulttuurin perinteet otetaan huomioon valittaessa liikuntamuotoja. Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille opetusta eriytetään yksilöllisten tarpeiden pohjalta. Opetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon turvallisuus, monikulttuurisen oppilaskokemuksen erityistarpeet sekä uskonnollinen vakaumus.

Opetuksen tavoitteet:

Liikunnanopetuksen tavoitteena on, että opiskelija:

- kehittää taitojaan ja tietojaan eri liikuntamuodoissa
- saa valmiuksia omaehtoiseen liikuntaharrastukseen
- osaa arvioida omaa fyysistä kuntoaan ja asettaa itselleen tavoitteita
- toimii hyvien tapojen mukaisesti, noudattaa sovittuja sääntöjä sekä osaa liikkua luonnonarvoja kunnioittaen
- osaa työskennellä rakentavasti, turvallisesti ja vastuullisesti sekä itsenäisesti että ryhmässä

Arviointi:

- liikunnan arvioinnissa otetaan huomioon opiskelijan aktiivisuus, vastuullisuus ja asennoituminen sekä taidot, tiedot ja toimintakyky
- pakolliset kurssit (LI1 ja LI2) arvioidaan numeroin. Syventävät kurssit (LI3 – LI5) arvioidaan numeroin tai periaatteella suoritettu/ hylätty

PAKOLLISET KURSSIT

Pakollisilla kursseilla syvennetään peruskoulussa opittuja taitoja ja tietoja sekä annetaan mahdollisuus oppia uusia lajeja. Tarvittaessa opetusta eriytetään opiskelijälähtöisesti. Kurssien suunnittelussa tulee ottaa huomioon vuodenaajat niin, että pakollisten kurssien aikana pyritään harjoittamaan kesä- ja talviliikuntaa sekä sisä- ja ulkoliikuntaa. Opetuksessa tulee korostaa liikunnan vaikutusta terveyteen ja hyvinvointiin. Opiskelussa huomioidaan turvallisuus ryhmiä muodostettaessa.

LI1 Taitoa ja kuntoa

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- jatkaa peruskoulussa opittujen liikuntataitojen syventämistä ja harjoittamista
- saa ohjausta monipuoliseen liikuntaan
- saa myönteisiä liikuntakokemuksia
- tutustuu mahdollisuuksien mukaan uusiin liikuntalajeihin
- ymmärtää monipuolisen fyysisen kunnon harjoittamisen periaatteet ja toimii terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta edistävästi.

Keskeiset sisällöt

- fyysisen kunnon harjoittelu, oman fyysisen kunnon mittaaminen ja arviointi
- lihashuolto ja rentoutus
- sisä- ja ulkopalloilu, mailapelit
- voimistelu, tanssi eri muodoissaan
- talviliikunta
- uinti ja vesipelastus
- yleisurheilu
- suunnistus ja luontoliikunta

LI2 Liikuntaa yhdessä ja erikseen

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- monipuolistaa lajitaitojaan ja -tietojaan
- saa perustiedot kunto-ohjelman laatimiseen ja toteuttamiseen
- saa ohjausta henkilökohtaisen, terveyttä edistävän liikuntaharrastuksen aktivoimiseen
- oppii vastuulliseen toimintaan itsenäisesti ja ryhmässä
- oppii arvostamaan ja ylläpitämään terveyttä ja työkykyä
- kehittyy sosiaalisessa kanssakäymisessä.

Keskeiset sisällöt

- fyysisen kunnon harjoittelu, lihashuolto ja rentoutus
- sisä- ja ulkopalloilu, mailapelit
- voimistelu ja tanssi eri muodoissaan
- talviliikunta
- uinti ja vesiliikunta
- luontoliikunta
- jokin uusi liikuntalaji

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Kurssien tavoitteena on opiskelijälähtöisyys, yhteistoiminnallisuus ja koulun yhteishengen vahvistaminen. Kurssien sisällöt tarkennetaan opiskelijoiden kanssa yhdessä

LI3 Virkisty liikunnasta

Kurssi koostuu yhdestä tai useammasta liikuntamuodosta. Tavoitteena on tukea opiskelijan jaksamista ja lisätä opiskeluvireyttä.

LI4 Yhdessä liikkuen

Kurssin tavoitteena on edistää opiskelijoiden yhteisiä liikuntaharrastuksia. Sisältönä on vanhat tanssit ja/tai jokin muu yhdessä toteutettava liikunta.

LI5 Kuntoliikunta

Tavoitteena on säännöllisen liikunnan tehostaminen, oman kunnon kohottaminen ja seuraaminen sekä jatkuvan liikunnan harrastamisen oivaltaminen. Opiskelijat laativat henkilökohtaisen liikuntasuunnitelman kurssille, joka toteutetaan sekä itsenäisesti että ryhmässä.

5.20 TERVEYSTIETO

Terveystieto on monitieteiseen tietoperustaan nojautuva oppiaine, jonka tarkoitus on edistää terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta tukevaa osaamista. Tämä osaaminen ilmenee tiedollisina, sosiaalisina, tunteiden käsittelyä ohjaavina, toiminnallisina, eettisinä sekä tiedonhankintavalmiuksina. Terveysosaamiseen kuuluu valmius ottaa vastuuta oman ja toisten terveyden edistämisestä. Lukion terveystiedon opetuksessa terveyttä ja sairautta sekä terveyden edistämistä ja sairauksien ehkäisyä ja hoitoa tarkastellaan yksilön, perheen, yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmasta.

Terveys ymmärretään fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena työ- ja toimintakykynä. Lukion terveystiedon opiskelussa terveyteen ja sairauksiin liittyviä ilmiöitä tarkastellaan tutkimus- ja kokemustiedon avulla. Tärkeää on myös terveyttä koskeva arvopohdinta.

Pakollisen kurssin aikana opiskelija perehtyy terveyteen ja sairauksiin vaikuttaviin tekijöihin kansantautien ja yleisimpien tartuntatautien ehkäisyn sekä työ- ja toimintakyvyn edistämisen näkökulmasta. Keskeistä on myös itsehoitovalmiuksien kehittäminen.

Syventävillä kursseilla perehdytään seikkaperäisemmin nuoren arkielämässään tarvitsemiin terveysresursseihin, terveystottumuksiin ja selviytymisen keinoihin sekä terveystietämisen käsittelyyn vastuullisen aikuisuuden ja vanhemmuuden näkökulmasta. Terveyteen ja sairauksiin liittyviä tekijöitä ja niihin vaikutusmahdollisuuksia tarkastellaan tutkimuksen, terveydenhuollon ammattikäytäntöjen, palvelujen käytön sekä historiallisen ja yhteiskunnallisen kehityksen näkökulmasta.

Opetuksen tavoitteet

Terveystiedon opetuksen tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää työ- ja toimintakyvyn, turvallisuuden sekä sairauksien ehkäisyn ja terveyden edistämisen merkityksen
- osaa käyttää terveyden edistämiseen, terveyteen ja sairauteen liittyviä keskeisiä käsitteitä
- ymmärtää sairauksien, erityisesti kansantautien ja tartuntatautien, ehkäisyn merkityksen ja tuntee niiden keskeisiä ehkäisy- ja hoitomahdollisuuksia yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta
- pohtii terveyttä koskevia arvokysymyksiä ja osaa perustella omia valintojaan ja oppii arvostamaan terveyttä voimavarana sekä edistämään terveyttä
- tuntee kansanterveyden historiallista kehitystä ja väestöryhmien välisten terveyserojen syntyyn vaikuttavia tekijöitä

- tuntee terveyden- ja sosiaalihuollon peruspalveluja sekä kansanterveyteen liittyvää kansalaistoimintaa
- perehtyy terveyttä koskevan tiedon hankintamenetelmiin sekä osaa kriittisesti arvioida ja tulkita terveyttä ja sairauksia koskevaa tietoa ja erilaisia terveystieteisiin liittyviä ilmiöitä

Arviointi

Arvioinnissa korostetaan terveyttä ja sairautta koskevan tiedon ymmärtämistä ja soveltamista. Huomio kiinnitetään siihen, miten opiskelija osaa käyttää ja yhdistää erilaisiin lähteisiin perustuvaa tietoa. Arvioinnin kohteena on opiskelijan valmius terveyttä ja sairautta koskevaan eettiseen arvopohdintaan ja taito perustella omia terveystieteiden ja taito arvioida yhteisössä tehtyjä terveyttä ja sairautta koskevia ratkaisuja.

Lukion terveystiedon pakolliset ja syventävät kurssit arvioidaan numeerisesti 4-10. Kurssiarvosanaan vaikuttavat kurssikokeen lisäksi myös jatkuva näyttö ja kurssin aikana suoritettavat tehtävät (itsenäiset tehtävät, testit) korkeintaan yhden arvosanan verran.

PAKOLLINEN KURSSI

Terveyden perusteet (TE 1)

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- tuntee fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen työ- ja toimintakykyyn sekä työ- ja muuhun turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja osaa arvioida niiden toteutumista omassa elämäntavassaan ja ympäristössään
- tietää kansantautien ja yleisimpien tartuntatautien ehkäisyn merkityksen yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta sekä oppii pohtimaan niiden ehkäisyyn liittyviä ratkaisuja yhteiskunnassa
- tunnistaa terveyserojen syntyyn vaikuttavia tekijöitä
- osaa hankkia, käyttää ja arvioida terveyttä ja sairauksia koskevaa tietoa sekä pohtia terveystieteisiin ja teknologiseen kehitykseen liittyviä ilmiöitä terveystieteiden näkökulmasta
- tuntee keskeiset terveyden ja sosiaalihuollon palvelut

Keskeiset sisällöt

- työ- ja toimintakykyyn sekä turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä: ravitsemus, uni, lepo ja kuormitus, terveystieteiden liikunta, mielenterveys, sosiaalinen tuki, työhyvinvointi, työturvallisuus, turvallisuus kotona ja vapaa-aikana, ympäristön terveys
- seksuaaliterveys, parisuhde, perhe ja sukupolvien sosiaalinen perintö
- kansantaudit ja yleisimmät tartuntataudit sekä niihin liittyvät riski- ja suojaavat tekijät sekä niihin vaikuttaminen
- sairauksien ja vammojen itsehoito, ensiapu ja avun hakeminen
- terveyserot maailmassa, terveyseroihin vaikuttaviin tekijöihin tutustuminen
- terveystietojen tiedonhankintamenetelmiä sekä terveyttä koskevan viestinnän, mainonnan ja markkinoinnin kriittinen tulkinta
- terveydenhuolto- ja hyvinvointipalvelujen käyttö, kansalaistoiminta kansanterveystieteissä

SYVENTÄVÄT KURSSIT

Syventävät kurssit edellyttävät pakollisen kurssin (TE1) suorittamista.

Nuoret, terveys, ja arkielämä (TE 2)

Kurssilla syvennetään pakollisen kurssin tavoitteita nuoren arkielämän terveystottumuksien ja selviytymisen keinojen osalta. Eri sisältöalueiden avulla tarkastellaan terveysongelmia selittäviä kulttuurisia, psykologisia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä ja niiden tulkintoja. Lisäksi perehdytään käsitykseen itsestä ja muista fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Erityisesti korostetaan terveyden ylläpitoon liittyvää vastuullisuutta. Työskentelyssä korostuvat arvopohdinta, yksilö- ja ryhmäharjoitukset, draama ja sosiaalisten taitojen harjoittelu sekä keskustelu- ja argumentaatiotaitoja kehittävät työmuodot.

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tarkastelemaan elämäänsä aikuisuuden ja vanhemmuuden näkökulmasta
- osaa pohtia ja tarkastella terveyteen ja sairauteen liittyviä arvoja ja arvostuksia
- osaa perustella omia valintojaan terveyden näkökulmasta ja arvioida elämäntapaan ja ympäristöön liittyvien valintojen merkitystä terveydelle ja hyvinvoinnille
- osaa kuvata koettua terveyttä ja terveysongelmia selittäviä ilmiöitä ja niiden erilaisia tulkintoja

Keskeiset sisällöt

- itsetuntemus, aikuistuminen, sosiaalisen tuen merkitys perheessä ja lähiyhteisössä
- vanhemmuuteen ja perhe-elämään valmentautuminen
- elämänilo, mielenterveyden ylläpitäminen ja jaksaminen, masennuksen ja kriisien kohtaaminen
- ruoan terveydelliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset merkitykset sekä painonhallinta, terveysliikunta, syömishäiriöt
- fyysinen ja psyykinen turvallisuus, väkivallaton viestintä
- seksuaaliterveys
- terveysongelmia selittäviin kulttuurisiin, psykologisiin ja yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja niiden tulkintoihin tutustuminen, esimerkiksi elämän mielekkyyden kokeminen, ruumiinkuva/kehollisuus, mielihyvä ja riippuvuudet nykyaikana
- tupakka, alkoholi ja huumeet yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan että globaalista näkökulmasta

Terveys ja tutkimus (TE 3)

Kurssilla perehdytään terveyteen vaikuttaviin historiallisiin tekijöihin ja näkökulmiin, terveyden ja sairauden tutkimiseen sekä kuolleisuuteen ja sairastavuuteen liittyviin kehityslinjoihin. Kurssilla käsitellään myös terveydenhuollossa ja itsehoitona toteutettaviin tavallisimpiin tutkimuksiin, niiden tulosten tulkintaan ja johtopäätöksiin. Lisäksi perehdytään pakollisen kurssin tavoitteita syventäen terveydenhuollon eri käytäntöihin, terveystalvelujen tarjontaan sekä yksilön asemaan terveyden- ja sairaudenhoidossa. Työskentelyssä korostuvat toiminnallisuus, tekemällä oppiminen, tutkiva oppiminen ja vierailukäynnit.

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- osaa pohtia kansanterveystieteen ja ehkäisevän terveydenhuollon kehityksen päälinjoja kansallisesti ja maailmanlaajuisesti
- osaa hankkia, arvioida ja tulkita terveyteen ja sairauksiin liittyvää tutkimus- ja arkitietoa
- toteuttaa pienimuotoisia terveystalvelu-/terveyskäyttämiskartoituksia omassa opiskeluympäristössään
- osaa käyttää terveydenhuollon palveluja sekä tuntee asiakkaan ja potilaan oikeudet
- osaa pohtia ja arvioida teknologisen kehityksen merkitystä terveyden ja turvallisuuden näkökulmasta

Keskeiset sisällöt

- terveyden edistämiseen, sairauksien tunnistamiseen ja ehkäisyyn liittyviä eri aikakausien menetelmiä
- terveystietämisen ja koetun terveyden tutkiminen: fyysisen ja psyykkisen työ- ja toimintakyvyn mittaaminen, ergonomiamittaukset, työhyvinvointi ja siihen vaikuttavat tekijät
- terveydenhuollon ja hyvinvointipalvelujen käytäntöjä, asiakkaan ja potilaan oikeudet
- tutkimustiedon ja median terveydestä välittämien mielikuvien kriittinen lukutaito, medikaalisuus
- terveystottumusten arvioiminen ja seuranta sekä tutkimusten tekeminen

5.21 OPINTO-OHJAUS

Opinto-ohjauksen tehtävänä on tukea opiskelijaa opinnoissa lukioaikana ja huolehtia siitä, että opiskelijalla on riittävästi sellaisia tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee siirtyessään jatko-opintoihin ja työelämään.

Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko lukiokoulutuksen ajan kestävä jatkumo, jonka aikana opinto-ohjauksen kurssit tarjoavat opiskelijoille mahdollisuuden hankkia perustiedot ja taidot, joiden varassa heidän on mahdollista suunnitella jatko-opintoja ja pohtia ammatillista suuntautumista. Vallinta- tai muissa ongelmatilanteissa sekä päätöksentekotaitojensa kehittämiseksi opiskelijoiden tulee voida keskustella opintoihinsa, koulutusvalintoihinsa sekä ammatti- ja urasuunnitteluunsa, tulevaisuutensa ja elämäntilanteeseensa liittyvistä kysymyksistä. Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus käsitellä pienryhmässä asioita, jotka ovat muiden opiskelijoiden kanssa jaettavissa olevia ja joiden esille ottaminen ryhmässä on mielekästä.

Opinto-ohjauksen tehtävänä on tukea ja auttaa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita myös opintoihin liittyvissä käytännön kysymyksissä.

Tavoitteet

Opinto-ohjauksen tavoitteena on ohjata opiskelijaa itsenäisyyteen ja vastuullisuuteen siten, että hän pystyy suunnittelemaan oman henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa, tunnistamaan opiskeluunsa liittyviä ongelmia ja etsimään tietoa, miten hän saa apua näihin ongelmiin. Tavoitteena on, että opiskelija pystyy opiskelemaan täysipainoisesti koko lukion ajan, kykenee kehittämään oppimaan oppimisen taitojaan sekä löytämään oman yksilölliset oppimisen tapansa ja vahvuutensa opiskelijana.

Opiskelijaa tulee ohjata hankkimaan tietoa ja hyödyntämään tieto- ja viestintäteknologian tarjoamia mahdollisuuksia. Tavoitteena on, että opiskelija tuntee keskeiset jatkokoulutus- ja ammatinvalintaan liittyvät hakuoppaat ja muut tietolähteet sekä osaa käyttää tietoverkoissa olevaa informaatiota itsenäisesti jatko-opintoihin hakeutumisen tukena.

Opiskelijaa tulee ohjata ja tukea elämänsuunnittelun ja –hallinnan taidoissa. Opiskelijan tulee saada ohjausta jatko-opintojen suunnittelussa ja päätöksenteossa siten, että hänellä on tietoa opiskeluvaihtoehtoista lukion jälkeen ja että hän tuntee toisen asteen ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen keskeisen koulutustarjonnan. Tarkoituksena on, että opiskelijalla on valmiudet hakeutua jatko-opintoihin välittömästi lukio-opintojen jälkeen. Tavoitteena on, että opiskelija pystyy ammatillisen suuntautumisen etsimisessä ja päätöksenteossa arvioimaan realistisesti omia edellytyksiään ja mahdollisuuksiaan opintojen eri vaiheissa. Tavoitteena on, että opiskelija suunnittelee lukio-opintojaan ja tekee valintojaan tarkoituksenmukaisella tavalla ottaen koko ajan huomioon jatko-opintosuunnitelmansa.

Opinto-ohjauksen tehtävänä on välittää tietoa työ- ja elinkeinoelämästä sekä yrittäjyydestä. Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tutustua eri ammatteihin ja työelämään sekä opiskeluun muissa oppilaitoksissa. Opiskelijaa tulee ohjata siten, että hän osaa etsiä tietoa muiden maiden tarjoamista opiskelumahdollisuuksista ja työskentelystä ulkomailla.

PAKOLLINEN KURSSI (OP 1)

1. Opiskelu, työelämä ja ammatinvalinta

Toteutetaan hajautetusti kolmen vuoden aikana.

Opinto-ohjauksen syventävän kurssin keskeisenä tavoitteena on lisätä opiskelijan opiskeluvalmiuksia, parantaa hänen itsetuntemustaan ja ohjata häntä perehtymään jatkokoulutuksen ja työelämän kannalta sellaisiin keskeisiin kysymyksiin, joihin muussa ohjauksessa ei ole mahdollista syventyä. Kurssin puitteissa voidaan tutustua mahdolliseen jatko-opiskelupaikkaan.

Opetussuunnitelmassa määritellään opinto-ohjauksen syventävän kurssin tavoitteet ja keskeiset sisällöt kunkin koulun opiskelijoiden keskeisten tarpeiden pohjalta painottaen alueellisen työ- ja elinkeinoelämän kysymyksiä, itsetuntemusta ja opiskelun taitoja tai ammatti- ja urasuunnittelua tai käsitellen kaikkia osa-alueita yhdessä.

Osa kurssista järjestetään ensimmäisen vuoden opiskelijoille 1. jaksossa. Tavoitteena on auttaa opiskelijaa tekemään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma sekä harjoitella lukiossa tarvittavia opiskelun taitoja. Toisen ja kolmannen vuoden opiskelijat tutustuvat jatko-opiskelupaikkoihin.

SYVENTÄVÄ KURSSI (OP 2)

2. Koulutus, työ ja tulevaisuus

Toteutetaan hajautetusti kolmen vuoden aikana.

Tavoitteet

Opinto-ohjauksen pakollisen kurssin tavoitteena on, että opiskelija saa lukio-opintojen aloittamiseen ja suorittamiseen sekä jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvät keskeiset tiedot ja taidot. Kurssiin liittyen järjestetään tutustumista työelämään sekä toisen ja korkea-asteen koulutuspaikkoihin.

Opinto-ohjauksen kurssilla tulee käsitellä kaikille opiskelijoille yhteisiä, lukio-opintoihin, ylioppilastutkintoon, jatko-opintoihin, ammatti- ja urasuunnitteluun liittyviä kysymyksiä sekä kulloinkin lukio-opintojen kannalta ajankohtaisia asioita.

Keskeiset sisällöt

- opintojen rakentuminen ja omien opiskelutaitojen kehittäminen
Alussa opiskelija perehdytetään lukio-opintojen rakenteeseen ja oman opiskeluohjelman suunnittelemiseen. Pohditaan myös omien aine- ja kurssivalintojen merkitystä lukio-opinnoille ja jatko-opinnoille.
- itsetuntemus
- omien toimintamallinen ja vahvuuksien tunnistaminen
Erilaisten testien, pohdintojen ja keskustelujen avulla syvennetään opiskelijan omaa itsetuntemusta sekä vahvistetaan minäkuva.
- ylioppilastutkinto
Perehdytään ylioppilastutkinnon rakenteeseen, oman tutkinnon suunnittelemiseen ja aikataulutamiseen sekä suunnitellun tutkinnon vaikutukseen jatko-opintoihin hakeutumisessa.
- ammatillinen suuntautuminen ja jatko-opintojen pohtiminen

- jatko-opintoihin hakeutuminen
Tutustutaan erilaisiin jatko-opintovaihtoehtoihin ja pääsyvaatimuksiin. Opiskelijoille annetaan tarvittavat tiedot eri hakeutumistavoista eri jatko-opiskelupaikkoihin.
- työelämä tietoisuus
- työelämään siirtyminen
Opiskelija perehdytetään työnhakutaitoihin, työpaikkahakemuksen, ansioluettelon ja portfolion tekemiseen sekä työpaikkahaastatteluun.

5.22. TIETOTEKNIikka

AT 1 Tietotekniikan perusteet

Soveltava kurssi. Suoritusmerkintä. Kurssilla käydään läpi Tietokoneen A-ajokorttiin vaadittavat seitsemän moduulia ja suoritetaan seitsemän osakoetta.

1. Tietotekniikan perusteet
2. Käyttöjärjestelmä
3. Tekstinkäsittely
4. Taulukkolaskenta
5. Tietokannat
6. Esitysgrafiikka
7. Internet

AT 2 Ohjelmoinnin peruskurssi

Soveltava kurssi. Suoritusmerkintä.
Ohjelmoinnin kurssilla tutustutaan C++-kielen perusteisiin.

5.23 ERÄKURSSIT

Erämelonnan perusteet ja kesäkalastusta

Kurssilla opiskellaan melonnan perusteita. Teoriaosuuden jälkeen kurssi painottuu käytännön harjoitteisiin kajakeilla ja kanooteilla lähivesillä. Teemoina kurssilla on mm. melonnan turvallisuus, tekniikat sekä melonta retkeily- ja etenemistapana. Kurssin päätteeksi tehdään yön yli kestävä melontaretki. Kurssiin kuuluu myös kalastusta ja kalankäsittelyä.

Metsälle Enontekiöllä

Opiskelija saa käsityksen siitä, millaista metsästys on nykyään ja on ennen ollut Enontekiöllä. Kurssilla käydään metsästäjä tutkinnon asiat läpi painottuen paikalliseen pyyntikulttuuriin. Kurssi sopii kuitenkin myös metsästyskortin jo suorittaneille. Niille, jotka eivät omista vielä metsästyskorttia järjestetään metsästäjäntutkinto. Kortin jo omaavat saavat kurssin aikana metsästyksen johtajan koulutuksen. Kurssilla tutustutaan paikalliseen riistanhoitoyhdistykseen ja luodaan kontakteja paikallisiin metsästäjiin. Kurssiin sisältyy käytännön osuudet ampumaradalla ja riekonmetsästystä seisojan kanakoiran avulla. Metsästyskurssi toimii pohjana lukioaikana järjestettävälle muille metsästyskursseille.

Eräretkeilyn perusteet

Kurssilla opetellaan lapinretkeilyn perustaitoja opiskelijoiden lähtötason mukaan. Aihealueisiin kuuluu mm. suunnistaminen, erätaidot, leiriytyminen, luonnonantimet, sää- ja luonnon tuntemus, eräkokkaus, retken ennakkosuunnittelu ja valmistautuminen, turvallisuus ja paikallistuntemus.

Kurssilla tutustutaan myös Enontekiön retkikohteisiin ja Metsähallituksen toimintaan. Kurssin päätteenä järjestetään yön yli kestävä retki lähimaastoihin.

Eräensiapu, sisältäen SPR:n EA 1 & 2

Eräensiapukurssilla opiskelijat osallistuvat käytännönläheiseen ensiapukoulutukseen pääsoin maastossa. Kurssin suorittanut hallitsee ensiavun antamisen perusteet ja osaa aloittaa ensiavun antamisen niin tavallisimmissa sairaus- ja onnettomuustilanteissa oleville henkilöille kuin haasteellisemmissä ensiapua vaativissa tilanteissa sekä ehkäistä tapaturmia. Hyväksytysti kurssin suorittanut saa virallisen SPR:n kurssitodistuksen. Kurssille osallistuminen on erittäin hyödyllistä muiden erälukion kurssien suorittamisen kannalta.

Rekikoirakurssi

Rekikoirakurssilla opitaan teoriassa ja käytännössä rekikoirayrityksen pyörittämistä. Kurssilla tutustutaan huskyjen hoitoon ja koulutukseen, sekä rekikoirien työhön ja harjoitteluun. Kurssilla opetellaan koirien käsittelyä ja arkirutiineja koiratarhalla sekä valjakolla ajamista ja asiakaspalvelua. Kurssin opetuskielet ovat suomi ja englanti.

Vuoden päätösvaellus

Kootaan vuoden aikana opittuja taitoja yhteen pidemmällä vaelluksella. Lisätietoja vaellustavasta ja kohteesta ilmoitetaan myöhemmin.

6. OPISKELIJAN OPPIMISEN ARVIOINTI

Arvioinnin tavoitteet

"Opiskelijan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Opiskelijan oppimista ja työskentelyä tulee arvioida monipuolisesti." (Lukiolaki 629/1998, 17 § 1 mom)

Opiskelijan oppimisen arvioinnin tehtävänä on antaa opiskelijalle palautetta opintojen edistymisestä ja oppimistuloksista sekä lukion aikana että lukio-opiskelun päättyessä. Palautteen tarkoituksena on kannustaa ja ohjata opiskelijaa opintojen suorittamisessa. Lisäksi arviointi antaa tietoja opiskelijan huoltajalle sekä jatko-opintojen järjestäjien, työelämän ja muiden vastaavien tahojen tarpeita varten. Opiskelijan oppimisen arviointi auttaa myös opettajaa ja kouluyhteisöä opetuksen vaikuttavuuden arvioinnissa. Arvosanan antaminen on yksi arvioinnin muoto.

Arvioinnilla kannustetaan opiskelijaa myönteisellä tavalla omien tavoitteittensa asettamiseen ja työskentelytapojensa tarkentamiseen.

Kurssisuorituksen arviointi

Opiskelijan opiskelema kurssi arvioidaan sen päätyttyä. Arvioinnin tehtävänä on antaa palautetta opiskelijalle kurssin tavoitteiden saavuttamisesta ja oppiaineen opiskelun etenemisestä. Kurssin arvioinnin tulee olla monipuolista ja perustua mahdollisiin kirjallisiin kokeisiin, opintojen edistymisen jatkuvaan havainnointiin ja opiskelijan tietojen ja taitojen arviointiin. Myös opiskelijan oma itsearviointi voidaan ottaa huomioon käyttäen hyväksi muun muassa kurssin arviointikeskustelua.

"Osa opinnoista voidaan edellyttää opiskeltavaksi itsenäisesti." (Lukioasetus 810/1998, 4 § 1 mom)

"Opiskelijalle voidaan hakemuksesta myöntää lupa suorittaa opintoja opetukseen osallistumatta." (Lukioasetus 810/1998, 4 § 2 mom)

Kurssiesittelyissä voi olla tarkemmin kerrottu itsenäisestä opiskelusta. Kurssin itsenäisestä opiskelusta on sovittava etukäteen kurssin opettajan kanssa, joka voi antaa opiskelun ohjeiden lisäksi myös lisätehtävät. Annettujen lisätehtävien tulee olla valmiina viikkoa ennen koeviikon alkua. Jos

opiskelija opiskelee kurssin kokonaan tai osittain itsenäisesti, noudatetaan soveltuvin osin edellä mainittuja arviointiperiaatteita. Kurssin tavoitteiden saavuttamista ja niiden suuntaista edistymistä on myös tällöin arvioitava riittävän laaja-alaisesti.

"Opiskelijan työskentelystä ja opintojen edistymisestä on annettava riittävän usein tietoa opiskelijalle ja hänen huoltajalleen. Tietojen antamisesta määrätään tarkemmin opetussuunnitelmassa."
(Lukioasetus 810/1998, 6 § 1 mom)

Opiskelijat saavat kunkin jakson suorituksistaan jaksoarvostelun. Jotta oppilaitos voisi varmistaa, että huoltajat saavat asetuksen mukaisen tiedon opiskelijan työskentelystä ja opintojen edistymisestä, koulu voi edellyttää huoltajan allekirjoitusta tiedotteisiin sellaisilta opiskelijoilta, jotka eivät vielä ole täysi-ikäisiä.

"Edellä 1 momentissa tarkoitettu arvostelu annetaan numeroin tai muulla opetussuunnitelmassa määrättyllä tavalla. Numeroarvostelussa käytetään asteikkoa 4–10. Arvosana 5 osoittaa välttäviä, 6 kohtalaisia, 7 tyydyttäviä, 8 hyviä, 9 kiitettäviä ja 10 erinomaisia tietoja ja taitoja. Hylätty suoritus merkitään arvosanalla 4. "
(Lukioasetus 810/1998, 6 § 2 mom)

Kunkin oppiaineen pakolliset ja opetussuunnitelman perusteissa määritellyt valtakunnalliset syventävät kurssit arvioidaan numeroin. Muiden syventävien sekä soveltavien kurssien arviointitapoja voivat olla numeroarviointi, suoritusmerkintä (S = suoritettu), hylätty (H = hylätty) tai sanallinen arviointi. Kirjallisesti annettu sanallinen arviointi ja suullisesti arviointikeskustelussa annettu palaute voivat myös täydentää ja täsmentää numeroarvosanaa. Kesken olevan kurssisuorituksen merkintä on keskeytetty (K = keskeytetty).

Diagnosoidut vammat tai niihin rinnastettavat vaikeudet, kuten lukemis- ja kirjoittamishäiriö, mahanmuuttajien kielelliset vaikeudet sekä muut syyt, jotka vaikeuttavat osaamisen osoittamista, tulee ottaa huomioon arvioinnissa, siten että opiskelijalla on mahdollisuus erityisjärjestelyihin ja muuhunkin kuin kirjalliseen näyttöön. Kyseiset vaikeudet voidaan ottaa huomioon määrättäessä opiskelijan kurssiarvosanaa.

Arvioinnin suorittajat ja arviointiperusteista tiedottaminen

"Opiskelijan arvioinnista päättää kunkin oppiaineen tai aineryhmän osalta opiskelijan opettaja tai, jos opettajia on useita, opettajat yhdessä. Päättöarvioinnista päättävät rehtori ja opiskelijan opettajat yhdessä." (Lukioasetus 810/1998, 9 § 1 mom)

"Opiskelijalla on oikeus saada tieto arviointiperusteista ja niiden soveltamisesta häneen."
(Lukioasetus 810/1998, 9 § 2 mom)

Arviointiperusteista tiedottaminen parantaa opettajien ja opiskelijoiden oikeusturvaa ja motivoi opintoja. Yleisten arviointiperusteiden lisäksi kunkin kurssin arviointiperusteet on selvitettävä opiskelijalle kurssin alussa, jolloin niistä keskustellaan opiskelijoiden kanssa.

Opinnoissa eteneminen

"Opetussuunnitelmassa määrätään oppiaineittain tai aineryhmittäin kursseista, joiden suorittaminen hyväksytyksi on edellytyksenä asianomaisen aineen tai aineryhmän opinnoissa etenemiseen. Opiskelijalle, joka ei ole suorittanut edellä mainittuja opintoja hyväksytyksi tulee varata mahdollisuus osoittaa saavuttaneensa sellaiset tiedot ja taidot, jotka mahdollistavat opinnoissa etenemisen."
(Lukioasetus 810/1998, 7 § 1 mom)

Opiskelijan opintojen etenemistä seurataan jaksoittain. Hylättyä arvosanaa voi yrittää korottaa uusintakuulustelussa kahdesti. Mikäli hylätyn arvosanan korottaminen hyväksytyksi ei onnistu kah-

dessa uusintakuulustelussa, on kurssi suoritettava uudestaan luokkaopetuksessa.

Hyväksytyn kurssin voi uusia kerran uusintakuulustelussa tai osallistumalla uudelleen kurssin opetukseen, jolloin parempi arvosana jää voimaan.

Opintojen hyväksilukeminen

"Opiskelijalla on oikeus lukea hyväkseen lukion oppimäärään muualla suoritettut opinnot, jotka ovat tavoitteiltaan ja keskeisiltä sisällöiltään lukion opetussuunnitelman mukaisia." (Lukiolaki 629/1998, 23 § 1 mom)

"Päätös muualla suoritettavien opintojen hyväksilukemisesta tulee sitä erikseen pyydettyessä tehdä ennen mainittujen opintojen aloittamista." (Lukiolaki 629/1998, 23 § 2 mom)

Sen lisäksi, mitä lukiolaissa (L 629/98,23§) on säädetty, tulee opintojen hyväksilukemisella välttää opintojen päällekkäisyyttä ja lyhentää opiskeluaikaa. Luettaessa opiskelijalle hyväksi opintoja muista oppilaitoksista pitäydytään suoritusoppilaitoksen antamaan arviointiin. Jos kyseessä on lukion opetussuunnitelmassa numeroin arvioitava kurssi, sen arvosana muutetaan lukion arvosanaasteikolle seuraavan vastaavuusasteikon mukaisesti:

asteikko 1–5	lukioasteikko	asteikko 1–3
1 (tyydyttävä)	5 (välttävä)	1
2 (tyydyttävä)	6 (kohtalainen)	1
3 (hyvä)	7 (tyydyttävä)	2
4 (hyvä)	8 (hyvä)	2
5 (kiitettävä)	9 (kiitettävä), 10 (erinomainen)	3

Tapauksissa, joissa lukio ei voi päätellä, kumpaa lukion arvosanaa toisessa oppilaitoksessa suorittu kurssi vastaa, ylempää vai alempaa, on vastaavuus määriteltävä opiskelijan eduksi

Ulkomailla suoritettut opinnot voidaan lukea hyväksi lukio-opintoihin pakollisiksi, syventäviksi tai soveltaviksi kursseiksi. Mikäli ne luetaan hyväksi pakollisiin tai opetussuunnitelman perusteissa määriteltyihin syventäviin kursseihin, tulee niistä antaa numeroarvosana. Arvosanan määrittelyn tueksi voidaan tarvittaessa edellyttää lisänäyttöjä.

Maahanmuuttajaopiskelija arvioidaan suomi/ruotsi toisena kielenä (S2/R2) vieraskielisille - oppimäärän mukaan, jos opiskelija on valinnut sen oppimääräkseen riippumatta siitä, onko hänelle järjestetty erillistä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta vai ei tai onko lukio voinut tarjota vain osan suomi/ruotsi toisena kielenä -kursseista. Suomi/ruotsi äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärän mukaisesti suoritettut kurssit luetaan hyväksi täysmääräisesti suomi toisena kielenä -kursseihin, ja niiltä saatu arvosana siirtyy suomi/ruotsi toisena kielenä -kurssin arvosanaksi. Opiskelijalla voi olla todistuksessaan arvosana vain joko suomen/ruotsin kielen ja kirjallisuuden oppimäärästä tai suomi/ruotsi toisena kielenä (S2/R2) vieraskielisille oppimäärästä, mutta ei molempia.

Oppiaineen oppimäärän arviointi

"Lukion opinnot jaetaan kolmeen osaan: pakollisiin, syventäviin ja soveltaviin kursseihin." (Valtioneuvoston asetus 955/2002)

Oppiaineen oppimäärä muodostuu opiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti opiskelemista pakollisista ja syventävistä kursseista sekä niihin läheisesti liittyvistä soveltavista kursseista. Soveltavien kurssien kuulumisesta eri oppiaineiden oppimääriin päätetään opetussuunnitelmassa. Samassa oppiaineessa eri opiskelijoilla voi olla erilaiset oppimäärät. Opiskelijan opiskelusuunnitelma tarkentuu lukio-opintojen aikana. Sen laatiminen ja seuranta ohjaavat opiskelijaa tavoitteellisiin kurssivalintoihin.

Oppiaineen oppimäärän arvosana määräytyy opiskelijan opiskelemien pakollisten ja opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjen valtakunnallisten syventävien kurssien kurssiarvosanojen aritmeettisena keskiarvosananana. Mainituista opinnoista opiskelijalla saa olla hylättyjä kurssiarvosanoja enintään seuraavasti:

Opiskelusuunnitelman mukaisesti opiskeltuja pakollisia ja opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä valtakunnallisia syventäviä kursseja,	joista voi olla hylättyjä kurssiarvosanoja enintään
1–2 kurssia	0
3–5 kurssia	1
6–8 kurssia	2
9 kurssia tai enemmän	3

Oppiaineen oppimäärässä ovat mukana kaikki opiskelijan arvioidut pakolliset ja opetussuunnitelman perusteissa määritellyt valtakunnalliset syventävät kurssit, eikä mitään niistä voi jälkikäteen poistaa.

"Opiskelijalle, joka ei ole tullut hyväksytyksi jossakin oppiaineessa tai joka haluaa korottaa saamaansa arvosanaa, on järjestettävä mahdollisuus erillisessä kuulustelussa arvosanan korottamiseen." (Lukioasetus 810/1998, 8 § 3 mom)

Näitä erillisiä kuulusteluja eli tenttejä järjestetään 3. lukuvuoden keväällä ennen ylioppilaskirjoitusten kirjallisia kokeita. Mikäli opiskelija osoittaa erillisessä kuulustelussa suurempaa kypsyttä ja oppiaineen hallintaa kuin kurssien arvostelusta määräytyvä oppiaineen arvosana edellyttää, tulee arvosanaa korottaa.

Valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjen pakollisten ja syventävien kurssien pohjalta muodostuvaa arvosanaa on mahdollista korottaa edellä mainitun erillisen kuulustelun lisäksi

- opiskelijan arvioinnista päättävien harkinnan perusteella, mikäli opiskelijan tiedot ja taidot ovat oppiaineen päättövaiheessa kurssiarvosanojen perusteella määräytyvää arvosanaa paremmat.

Päätötodistuksessa numeroin arvioitavat oppiaineet

Lukioasetuksen määrittämin numeroarvosanoin arvioidaan kaikki pakollisten oppiaineiden oppimäärät sekä valinnaiset vieraat kielet. Opinto-ohjauksesta annetaan suoritusmerkintä. Mikäli opiskelija pyytää, hän on oikeutettu saamaan suoritusmerkinnän liikunnasta ja sellaisista oppiaineista, joissa opiskelijan suorittama oppimäärä käsittää vain yhden kurssin sekä valinnaisista vieraista kielistä, mikäli opiskelijan suorittama oppimäärä niissä käsittää vain kaksi kurssia.

Opetussuunnitelmassa määritellyt muut lukion tehtävään soveltuvat opinnot arvioidaan suoritusmerkinnällä.

Lukion oppimäärän suoritus

"Opetusta eri oppiaineissa ja opinto-ohjausta annetaan keskimäärin 38 tuntia kestävinä kursseina. Opiskelijalle vapaaehtoiset opinnot voivat olla kestoaltaan edellä mainittua lyhyempiä tai pitempiä. Lukion oppimäärä sisältää vähintään 75 kurssia." (Lukioasetus 810/1998, 1 § 1 mom)

Opiskelijan henkilökohtaiseen opinto-ohjelmaan kuuluvia pakollisia, syventäviä ja soveltavia kursseja tulee olla opiskeltu vähintään siinä laajuudessa kuin ne on määritelty valtioneuvoston 14.11.2002 antamassa tuntijakopäätöksessä. (Valtioneuvoston asetus 955/2002).

Opiskelija on suorittanut lukion oppimäärän silloin, kun hän on suorittanut oppiaineiden oppimäärät edellä esitetyllä tavalla hyväksytysti ja lukion vähimmäiskurssimäärä 75 kurssia täyttyy. Oppilaitoskohtaisista syventävistä ja soveltavista kursseista voidaan lukea mukaan lukion oppimäärään vain opiskelijan hyväksytysti suorittamat kurssit.

Arvioinnin uusiminen ja oikaisu

"Opinnoissa etenemistä tai päättöarviointia koskevan päätöksen uusimista on pyydetty kahden kuukauden kuluessa tiedon saamisesta. Uudesta arvioinnista päättävät koulun rehtori ja opiskelijan opettajat yhdessä." (Lukioasetus 810/1998, 13 § 1 mom)

"Jos 1 momentissa tarkoitettu uusi arviointi tai ratkaisu, jolla pyyntö on hylätty, on ilmeisen virheellinen, lääninhallitus voi opiskelijan pyynnöstä velvoittaa opettajan toimittamaan uuden arvioinnin tai määrätä opinnoissa etenemistä koskevan päätöksen muutettavaksi taikka määrätä, mikä arvosana opiskelijalle on annettava." (Lukioasetus 810/1998, 13 § 2 mom)

Arvioinnin uusimis- ja oikaisumahdollisuudesta tiedotetaan opiskelijalle opinto-oppaassa.

Todistukset ja niihin merkittävät tiedot

Jaksoittain suorituksia arvioidaan jaksotodistuksella, kuten kohdassa 7.2 määritellään.

"Lukion koko oppimäärän suorittaneelle opiskelijalle annetaan päättötodistus. Kesken lukion oppimäärän suorittamista eroavalle opiskelijalle annetaan erotodistus, johon merkitään arvostelu suoritetuista opinnoista. Yhden tai useamman aineen oppimäärän suorittaneelle annetaan todistus oppimäärän suorittamisesta." (Lukioasetus 810/1998, 8 § 1 mom)

"Päättö- ja erotodistukseen sekä yhden tai useamman aineen suorittamisesta annettavaan todistukseen sovelletaan mitä 6 §:ssä on säädetään." (Lukioasetus 810/1998, 8 § 2 mom)

Lukiossa käytetään seuraavia todistuksia:

1. Lukion päättötodistus annetaan opiskelijalle, joka on suorittanut lukion koko oppimäärän.
2. Todistus oppimäärän suorittamisesta annetaan, kun henkilö on suorittanut yhden tai useamman lukion oppiaineen oppimäärän.
3. Todistus lukiosta eroamisesta (erotodistus) annetaan opiskelijalle, joka eroaa lukiosta ennen lukion koko oppimäärän suorittamista.

Lukion todistusten tulee sisältää seuraavat tiedot:

- todistuksen nimi
- koulutuksen järjestäjän nimi
- oppilaitoksen nimi
- opiskelijan nimi ja henkilötunnus
- suoritettavat opinnot
- todistuksen antamispäivämäärä ja rehtorin allekirjoitus
- tiedot oppilaitoksen todistuksenanto-oikeudesta
- arvosana-asteikko
- selvitys kielten oppimäärästä
ÄO/M = äidinkielenomainen oppimäärä toisessa kotimaisessa kielessä (ruotsi/suomi)
S2/R2 = suomi/ruotsi toisena kielenä vieraskielisille opiskelijoille
A = perusopetuksen vuosiluokilla 1–6 alkaneen kielen oppimäärä
B1 = perusopetuksen vuosiluokilla 7–9 alkaneen yhteisen kielen oppimäärä
B2 = perusopetuksen vuosiluokilla 7–9 alkaneen valinnaisen kielen oppimäärä
B3 = lukiossa alkaneen valinnaisen kielen oppimäärä

Suomi/ruotsi toisena kielenä vieraskielisille opiskelijoille (S2/R2) merkitään todistuksessa äidinkielen ja kirjallisuuden kohtaan.

Mikäli opiskelijan opiskelema oma äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame, se kirjataan soveltaviin opintoihin omaksi kohdakseen otsikolla "Muu opiskelijan äidinkieli".

Lukion päättötodistukseen ja todistukseen oppimäärän suorittamisesta merkitään opiskelijan opiskelemat oppiaineet, niissä suoritettujen kurssien määrä sekä kunkin oppiaineen arvosana sanallisesti ja numeroin (esimerkiksi: kiitettävä...9) tai merkintä oppiaineen hyväksytystä suorittamisesta (suoritettu).

Päättötodistukseen ja todistukseen oppimäärän suorittamisesta kuuluu myös kohta lisätietoja. Tähän kohtaan merkitään päättötodistuksen liitteenä annettavat ja sitä täydentävät todistukset erillisistä näytöistä kuten esimerkiksi suoritettut lukiodiplomit, suullisen kielitaidon kokeet sekä erittely muissa oppilaitoksissa suoritetuista lukion oppimäärään kuuluneista opinnoista, jotka eivät ole mukana oppiaineiden oppimäärien yhteydessä.

Mikäli opiskelija on opiskellut yli puolet oppiaineen oppimäärän kursseista muulla kuin koulun varsinaisella opetuskielellä, tulee siitä tehdä merkintä todistuksen lisätietoihin.

Lukion erotodistukseen merkitään oppiaineet ja niissä suoritettut kurssit sekä kunkin kurssin arvosana tai merkintä kurssin suorittamisesta (suoritettu/hylätty).

Lukiossa pidetään opiskelijan opinnoista tiedostoa, josta ilmenevät suoritettut kurssit ja niiden arvosanat.

Lukion koko oppimäärän suorittamisesta ei anneta yhteistä arvosanaa oppiaineiden arvosanojen keskiarvona eikä muullakaan tavalla.

Todistukseen merkitään opiskelijan suorittama kokonaiskurssimäärä.

Lukiokoulutuksen järjestäjä päättää todistusten ulkoasusta.